

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Andra kammaren.

Nr 48.

Lördagen den 28 maj, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Herr förste vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning konstitutionsutskottets memorial, nr 42, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll; och lämnades därvid i fråga om *punkten 3:o*, enligt förut skedd anteckning, ordet till

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

Herr *Eriksson* i Grängesberg, som yttrade: Herr talman!

Jag hade tillfälle att för en månad sedan mera ingående motivera det beslut, som fattades av den regering jag tillhörde och vilket här i dag klandras. Jag redogjorde då närmare för syftet med upprättandet av ett centrallaboratorium. Då nu i alla fall herr Starbäck tagit upp frågan igen icke blott ur den synpunkt, som konstitutionsutskottet anlagt, nämligen beträffande sambandet mellan centrallaboratoriet samt Vin- och spritcentralen, utan även gått in på frågans reella sida och sagt, att det skulle tilltalat den förutvarande regeringen att inrätta monopol, måste jag be om herr talmannens och kammarens eftergift för att jag även nu går något närmare in på och motiverar vidtagandet av denna åtgärd.

Jag skall först be att få bringa i herrarnas åtanke, att, såsom framgår av de dokument, som här äro avtryckta, initiativet till beslutet om inrättandet av ett centrallaboratorium ingalunda kom vare sig från mig såsom varande socialminister eller någon av mina regeringskamrater eller från Vin- och spritcentralens sida, utan att det kom från generaldirektören och chefen för medicinalstyrelsen. Såvitt jag känner, har icke generaldirektör Buhre några socialistiska tendenser. Hans motiv härtill var uteslutande omtanke om medicinalväsendet och önskan att tillgodose läkemedelsbehovet i landet. Han handlade sålunda härvidlag uteslutande i egenskap av chef för medicinalstyrelsen.

Vad var det, som utgjorde anledningen till att hans initiativ gick i den riktning, varom här är fråga? Jo, det förhåller sig så, som också i föreliggande akter erinras, att vi i Södertälje sedan några

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

år haft en läkemedelsfabrik Astra. Det är den första och egentligen den enda läkemedelsfabrik i vårt land, som har någon betydelse. Att Astrafabriken haft en icke oväsentlig betydelse under de år, då vi till följd av kriget varit utestängda från utlandets medicin, är nogsamtt bekant, och statsmakterna ha också satt sitt insegel på denna uppfattning, då regeringen under kriget lämnat Astra ett lån på 350,000 kr. från manufakturförslagsfonden, vilket lån delvis var räntefritt. På grund av den fusion, som ägde rum inom färgämnesindustrien, och i samband därmed företagna transaktioner kom fabriken under våren föregående år på obestånd, varför driften icke längre kunde upprätthållas. Bolaget var färdigt att gå i likvidation, aktiekapitalet var förbrukat, och man stod inför utsikten att läkemedelsfabrikationen helt enkelt skulle läggas ner.

Nu har herr Starbäck frågat, vad som var så förfärligt trängande, varför var det så brådskande, att beslut måste fattas utan att man hann invänta riksdagen i år? Var det rädsla för kommande krig eller vad var det, som föranledde detta hastiga avgörande? Saken var helt enkelt den, att fabriken fick läggas ner, om man icke vidtog särskilda åtgärder för att uppehålla driften på ett eller annat sätt. Där voro anställda framstående kemister och fackmän, som specialiserat sig för ifrågasvarande tillverkning. Vidare voro där anställda över 100 arbetare, som också fått en god utbildning i sitt fack. Där funnos lagrade preparanda, droger av olika slag och råämnena för fabrikationen och allt detta skulle spolieras. En anledning till att generaldirektör Buhre var så intresserad för att det skulle bli möjligt att upprätthålla verksamheten var just att dessa arbetare, verkmästare och kemister, som funnos vid anläggningen, hade fått en särskild utbildning på området och att det därför var önskvärt, att denna personal icke gick över till annan verksamhet. Detta är sålunda ett svar på herr Starbäcks undran, varför detta ärende var så brådskande, och var och en torde förstå, att när läget var sådant, som det var, måste regeringen mycket allvarligt reflektera på utvägar för att bereda möjlighet att hålla verksamheten uppe utan avbrott.

Jag vill nu övergå till frågan om behovet av ett centrallaboratorium för inhemsk läkemedelstillverkning. Vi ha haft en sådan fabrikation under kriget, och den har visat sig vara till nytta för vårt lands förseende med läkemedel, i den mån dylika kunnat tillverkas. Nu säger man, att detta icke gäller längre, när vi komma in i normala förhållanden. Men jag sökte vid den debatt, som hölls för icke länge sedan — jag kommer icke ihåg, om herr Starbäck då var närvarande — påvisa behovet av ett centrallaboratorium för läkemedelsfabrikation. Jag vill icke ingå på någon detaljbevisning utan skall endast antyda, varför enligt mitt sätt att se medicinalstyrelsens strävanden i detta fall gå i fullständigt rätt riktning. Det är så, att apoteksförordningen och de bestämmelser, som gälla för medicinaltaxans uppgörande, stå i fullkomlig strid med den praktiska verkligheten. Läkemedelstaxan är byggd på hemmaberedning. Det är väl ändå i allmänhet så, att hemmaberedning icke kan äga rum och icke

heller i praktiken försiggår annat än i begränsad omfattning. Det är först när det gäller sammansatt medicin, som hemmaberedning har någon betydelse. Men även ifråga om sammansatta läkemedel kan en fabrik för dylika preparat vara av betydande värde. Tiden medger icke, att jag inlåter mig härpå i detalj. Jag vill emellertid påpeka, att det från andra länder nu importeras betydande kvantiteter sammansatta läkemedel. Om medicinalstyrelsen skall låta apotekarna försälja fabrikstillverkade läkemedel, måste tillverkningen ske på sådant sätt, att allmänheten och myndigheterna kunna vara förvisade om, att kontrollen är fullständigt tillförlitlig och att det icke finns någonting att anmärka mot den medicin, som tillverkas. Efter min bestämda förvisning skulle en sådan tillverkning medföra lägre medicinpris, ty alla undersökningar, som gjorts på detta område, tyckas peka i den riktningen.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Jag skall också be att få säga några ord om själva medicinaltaxan. Den är som sagt byggd på hemmaberedning. Apotekarna skola inköpa droger men riva eller bereda dem för att få preparat, och därför få de en betydande ersättning för den arbetskostnad, som härpå förutsättes blivit nedlagd. Det är ändå fullständigt modernt i vår tid att använda sådana beredningsmetoder. Jag skildrade förra gången med exempel, hur denna anordning verkar, och skall nu icke gå in på saken. Vi måste sträva efter att framställa billigare medicin, och skola vi komma ifrån den nuvarande taxegrunden, är det nödvändigt att finna en apparat, varigenom man kan jämna ut skillnaden i inkomst mellan de stora och små apoteken. Man måste se till, att även de små apoteken skola få sin bärgning, och det är just för de små apoteken centrallaboratoriet skulle ha sin egentliga betydelse.

Det beslut jag tillrådde Kungl. Maj:t att fatta gick ej ut på bildandet av ett nytt monopol, utan det avsåg, att man skulle överflytta en del av det monopol apotekarna ha till en fabrik, varifrån de skulle få inköpa vad de eljest måste hemmabereda. Om de själva fortfarande ville tillverka sina preparanda, skulle det emellertid stå dem fritt. Detta var innebörden i beslutet. Då uppstår den frågan, som mycket diskuterats i tidningspressen men som egendomligt nog konstitutionsutskottet icke tagit upp, och det är om beslutet står i strid med gällande förordning. Apotekarnas hemtillverkningsskyldighet stöder sig på 1901 års kungörelse, som föreskriver hemmaberedning. Apoteksvarustadgan påstås ha upphävt denna kungörelse, som emellertid fortfarande tillämpas, när det gäller grunderna för medicinprisens bestämmande. Regeringens beslut gick ut ifrån den ordning, som varit gällande alla år, så länge apoteksvarustadgan funnits, och som avsett att bereda skydd åt apotekarna genom att förbehålla preparatstillverkningen åt dem själva.

Nu skall det bli intressant att se, hur den medicinaltaxa, som väntas den 1 juni, kommer att taga sig ut. Det har i tidningspressen och på flera håll med styrka hävdats den meningen, att 1901 års kungörelse icke gäller, och är det så, måste apoteksvarustadgan gälla, vilket innebär, att apotekarna äga inköpa preparanda hos

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

vilken fabrikant de vilja. Men de ha icke rätt att taga lika mycket betalt för inköpta preparanda som för hemmaberedda. Det skall nu bli intressant att se, om medicinalstyrelsen och Kungl. Maj:t följt en ny kurs och uppgjort taxan efter den nya uppfattning, som framförts från olika håll.

Detta var i korthet syftet med centrallaboratoriet, och jag har den absolut bestämda meningen, att inrättandet av ett sådant laboratorium skulle blivit av bestående värde för läkemedelshandeln och apotekarna själva, kanske icke så mycket för de största apotekarna, därom vill jag icke yttra mig, men för de små och för apotekarkåren i dess helhet och för allmänheten. Jag har därför den bestämda uppfattningen, att medicinalstyrelsens initiativ var välbetänkt och riktigt och att man måste sträva efter att komma till en ordning efter de grunder, som medicinalstyrelsen anvisade.

Herr Starbäck uttalade som sagt sin förvåning över att man lade i dagen en sådan brådska vid avgörandet av denna fråga. Jag har antytt, att man icke kunde vänta, tills riksdagen bleve samlad, för att ej äventyra att fabrikationen i Södertälje avbröts. Den, som har intresse för saken och inser, att det här gäller en viktig angelägenhet, måste finna de skäl jag anfört plausibla. Nu fanns i allt fall ingen möjlighet för Kungl. Maj:t att lägga fram frågan för riksdagen, och icke heller hade Kungl. Maj:t till sin disposition medel att för statsverkets räkning inköpa Södertäljeanläggningen och sätta i gång verksamheten, och därför togs också av medicinalstyrelsens chef initiativ till underhandling med Aktiebolaget Vin- och spritcentralen. Det var ingalunda jag som socialminister eller någon annan av regeringens ledamöter, som tog det initiativet. I den framställning, som inkom till regeringen, framhölls, att bolaget icke var obenäget att träda hjälpende till härvidlag. Hur det hela utvecklade sig sedan ha herrarna läst i akterna, och jag vill icke närmare gå in på den saken.

Nu säger man här i utskottets utlåtande, och herr Starbäck har understrukt det i dag, att regeringens beslut i denna fråga var anmärkningsvärt och klandervärt främst ur två synpunkter. För det första har man klandrat, att Kungl. Maj:t tillrättades att fatta ett beslut, som stod i strid med Vin- och spritcentralens bolagsordning. Jag vill ingalunda förneka, att en sådan verksamhet som den i Södertälje står i strid med bolagsordningen, på visst sätt. Men hurudan var nu planen för hela verksamhetens igångsättande och bedrivande? Det var ingalunda meningen, att Vin- och spritcentralen skulle driva verksamhet i Södertälje för framtiden, utan meningen var, att det skulle bildas ett särskilt bolag, som övertog fabriken och bedrev tillverkningen och försäljningen. Det nya bolagets aktiekapital skulle bestå av dels stamaktier och dels preferensaktier. Stamaktierna skulle ägas av Vin- och spritcentralen och med dem skulle följa röstmajoritet vid bolagsstämma, men preferensaktierna skulle försälgas till apotekarkåren och andra intresserade. Meningen var alltså icke, att det skulle bli en affär för Vin- och spritcentralen utan en affär, där man kunde samla hela apotekarkårens intressen, men samtidigt skulle

man ordna det så, att staten genom Vin- och spritcentralen, som hade stamaktierna i sin hand, skulle kunna utöva en kontroll över bolaget, så att de samhällseliga synpunkterna komme till sin rätt. Men för att få det hela i gång måste man skaffa pengar, och det ansåg sig Vin- och spritcentralen kunna göra, såsom framgår av handlingarna.

Man har sålunda klandrat regeringens beslut i frågan först och främst av formella skäl, i det föredragande departementschefen tillrätt Kungl. Maj:t ett beslut, som stod i strid med bolagsordningen. Då kan man kasta om saken och säga, att om vi väntat litet med beslutet, så kunde man ändrat bolagsordningen, och då hade beslutet icke varit formellt oriktigt.

Nu gäller det här två parter, men man kan säga, att det endast är en part, som kan klandra, att Vin- och spritcentralen inlåtit sig på ifrågavarande engagemang, och det är aktieägarna. Men mig veterligen har icke från någon aktieägare klander rests mot bolagsstyrelsen, ty i så fall skulle det hörts av på något sätt. Det finns en utväg att klandra en bolagsstyrelses beslut, och det är genom att begära extra bolagsstämma för att låta dess röst bli hörd. Man kan häremot i detta fall invända, att preferensaktieägarna icke ha något avgörande inflytande på bolagsstämman. Stamaktieägarna stå direkt under regeringen, och det är sålunda genom dem, som staten kan ge sin vilja tillkänna. Det är ju alldeles riktigt, men är det så, att regeringen genom stamaktieägarna kan påverka bolagets beslut, hade ju regeringen kunnat hemställa om inkallande av extra bolagsstämma för att ändra bolagsordningen, ifall det ansetts nödvändigt. Nu kan jag för min del icke förstå, att man genom det beslut, som här klandras, på något sätt trätt riksdagens rätt för nära. Riksdagen har icke hörts över bolagsordningen, utan bolaget har överlämnat till regeringen denna bolagsordning, och de åtgärder, som det här är fråga om, ha godtagits av regeringen.

Det reella i saken är nästa punkt bland anmärkningarna. Genom det klandrade beslutet skulle statens intresse ha blivit åsidosatt, därför att man anser sig ha anledning tro, att det blir mindre ekonomisk vinning av bolaget än staten är tillförsäkrad genom en urkund, som det redogöres för på annat ställe i betänkanudet. Jag medger villigt, att det är en reell anmärkning, och dithän vill man komma, fastän man skjutit fram den formella sidan av saken. Men beträffande denna reella anmärkning ber jag först och främst få säga, att när beslutet fattades i fjol höst, utgick man från den bestämda förutsättningen, att det icke förelåg någon ekonomisk risk. Den saken prövades av Vin- och spritcentralens styrelse och tillkallade experter. Fastigheterna underkastades en noggrann värdering, och lagren skulle inköpas efter en värdering, som för bolaget ansågs vara fullt betryggande. Således fanns intet skäl antaga, att om Vin- och spritcentralen inlåtit sig på ifrågavarande affär, det skulle minska vinsten för bolaget. Hur det i verkligheten kommer att gestalta sig, därom vet jag intet bestämt i dag, och jag ber få säga herr Starbäck, att han heller icke vet

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollet.

* Forts.

Ang.
fullbordad
granskning av
stateråds-
protokollet.

(Forts.)

någonting om den saken. Han har före middagen låtit förstå, att han kan lämna vissa avslöjanden från bolagets bokslut, som visa, att det uppstått betydande förlust. Jag vet icke, vilka siffror, herr Starbäck kommer med, men jag antar, att det är samma siffror, som herr Stendahl anfört i första kammaren och som visa hän på, att Vin- och spritcentralen avskrivit avsevärda belopp på sitt engagemang i Södertälje. Men nog vet ändå herr Starbäck, att det icke är detsamma att avskriva ett belopp som att det uppstått en så stor förlust. Vin- och spritcentralen har skrivit av på fastigheter och aktier i andra dotterbolag, där det icke är den ringaste tvekan, att det ej kan bli någon förlust, men man har ansett nödvändigt för konsolideringen att göra sådana avskrivningar. Men därmed vill jag ingalunda bestrida, att det kan bli förlust på Astra-företaget, utan håller för troligt, att det blir förlust, men icke till följd av beslutet i föl utan därför att detta beslut icke fullföljts. Hurudant blev läget? Jo, sedan den regering, jag tillhörde och som hade fattat detta beslut, avgått, har den nya regeringen av skäl, som jag icke vill ingå på och till viss del kanske icke känner i alla detaljer, ansett sig icke kunna fullfölja det beslut, som det här är fråga om. Sålunda förstår var och en, att om det gäller en större verksamhet och man därvid utgår från vissa kalkyler och sedan hela den bild, som man har gjort sig av affärsläget och verksamhetens omfattning, förtryckes på ett eller annat sätt, kan det bli förlust på detta område, men det kan man icke tillskriva dem, som först fattat beslut i saken, utan det är till följd av omständigheter, som senare tillkommit. Det är omöjligt att i dag säga, och jag tror icke ens, att Vin- och spritcentralens direktion kan säga, hur engagemanget kommer att avlöpa. Det kan bli förlust, men det är också möjligt, att det icke blir någon sådan. Därom vet man ingenting. Det kan bli förlust därför att verksamheten icke kommit i gång på det sätt man beräknat, vartill kommer, att det varit ett kolossalt prisfall på de varor, varom här är fråga och som innelågo i det lager som övertogs.

Till sist skulle jag be att få säga en enda sak, och det är beträffande ledningen av detta företag. Herr Starbäck har givit doktor Bratt en eloge och sagt, att han är en duktig man, men att han icke kan sköta alla slags olika företag. Nu har det icke varit meningen, att doktor Bratt skulle sköta detta företag, utan meningen hade varit, att det skulle bildas ett nytt bolag och att i detta bolag skulle sättas in en ledning, som fullt behärskade detta område.

Jag tror icke, det finnes någon anledning att säga annat än att den man, som företaget lyckats förvärva såsom föreståndare för fabriken nere i Södertälje, är den mest framstående och mest dugande på detta område, som man kunnat erhålla.

Med det sagda har jag endast i all korthet velat framlägga motiven för och skälen till att detta förslag kommit fram. Kanhända tycka herrarna ändå, att motiveringen varit för utförlig. Jag ber nu endast att till sist få tillägga, att trots allt det klander, som framkommit i tidningspressen, har jag icke på något sätt kun-

nat komma till den uppfattningen, att beslutet varit oriktigt. Jag har den alldeles bestämda uppfattningen, att allt detta klander berott antingen på att man icke förstått saken eller också att man trott, att det gällt omständigheter, som icke alls ha med saken att göra. Det är ju alldeles klart, att droghandlare och vissa grupper inom apotekarekåren har känt sina ekonomiska intressen kränkta genom en sådan verksamhet, och man förstår ju, vilka möjligheter de ha att mobilisera ett ytterligt intensivt motstånd. Jag har dock den bestämda uppfattningen, att detta är en väg, på vilken man kan förbilliga medicinen, och jag beklagar djupt, att det beslut, som fattades i fjol höst, icke fullföljts på det sätt, man då tänkte sig. Jag har med dessa ord endast velat klargöra, hur läget var och är, och jag har intet vidare att tillägga.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Vidare anförde:

Herr S t a r b ä c k: Herr talman! Det var ju ett mycket långt och särdeles innehållsdigert anförande, som förre chefen för socialdepartementet här höll. Jag vågar för min del säga, att en mycket stor del om icke rent av större delen rörde sig om saker, som enligt min uppfattning icke höra till det ämne, som nu föreligger. Jag skall emellertid i någon mån taga upp herr Bernhard Erikssons anförande till bemötande, då det ju delvis kunde anses utgöra ett svar på min fråga, varför det var en så oerhörd brådska, att man icke hann med någon verklig utredning, som chefen för medicinalstyrelsen sagt.

Herr Bernhard Eriksson utgår ifrån att det var ett mycket starkt känt behov att bibehålla läkemedelsfabrikationen där ute vid Södertälje, så att när rörelsen kom på obestånd på grund av omständigheter, som vi icke här ha att behandla, gällde det att så snabbt som möjligt träda till understöd. Där fanns lager av läkemedel, där funnos sakkunniga kemister och hundratals arbetare, och hela denna organisation hotade att fullständigt spolieras, om icke staten trädde hjälpande emellan. Och dessutom framhävdes fortfarande behovet av läkemedelstillverkningen just där ute av de sakkunniga särdeles starkt.

Nu undrar jag, hur det kan vara med den där saken. Åtminstone har jag från sakkunnigt håll, som jag anser fullt vederhäftigt, fått den upplysningen, att man i stort sett kan säga, att Astra icke alls varit till någon nytta för vårt förseende med läkemedel under kristiden. Och man kan också säga, att Astra ej visat sig mäktig att taga hand om läkemedelsfabrikationen i stort. Det är egentligen endast ett enda läkemedel, nämligen digitotal, ett digitalispreparat, som tillverkats där, och dess värde är minst sagt tvivelaktigt.

Vidare ber jag att få upplysa herr Bernhard Eriksson om att efter vad jag fått höra från medicinalstyrelsens håll är den nya läkemedelstaxan redan färdig, och ha prisen på läkemedel där avsevärt sänkts, trots att icke denna utomordentliga läkemedelscentral kommit till stånd. Och vad själva kontrollen beträffar, ha vi väl icke något att klaga över brist på sådan i vårt land. Läkemedlens beskaffen-

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

het regleras ju fortfarande genom farmakopéns fordringar. Jag får alltså härvidlag mycket allvarligt påpeka, att jag tror, det varit mycket lyckligt, om icke vederbörande i regeringen hade så utan vidare litat på en skrivelse från chefen för medicinalstyrelsen. Ty det är ju knappast en skrivelse från medicinalstyrelsen, utan efter vad jag kan förstå från dess chef. Och det hade säkerligen varit lyckligt, om man verkligen låtit andra sakkunniga på området i offentlighetens ljus lägga fram ett betänkande i frågan, så att man fått klart för sig, vad det i själva verket gällde.

Nu blev herr chefen för socialdepartementet efter vad jag kan förstå även med avseende å denna läkemedelscentral starkt suggerad av en kraft, som framträtt mycket i vissa avseenden, och detta förvånar mig icke. Jag finner det helt naturligt och jag anser möjligt, att det skulle ha gått på samma sätt med mig. Det må förlåtas honom, ty det är något ganska mänskligt, som hänt många fler och som kanske kommer att hända många ännu.

Jag har härmed sagt en eloge till herr Ivan Bratt men vill samtidigt påpeka, att jag icke tror, han skulle kunna ha tid och förmåga att leda hur många olika företag som helst. Nu tror jag visst, att doktor Bratt, om det gällde, skulle t. o. m. kunna trilla piller och blanda pulver själv, men det förstår jag ju, att det icke var fråga om det, vare sig direkt eller indirekt. Det var fråga om att bilda ett bolag, som var så konstruerat, att det sutte inne med sakkunskap.

Vilka skulle då utse medlemmarna? Jo delvis staten och delvis andra, och det är mycket möjligt, att det blivit en god sakkunskap rent tekniskt, men det var dock Vin- och spritcentralen, som skulle finansiera bolaget, och då får man väl lov att anse, att den som är chef för Vin- och spritcentralen också hade sitt stora intresse att se till, att läkemedelscentralen sköttes på ett förståndigt sätt.

Jag kunde icke riktigt följa herr Bernhard Erikssons resonemang med avseende å det reella skäl, jag här framhållit till grund för anmärkningen. Men det är ju på det sättet, att genom att Vin- och spritcentralens vinst engagerats i detta företag, har statens intresse i Vin- och spritcentralens vinst blivit påverkat. Det är alldeles givet, att om man kastar sig ut i ett företag med ett avsevärt kapital, här omkring 5 miljoner kronor, och man är alldeles säker på att det icke förekommer någon risk för att icke detta aktiekapital skall visa sig räntebärande, så kan man ändå hoppa i galen tunna på det sättet, herr Eriksson! Och jag undrar, om det verkligen kan vara lämpligt att riksdagen utan vidare godkänner, att Kungl. Maj:t med statens vinstmedel handskas på det sättet, att Kungl. Maj:t säger: det finns ingen sannolikhet för någon förlust vid denna affär; var så god, vi engagera ett stort kapital, som annars skulle kunna utlevereras som vinstmedel till staten. Jag kan åtminstone icke tro, att det kan vara riksdagens mening att här genom att ogilla anmärkningarna i denna stund ge en sådan uppmaning åt kommande regeringar, de må ha vilken färg som helst.

Och det som verkligen i högsta grad förvånat mig, det är detta tal om att det varit så nyttigt, att det varit till rikets sannskyldiga

nytta och att man gjort det till gagn för staten, som förts på tal gång efter annan i denna dechargedebatt.

Jag erinrar mig en dechargedebatt, jag tror, det var 1909. Jag har frågat amiral Lindman, och han erinrar sig också tillfället. Amiral Lindman sade då, att den första punkten, han såg på, var huruvida ett förslag var till rikets sannskyldiga nytta eller icke, och först därefter såg han till, huruvida det var grundlagsenligt. Jag glömmer aldrig det ganska obehagliga skratt, som då mötte herr Lindman. Jag var nog med bland skrattarna den gången, men hur går det till nu för tiden? Jo, nu ser man efter: gagnar det staten? och sedan slår man sig till ro utan att bry sig mycket om, vad grundlagen säger. Det är skillnaden mellan herrarna och herr Lindman på den tiden. Och jag måste ställa mig på herr Lindmans sida, ty det kan dock inte hjälpas, att jag tror, att man måste sätta grundlagen ganska högt.

För att icke förlänga debatten skall jag sålunda, herr talman säga, att jag fortfarande icke på något sätt blivit övertygad av min interlokutör, ehuruval — det skall jag öppet erkänna — det icke är fråga om att rikta någon personlig anmärkning härvidlag. Herr Eriksson har varit i sin goda tro, men att han rätt Kungl. Maj:t att fatta ett beslut, som verkligen varit överensstämmande med rikets sanna nytta, det vågar jag betvivla. Jag vidhåller sålunda mitt yrkande.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Jag har inom utskottet biträtt majoritetens mening, men med anledning av det av herr Starbäck framställda yrkandet att anmärkningen måtte med gillande läggas till handlingarna vill jag tillkännagiva, att jag icke anser det föreliggande någon anledning att på detta sätt tillspetsa anmärkningen, och jag skall därför be att få yrka, att den förevarande punkten lägges till handlingarna.

Herr Lindman: Herr talman! Det tjänar kanske icke mycket till att förlänga debatten, men det är litet svårt att låta denna punkt gå förbi utan att få säga ett ord i frågan.

Då jag hörde herr Erikssons i Grängesberg anförande, tänkte jag, att det var bra mycket av det han talade om, som egentligen icke hör till den anmärkning, konstitutionsutskottet gjort. Herr Eriksson talar nu, liksom då vi en gång förut här behandlade frågan om läkemedelscentralen, om apoteksvarustadgan och medicintaxan och om en hel del annat, som icke hör dit. Han förklarar, att han varit livligt övertygad om att han genom den vidtagna åtgärden skulle kunna skapa en billig medicin och göra någonting, som var alldeles utmärkt bra. Men såvitt jag förstår konstitutionsutskottet rätt skulle utskottets anmärkning kommit, vare sig resultatet blivit bra eller icke.

Visserligen hörde jag konstitutionsutskottets ordförande tala om att nu efteråt kan man säga, att det inte blev någon vinst på affä-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

ren, men det är väl en rätt underlig utskottsordförande, som låter en anmärkning framkomma, beroende på huruvida det blir vinst eller icke i ett dylikt fall. Jag har icke uppfattat utskottet, som om det gjort sin anmärkning på det sättet. Utskottet har sagt — och det synes mig vara fullkomligt riktigt — att här finnes en bolagsordning för detta bolag, i vilken står, att den vinst, som efter avställningar till fonder o. s. v. återstår, skall inlevereras till kungl. statskontoret för statens räkning, eller med andra ord: bolagsordningen föreskriver, att staten skall ha vinsten på Vin- och spritcentralen.

Vad skall då Vin- och spritcentralen göra? Jo, bolagsordningen säger, att den skall ha vissa uppgifter, såsom att idka handel med spirituosa o. s. v. samt framställa och förädla sprit, men bolagsordningen talar ju uppenbarligen icke ett ord om att bolaget skall framställa sådana varor, som det här är fråga om.

Det är ju tydligt, att genom det beslut, som blivit fattat om att Vin- och spritcentralen skulle engagera sig i detta företag, kan det inträffa att staten lider förlust. Det kan ju också hända, att det blir vinst, och naturligtvis förstår jag mycket väl, att herrarna, som sysslade med detta, utgingo ifrån att det icke gärna kunde bli annat än vinst, eftersom herrarna lade hela saken som ett monopol, nämligen därigenom att Vin- och spritcentralen bland de villkor, som de satte upp för att de skulle gå in på affären, satte upp, att det skulle medgivas apoteken rätt att ifrån detta laboratorium köpa preparanda, men ej från något annat. Därigenom trodde Vin- och spritcentralen, att den fått i sin hand att tillverka sådana preparanda, som den ensam finge sälja till apotekarna, eller rättare sagt, som apotekarna fingo köpa endast från detta håll med uteslutande av andra inköpskällor. Man trodde naturligtvis, att detta skulle medföra vinst, men jag frågar: om det hade blivit förlust, vem skulle då ha burit den? Jo, Vin- och spritcentralen i första hand, men i andra hand svenska staten, som skulle ha dess vinstmedel. Att Vin- och spritcentralen icke var så säker på hur det skulle gå med vinsten, framgår av dess skrivelse, som återfinnes på sidan 15 i utskottets memorial, där det heter, att »därest ovan omförmälda omständigheter föreläge» — nämligen bland annat vad jag ovan sade angående monopolet — »skulle fabriken ekonomiska drift, om den ställdes under en duglig ledning, kunna anses någorlunda säkerställd».

Det var alltså den förhoppning man hade. Driften skulle således bli »någorlunda säkerställd», om man fick dessa rättigheter, och om man fick en god ledning för företaget. Det skulle vara rätt intressant att få veta, även om det icke hör hit, hur det har blivit med denna sak. Blev det icke någon förlust på denna affär? Fabriken har, som vi veta, av Vin- och spritcentralen inköpts för 5,000,000 kronor. Skulle Vin- och spritcentralen kunna sälja den i dag för 5,000,000 kronor? Ganska säkert inte. — Ett rykte har sagt mig att man skulle kunna vara beredd att taga en förlust av 1,000,000 på affären. Jag föreställer mig, att det kunde vara möjligt, att den förlusten i detta ögonblick icke inskränker sig till detta belopp. Jag har velat säga detta med anledning av vad herr Eriks-

son i Grängesberg anförde, då han talade om förlust eller inte förlust på företaget.

Herr Eriksson säger nu vidare, att riksdagen icke var samlad. Det finner jag vara ett märkvärdigt tal. I så fall borde väl herr Eriksson ha påkallat en urtima riksdag, men icke har herr Eriksson rätt att göra vad som helst bara för att riksdagen icke är samlad. Förr i tiden gick det icke till på det sättet. Det kan vara mycket beklagligt, att grundlagarna äro så formalistiska, men därför att ett statsråd eller en regering finner, att här kunna vi göra något, som vi tycka är bra, så icke går det an att göra det utan riksdagens hörande, om det nu är en fråga av vikt, som grundlagsenligt icke bör ske utan riksdagens samtycke, och sedan försvara sig med att riksdagen icke varit samlad. Nej, antingen få herrarna vänta med saken, eller också få ni inkalla en urtima riksdag, om ni anse frågan vara av sådan vikt. Något annat sätt gives icke. Det går icke an att fara fram på det sättet och engagera statens medel hur som helst för att sedan försvara sig med att det fanns all anledning tro, att det skulle bli så bra. Man hade icke rätt att resonera på det sättet, och därför vill jag säga, att ett av de skäl som gjort, att jag anser denna anmärkning berättigad och velat taga till orda för densamma, det är, att jag anser, att riksdagen bör säga ifrån, att den icke vill, att det skall gå till på det sättet. Riksdagen vill icke, att man skall handla alldeles som om riksdagen icke existerade, bara därför att riksdagen för tillfället, händelsevis, icke är samlad på Helgeandsholmen. Man måste i detta fallet reagera alldeles bestämt och säga ifrån, att vi vilja icke, att Vin- och spritcentralen skall användas vid inköp av allt sådant som staten vill köpa men icke kan köpa själv.

Jag har i dag förvånat mig över att man icke anmodat Vin- och spritcentralen att köpa beskicksningshuset i London, ty jag kan icke finna, att det ligger mera fjärran från Vin- och spritcentralens egentliga verksamhet än läkemedelscentralen. Nu är det emellertid ett faktum, att Vin- och spritcentralen inlåtit sig på detta företag, och den förlust som uppkommit, det blir statens förlust.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman I mitt förra anförande utvecklade jag min åsikt i denna fråga och tillkännagav därvid tydligt min synpunkt på konstitutionsutskottets anmärkning i vad den rörde Vin- och spritcentralens bolagsordning.

Jag skall icke upprepa vad jag då yttrade, men då nu först herr Starbäck och sedan herr Lindman velat göra gällande, att här har man icke alls att göra med vad det var för ett syfte regeringen ville nå med detta beslut, så vill jag för min del säga herrarna det, att när konstitutionsutskottets majoritet beslöt att framställa en anmärkning i den riktningen, att regeringen här icke skulle hava tillgodosett rikets sannskyldiga nytta, då får man naturligtvis se till i vad mån syftet varit att verkligen göra detta. Jag upprepar därför, att syftet var att skaffa allmänheten billigare läkemedel, att skapa en effektiv kontroll över läkemedelstillverkningen samt

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

att garantera, att landet skulle hava läkemedel, för den händelse man icke skulle kunna få sådana från utlandet. Jag tror således det kan vara grundade skäl till att framhålla, att då utskottets anmärkning kommer in på de ekonomiska förhållandena, densamma tydligen går ut på att säga, att här har regeringen icke tillvaratagit rikets sannskyldiga nytta.

Nu har jag emellertid den uppfattningen, att det är just vad regeringen vid den tidpunkten gjorde, och därför har jag också sökt visa, vad syftet egentligen var. Jag hänvisar i övrigt till mitt förra anförande.

Vidare säger herr Lindman: om det nu hade blivit förlust, vem skulle ha burit den? Jo, naturligtvis Vin- och spritcentralen. Vid den tidpunkt, då denna åtgärd vidtogs, visste man emellertid icke, om det skulle bli förlust, man hade tvärtom anledning tro att affärerna skulle gå väl ihop.

Herr Lindman säger också: man får icke engagera statens medel hur som helst. Nej, däruti vill jag instämma med honom, men huru ligger nu denna sak? Jo så, att staten icke behövt satsa ett enda öre. Att staten genom avtal med Vin- och spritcentralen fått rätt att utbekomma vinsten, det är såvitt jag kan förstå ett medgivande från Vin- och spritcentralen till staten, men staten har i detta bolag, som sagt, icke satsat ett enda öre.

Jag skall icke ingå vidare på saken utan har endast velat markera, att man för att kunna bedöma hela frågan även måste se till vad syftet med åtgärden varit.

Jag yrkar, att anmärkningen måtte läggas till handlingarna.

Herr Bratt Herr talman, mina herrar Såväl herr Starbäck i sitt förra anförande som herr Lindman ha bemödat sig om att framhålla vikten av att vi här hålla oss till den rent konstitutionella sidan av saken och icke ingå på frågan, huruvida arrangemanget med läkemedelscentralen var lämpligt eller icke. Såvitt jag förstått, ha de båda talarna varit eniga om att den regering, som vidtog de klandrade dispositionerna, själv var fullständigt övertygad om, att det var fråga om ett gott syfte, men de framhålla, att detta icke i och för sig är tillräckligt för att berättiga en regering att taga ett steg sådant som detta. Varken herr Lindman eller herr Starbäck hava emellertid själva framgångsrikt följt det råd de givit rörande debattens begränsning, ty de ha talat om en hel del saker, som icke äger direkt samband med den konstitutionella kärnan i det hela. Jag erkänner, att det är utomordentligt svårt att tala i denna sak så strängt formellt som skulle fordras. Det finnes ett visst behov av att åtminstone måla den bakgrund, mot vilken detta förskräckliga brott bör avteckna sig, d. v. s. hela läkemedelshandeln, tillståndet inom denna och det moment, som aktualiserade denna fråga.

Då jag således ger de värderade talarna rätt i att man icke alltför mycket bör fördjupa sig i frågan om behovet av en läkemedels-

central, så måste man å andra sidan för att förstå saken och kunna bedöma, om konstitutionsutskottets anmärkning har fog för sig, åtminstone något veta, vad frågan gäller.

Nu har herr Starbäck här åtskilliga gånger frågat: vad i all världen var det som gjorde, att medicinalstyrelsen kom att tänka på Vin- och spritcentralen? Man kan ju icke gärna tänka sig något mera onaturligt, än att ett bolag, som har med vin och sprit att göra, skall ett, tu, tre lägga sig till med läkemedelshandel. Och han anförde några paralleller, som visserligen icke voro alltför träffande, men som tycktes avse att visa det orimliga i detta val av förlagsman. Jag för min del har uppfattat saken på följande sätt.

Läkemedelshandeln, i vad den avsåg *sammansatta läkemedel*, befann sig i ett notoriskt otillfredsställande läge. Läkemedlen betalades efter en taxa, som var helt enkelt otänkbar och f. ö. i hög grad olämplig, därest man icke strängt upprätthölle apotekarnas skyldighet att *själva tillverka dessa varor*. Allt mer och mer hade det missförhållandet emellertid gripit omkring sig, att apotekarna köpte dessa varor från andra, varigenom dels kontrollen blev otillfredsställande och dels det pris, allmänheten fick betala, absurd. I det läget, med en viss svårighet för medicinalstyrelsen att upprätthålla sin auktoritet beträffande det förbud, som gällde för apotekarna att *inköpa* dessa varor, inträffade det, att denna läkemedelsfabrik i Södertälje, som visserligen startats med väl mycket optimism och som säkerligen också skötts på ett sätt, mot vilket befogade anmärkningar kunnat riktas till följd av ekonomiska svårigheter, stod inför sin stängning. Härigenom riskerades att fabriken komme att användas för andra ändamål, den yrkeskickliga förmans- och arbetarekåren skulle skingras o. s. v.

Vid det läget ansåg medicinalstyrelsen, som just hade apotekskommitténs betänkande till övervägande, att det var av stor vikt, om man här kunde bibehålla den organisation, som fanns, och samtidigt göra en stomme för ett centrallaboratorium, vilket apotekskommittén själv föreslagit, och som i intet avseende vore prejudicerande i fråga om läkemedelsväsendets slutliga utformning. För medicinalstyrelsens chef, torde det stått klart, att denna organisation borde vara ett affärsdrivet företag med det privata företagens möjlighet att på ett affärsmässigt sätt driva sin rörelse, men där det allmänna hade det avgörande och dominerande intresset.

Det förefaller ej alltför långsökt om någon vid sådant förhållande komme att tänka på Vin- och spritcentralen, som ju i alla fall låtit tala om sig ganska mycket! Medicinalstyrelsens chef fann därför snart, att det borde vara ett företag organiserat efter samma grunder som Vin- och spritcentralen. Då det emellertid vid denna tid icke fanns någon möjlighet, åtminstone så hastigt som omständigheterna fordrade det, att åstadkomma ett sådant företag med privat kapital, vände han sig till de ledande inom Vin- och spritcentralen och frågade, huruvida Vin- och spritcentralen skulle vilja — ingalunda göra läkemedel, ty det finnes väl ingen människa, som tänkt sig att detta bolag skulle göra dylika. och ingen

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

mer än herr Starbäck, hoppas jag, som tänkt sig, att jag själv skulle göra det — medverka till planens realiserande.

Han vände sig alltså till Vin- och spritcentralen och frågade: vill ni vara med om att under medicinalstyrelsens medverkan söka samla hela apotekarekåren men till en början ensamma starta och förlägga ett företag för nämnda ändamål, ett företag, där Kungl. Maj:t utser ordförande, där medicinalstyrelsen anordnar kontroll och där tre apotekarorganisationer insätta styrelseledamöter? Varpå från spritcentralens sida svarades, att det förvisso vore ett i högsta grad behjärtansvärt ändamål. Och i någon mån kunde ju det svaret bero på att en av dem, som leda Vin- och spritcentralen, dock har något begrepp och förstånd även om apoteksfrågan och sedan länge ägnat den ett visst intresse. Detta var dock, innan spriten blev så dominerande för honom, som den sedan blivit!

Alltnog, vi svarade: Detta är ett högeligen behjärtansvärt företag, men det är orimligt, att spritcentralen skulle förlägga ett företag med så mycket medel, som här åtgå, då man icke vet, hur mycket apotekarna själva kunna vara villiga att satsa. Men om regeringen förklarar, att det är ett allmännyttigt ändamål, och att spritcentralens speciella ställning till det allmänna icke förhindrar detta — om det blir konseljbeslut på den saken, och om vissa förutsättningar, för att icke detta företag helt enkelt blir bojkottat av apotekarkåren — det är den s. k. monopolställningen — komma till stånd, ja, då är det möjligt, att styrelsen skall göra det. Varpå det drevs underhandlingar och ärendet gick ungefär så, som herrarna av handlingarna här kunnat finna.

Mina herrar! Det finns i denna historia om Astra eller det tilltänkta centrallaboratoriet en hel del saker, som verkligen äro ganska bekymmersamma och sorgliga. Men näppeligen har jag åtminstone, ens efter att hava tagit del av detta betänkande, funnit, att de egentliga anmärkningarna borde läggas, där utskottet lagt dem. Jag skall återkomma därtill senare och då försöka gå in på det som egentligen, det erkänner jag, är det sakliga i denna affär. Jag hade däremot tänkt, att konstitutionsutskoteet skulle gjort anmärkning mot den föregående regeringen, därför att den så sent som den 20 maj 1920 stadfäst medicinalstyrelsens taxa för läkemedel, i vilken Kungl. Maj:t själv säger ifrån, att sammansatta läkemedel icke få av apotekarna köpas. De skola beredas på apoteken, och därför få de ock kosta så orimligt mycket pengar. Det trodde jag, att man skulle göra anmärkning på, sedan upplyst blivit, att den meningen allt mer och mer slagit igenom och omfattas inom den nuvarande regeringen, vilket varit den enda orsaken till att detta företag icke har kunnat gå efter beräkning — jag säger det ingalunda för att klandra den nuvarande regeringen, jag endast konstaterar det såsom ett faktum — den meningen, säger jag, att apoteksvarustadgan, som beslutats av riksdagen och Konungen, lägger hinder i vägen för ett sådant förbud och en sådan taxetillämpning. Antingen skall man välja den tidigare inslagna vägen,

godkända Kungl. Maj:ts åtgärd rörande centrallaboratoriet och gå vidare. Eller också skall man — med glädje över att så är förhållandet eller under beklagande därav, allt efter uppfattning — fastslå att apoteksvarustadgan förhindrar en sådan utveckling. Men då skall regeringen ställas till ansvar, för att den verkligen ålägger svenska folket att betala dessa sammansatta läkemedel så, som om apotekarna själva vore skyldiga att göra dem ehuru de faktiskt ha rätt enligt denna ståndpunkt att köpa dem från Tyskland eller varifrån som helst. Hur det därför, herr Starbäck, är beskaffat här i Sverige med kontrollen av de sammansatta läkemedlen, det tror jag man i närvarande stund bör tala tyst om. De kunna köpas var som helst ifrån, och apotekarna kunna inte ikläda sig någon garanti för dem men åläggas det oaktat en prissättning, som om de gjorde dem själva. Det var för att råda bot på detta, som man velat gå den omtalade vägen.

Ang.
fullbordad
granskning av
stateråds-
protokollen.

(Forts.)

Men så tillkommer, att regeringen därvid handlat på ett sätt, som konstitutionsutskottet nu funnit så klandervärt. Om jag då ser efter, vad det är som klandras, kan jag, när jag läser konklusionen av utskottets betänkande, inte finna annat, än att det egentligen är tre saker. Utskottet har för det första sagt, att Kungl. Maj:t har medgivit, att Vin- och spritcentralen sysslar med en sak, som ligger utanför dess i bolagsordningen angivna ändamål. Ja, jag vet inte — ty jag är inte kunnig på det området — i vad mån det rent formellt sett spelar en roll vid bedömandet av denna fråga, om bolaget självt bedriver den åsyftade hanteringen, eller om bolaget förlägger ett företag, som bedriver den. Mig förefaller det, att det bör finnas en skillnad i det avseendet. Men jag är ingalunda säker på, att den skillnaden är så stor, att man därför utan vidare kan tillbakavisa ifrågakvarande anmärkning. Emellertid står det i Vin- och spritcentralens stadgar, att dessa icke få ändras utan Kungl. Maj:ts medgivande. Aktieägarna ha, såsom det nu är ordnat — jag vill inte närmare gå in härpå — egentligen icke något större intresse av den frågan, om ändamålet för bolagets verksamhet utvidgas eller ej. Därför måste regeringens klandrade medgivande till Vin- och spritcentralen uppfattas som ett förhandsmedgivande från regeringens sida att Vin- och spritcentralen, om den anser det ur formell synpunkt nödvändigt för att taga steget i fråga, äger ändra sina stadgar i den riktningen. Och att det står i Sveriges rikets grundlag, att regeringen, som har rätt att medgiva ändring i denna bolagsordning, icke skulle ha rätt att medgiva just *denna* ändring, det förstår jag icke, och det tror jag inte på. Sålunda är denna sak, tycker jag, icke av det värde, att den skulle kunna läggas till grund för en anmärkning från konstitutionsutskottet mot en regeringsmedlem.

Den andra anmärkningen är den, att genom denna affär värdesätts på stamaktierna i bolaget, till vilka staten har inlösningsrätt, skulle kunna förändras i värde. I full överensstämmelse med herr Lindmans uppfattning exempelvis i fråga om legationshuset i London och även i denna fråga, att det spelar ingen roll för frågans bedömning, om det blir vinst eller förlust på affären, har konstitu-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

tionsutskottet inte sagt, att stamaktierna kunna minska i värde, utan utskottet har endast sagt, att de kunna *förändras i värde*. Sålunda, även om de skulle ökas i värde, så är det någonting, som Kungl. Maj:t icke hade rätt att medverka till. Nu vågar jag ändå påstå, att konstitutionsutskottet här gjort sig skyldigt till ett misstag. Ty värdet av stamaktierna i Vin- och spritcentralen kunna icke förändras genom denna transaktion. På stamaktierna kan enligt gällande stadgar endast utbetalas ränta motsvarande den genomsnittliga bankutlåningsräntan, uträknad av riksbanken. Och vad ett papper, som aldrig kan utdela mer än 6, 7 eller 8 procent, olika vid olika tider, är värt, det veta vi ungefär. Någon möjlighet att genom denna affär, om så alla fem miljonerna gå i sjön, förändra värdet av stamaktierna finns icke. Det ligger i bolagets konstitution helt enkelt.

Men så komma vi till den tredje anmärkning, som har gjorts, och som måste granskas litet noggrannare, den nämligen, att genom detta engagemang beloppet av de överskjutande vinstmedel, som enligt bolagsordningen under vissa förutsättningar skola överlämnas till statsverket, kan röna inflytande. För att kunna bedöma denna sak, som naturligtvis är själva huvudsaken, tror jag, att det är alldeles nödvändigt, att man ser till, hur Vin- och spritcentralen kommit till och hur stadgarna fått den antydda bestämmelsen. Man kan icke, såsom herr Starbäck och, jag tror, även herr Lindman gjorde, utan vidare tala om de medel, som Vin- och spritcentralen har till sitt förfogande, såsom statsmedel. Det är att sudda över en gräns, som ovillkorligen finns, även om jag erkänner, att det kan vara svårt att ibland draga den. Jag vill till jämförelse erinra om ett bolag, som är ännu mera bestämt inlemmat i svensk lagstiftning, nämligen ett systembolag. Tag t. ex. det stora bolag, vars chef — till skillnad från Vin- och spritcentralen, där jag inte är chef — jag är. Jag vill då säga, att om Stockholmssystemet denna dag vill hyra en ny lokal eller göra en reparation för ett eller annat hundratusental kronor, så göra vi det utan vidare och ha rätt att göra det. Vi få naturligtvis stå vårt ansvar inför de revisorer, som kunna komma. Men jag är alldeles övertygad, att inom ett ämbetsverk vederbörande chef, som har till sitt förfogande statsmedel, inte på det sättet kan disponera dessa. Även mycket mindre utgifter måste gå till riksdagens bedömande. Vad Vin- och spritcentralen beträffar, så förhåller det sig på det sättet, att detta bolag ännu icke är inlemmat i svensk lag på något speciellt sätt. Vi förhålla oss ur lagens synpunkt fullkomligt såsom en privat vinhandelsfirma, som dock gått in till statsverket och sagt: vi vilja inte ha mer än 7 procent på våra pengar; vad därutöver blir, det skall — visst inte gå till statsverket, det är ett misstag. Herrarna ha inte läst själva bolagsordningen, om ni säga så. Vad som uppkommer av vinst, skall kunna avsättas dels till reservfond, om vars storlek intet finns bestämt, dels till pensionsfond, dels också till en fond, med vilken större delen av preferensaktiekapitalet kan inlösas; först den vinst, som därutöver kan föreligga, skall inbetalas till statsverket. Vad som är säkert i detta stycke, det är den negativa sidan: intet kan gå till pri-

vata. Och att Vin- och spritcentralen aldrig har avsett att överlämna så stora medel till statsverket, som det nuvarande statsfinansiella läget har gjort önskvärt, beror bland annat därpå, att detta företag har ett utomordentligt litet kapital i förhållande till sin stora omsättning och vidare en begränsad utdelning på sina aktier, vilket under nuvarande tid hart när omöjliggör nyemission.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Jag vågar därför påstå, att då det här rör sig om över 20 miljoner kronor, med dotterbolagen omkring 30 miljoner kronor, från rent privat håll kontant inbetalta medel, så innebära de refererade bestämmelserna en akt av fullkomlig frivillighet från detta bolags sida, kvitterad av staten ingalunda genom någon slags monopolrätt, såsom man här i allmänhet uttrycker sig. Det är tvärt om så, att bolaget i hela sin prissättning står under kontrollstyrelsens bestämmande, därest det icke i fråga om pris och kvalitet fogar sig därefter, och när som helst kan få 150 konkurrenter i landet, nämligen systembolagen, som ha laglig rätt att tillverka och importera spritdrycker. Jag säger inte detta för att beklaga Vin- och spritcentralens ställning, och jag säger det lika litet, för att någon skall få den föreställningen, att det varit en akt av ädelmod från en eventuell givares sida, då man presenterat staten detta. Något dylikt är mig fullständigt främmande. Jag bara konstaterar faktum. Det är för att genomföra ett visst nykterhetspolitiskt program, vilket en del av kammarens ledamöter ändå möjligen kunna sentera, som denna sammanslagning av förut existerande firmor ägt rum. Och detta företag har alltså under vissa förutsättningar förklarat, att aktieägarna ej på sina pengar taga mer än vad som motsvarar vanlig ränta; vad däröver är, användes till konsolidering av företaget; och blir det något därutöver, såvitt vi inte föra en sådan prispolitik, att ingenting blir över, så kommer det att gå till statsverket. Nu ett tu tre har det blivit så modernt, speciellt på den kanten, där man är allra mest mot monopolbildning, att ropa på, att Vin- och spritcentralen skall leverera in sina stora vinstmedel och inte fondera dem. Ja, den saken föreligger inte här i dag till diskussion, och jag skall därför inskränka mig till att påpeka själva förhållandet.

Under de omständigheter jag här framhållit må man emellertid med fog fråga sig, om man utan vidare kan sätta likhetstecken mellan statsmedel och de vinstmedel, med vilka Vin- och spritcentralen rör sig. Och kan man inte det, så vill det väl synas ganska naturligt, om regeringen i ett visst läge, såsom här skett, väger det ena statsändamålet mot det andra. Särskilt tror jag, att detta låg mycket nära till hands för den föregående regeringen, inte därför, att den, såvitt jag förstår eller kunnat fatta — och jag har, det är dock uppenbart, haft mycket ingående resonemang med många av den föregående regeringens ledamöter — hade någon önskan att få ett monopol, utan därför att den hade den känslan, att Vin- och spritcentralen utfört en nykterhetspolitiskt måhända gagnelig och erkännansvärd gärning. Vad åter pengarna och överskottet beträffar, har man därvid knappast tagit dem med i beräkningen. Och det så mycket mindre, som — vilket jag för min del många gånger varit något förvånad över — även finansministrarna synas med största kall-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

sinnighet ha betraktat Vin- och spritcentralen som inkomstkälla, tills nu med ens en regimförändring i det avseendet skett.

Då sålunda situationen inom läkemedelshandeln här var den, att det behövdes ett kapital under en särskilt svår tid för att åstadkomma ett företag, som avlägsnade svårigheterna inom denna handel, och då risken — med den uppfattning den föregående regeringen hade om läkemedelshandeln och apoteksvarustadgan — var så gott som ingen, så kan jag, när saken ses mot en sådan bakgrund, inte finna, att de rent formella erinringar, som herr Lindman gjort, äro av den beskaffenhet, att de böra motivera, att anmärkningen lägges med gillande till handlingarna.

Amiral Lindman frågade om någonting, som ligger kanske litet vid sidan av ämnet, men då han själv rörde vid detta, kanske han förlåter mig, om jag svarar. Amiral Lindman sade, att det skulle vara roligt veta, hur den där affären i själva verket står: är det möjligt, att det kunnat bli förlust därpå av den betydighet, som här nämnts?

Ja, egentligen vet jag inte, varför herr Lindman har intresse för den saken. Ty det förhåller sig med detta som med legationshuset i London att det enligt herr Lindmans eget resonemang är för frågan fullkomligt likgiltigt, om det uppstått vinst eller förlust. Flertalet människor torde dock anse, att det är ett större fel av en regering, om den genom sina handlingar åsamkar förlust än om den tillför vinst. Jag vill erinra om, att företaget i fråga baserats på ett visst program, som förutsatte, att medicinalstyrelsen hade rätt att giva apotekarna direktiv rörande fabrikationen av sammansatta läkemedel. Och om den hade rätt att ålägga apotekarna att göra dessa läkemedel, ansåg den på goda grunder, att den också hade rätt att giva dem dispens därifrån, en rätt, som den också redan förut praktiserat i vissa fall. Men efteråt visade sig, att den nuvarande regeringen och många sakkunniga män, som tillfrågats, anse, att apoteksvarustadgan helt enkelt måste tolkas på annat sätt, även om härur uppkomma stora olägenheter. Visserligen skulle företaget under alla omständigheter troligtvis till att börja med ha tillskyndats viss förlust på det övertagna lagret, därför att då företaget planerades, i augusti eller september, ingen av de experter på detta område, som tillfrågades, lika litet som någon annan, hade någon aning om de enorma prisfall på varulager, som brådstörtat inträdde ett par tre månader senare. Denna förlust torde dock ha kunnat utjämnas under årens lopp, så att det aldrig hade behövt bli stadigvarande förlust på rörelsen. Och säkerligen skulle det ej, herr Lindman, ha mött någon svårighet att överflytta företagets verksamhet på ett annat organ och låta Vin- och spritcentralen spela morens roll, d. v. s. gå, sedan den använts. Men att under de ändrade förhållandena, då ingenting kunde göras, då man stod där ovetande — ända till mitten av mars, troddes dock, att regeringen skulle komma att lägga fram proposition i ärendet — att i detta nya läge hastigt avveckla företaget utan att tillskynda en mycket stor förlust, det tror jag ej varit möjligt.

Amiral Lindman sade: Ni ha givit 5 miljoner kronor; kan spritcentralen sälja företaget för 5 miljoner kronor i dag? Jag vill fråga amiral Lindman: Har amiral Lindman, med sin rika erfarenhet, varit med om att köpa någonting i augusti förra året, som han nu kan sälja för samma pris?

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Det är ju mycket roligt att höra herr Bratt tala, och jag kan icke erinra mig mer än en ledamot förut här i kammaren under min tid, nämligen professor Thyren, som hade samma förmåga som han att till den grad fängsla kammarkamraternas öra och uppmärksamhet; men jag vill därtill lägga, att jag för min enskilda del, som också mycket gärna hörde på herr Thyren liksom nu på herr Bratt, i alla fall hade den känslan att det var ganska farligt att omedelbart ropa ja och amen till allt vad de sade. Ty det kan hända att vid närmare eftertanke och närmare granskning man skulle vilja komma med en del anmärkningar. Och jag tillåter mig verkligen göra det nu, till den kraft och verkan det hava kan.

Då vill jag först och främst emellertid säga till herr Bratt, att jag visserligen icke alls sagt, att jag trodde att herr Bratt skulle göra piller och sådant, men att jag sade det till honom, att med min kännedom om denna ganska underbara man, för vilken jag verkligen har en mycket stor respekt, jag visst tror, att han skulle kunna göra det på lediga stunder, om han nu har några, sedan han fått så mycket att syssla med: åtskilliga bolag, dotterbolag, restauranter, Carnegies, Grand hotell, Alhambra och läkemedelsindustri. Det kan ju hända att de lediga stunderna tagit slut; men det var vad jag sade.

Dessutom vill jag framställa en fråga angående det där vi skulle tala så tyst om: Har det verkligen förekommit något fall som ger anledning till påstående, att det från våra apotek utlämnas underhålliga läkemedel, och att detta skulle ha sin grund i bristande kontroll? Om detta verkligen är fallet, anser jag det visst vara statsmakternas absoluta skyldighet att ingripa, och jag vill gärna hoppas att herr Bratt tar initiativet till en sådan förändring, och att olägenheterna ändras till det bättre.

För att nu återkomma till den egentliga anmärkningen, får herr Bratt ursäkta mig, att jag återkommer till den där paragrafen i bolagsordningen, som han trodde, att jag icke läst. Jag läste dock upp den här i kammaren i mitt första anförande; när jag således läst upp den, måtte jag väl ändå ha läst den. Det står här:

»Återstående vinst skall, efter det avsättningar till reservfond och pensionsfond blivit gjorda, i den mån den ej enligt § 8 användes för inlösen av preferensaktier eller för sådant ändamål avsattes, inleveras till kungl. statskontoret för statsverkets räkning.»

Såvitt jag kan förstå herr Bratts tal, är detta i själva verket en bluff. Ty han säger: Det skall man visst aldrig tro, och jag har själv varit förvånad över finansministrarnas bristande intresse för den vinst Vin- och spritcentralen kan få. Meningen är nämligen

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

icke alls, att statsvinsten skall vara oavkortad, sedan detta tillgodosätts, utan om vi vilja köpa hus och göra det eller det, så är det vår rättighet; sedan får min själ statskassan se till om den får något alls. — Ja, då får jag säga, att den anmärkning som *icke* blivit gjord mot Kungl. Maj:ts beslut den 5 mars 1920 angående ordnandet av Vin- och spritcentralen, den anmärkningen borde ha gjorts och understrukits alldeles kolossalt. Men nu är — tror jag — kutymen här i andra kammaren, att man icke får blanda ihop reservationerna med de olika punkterna, och därför anser jag mig för tillfället förhindrad närmare gå in på detta. Jag har dock begärt ordet, när vi komma till reservationerna, och då skall jag med glädje taga upp denna fråga.

Jag måste därefter säga, att min gamle vän Viktor Larssons resonemang var för mig någonting högst egendomligt. Det är nämligen på det sättet, att om Vin- och spritcentralen icke engagerat sig i denna läkemedelshistoria, så hade de vinstmedel — enligt siffror som i dag upplästs i första kammaren och som jag här har i min hand — staten skulle ha fått, kunnat ökas med 1,654,128 kronor 90 öre, nämligen det som avskrevs. Saldot för konto Astra var per 31 december 1920 4,154,128 kronor 90 öre. Avskrivningsbeloppet nämnde jag nyss. Varmed skedde dessa avskrivningar? Ja, jag förmodar med vinstmedlen. Hade inte den avskrivningens behövt göras, så hade väl de vinstmedlen varit tillgängliga för staten. Nu pruta vi här 500 kronor för fattiga tjänstemän. Det är en av många omtyckt historia; men att så där utan vidare bli av med halvannan miljon, det gör däremot mindre, åtminstone enligt herr Bratts mening.

Vad jag då icke kan förstå, det är, mina herrar, ett sådant resonemang som herr Viktor Larssons: Inte ett öre har staten behövt tillskjuta. — Vad menas med det enligt den nyss återigen upplästa paragrafen och enligt de siffror, som anförts? Har då staten ej behövt tillskjuta ett öre, om vinstmedlen blivit mindre? Ja, jag kan verkligen ej förstå annat än att staten gjort en mycket slät affär och att det hade varit lyckligt — om jag också tvingas att nu tangera Vin- och spritcentralens förhållanden — om staten inköpt stamaktierna och själv drivit detta monopol, som är, såsom statsmonopol i stället för att lämna det till ett bolag, som när som helst anser sig hava rättighet, med Kungl. Maj:ts tillstånd förstås, engagera sig hur som helst, och Kungl. Maj:t anser, att det är en gudi behaglig gärning, bara Kungl. Maj:t, Kungl. Maj:t för tillfället, tror att det ej kommer att vara någon risk utan lända till nytta. Var placera vi då riksdagens beviljande makt? Det skulle vara ganska roligt veta, om detta blir kutym i alla möjliga avseenden, vart det då tar vägen med riksdagens rätt att ensam beskatta svenska folket. Det är för mig mycket svårt att förstå. Det betalas ju dock för de stackars litrar vi få. Det kan vara gott och bra att det blir färre i månaden, så att vinstmedlen bli mindre. Men i alla fall blir det till sist skattdragarna som få betala.

Jag vidhåller fortfarande mitt yrkande.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Endast en replik till herr Starbäck. Herr Starbäck tycktes ha den uppfattningen, likaledes amiral Lindman, att man ej skall blanda in det sakliga i anmärkningarna. Man skulle alltså här inte blanda in den verksamhet, som har varit föremål för uppmärksamhet. Jag nödgades emellertid göra det i mitt förra anförande, därför att herr Starbäck gjorde det i sitt, och därför att jag varit tvungen att få den som en bakgrund för den sak vi voro inne på.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Men herr Starbäck själv var icke alldeles obenägen för att blanda in det rent sakliga, och herr Starbäck visar också, att han talat vid en del personer om verksamheten i Södertälje och om den nu gällande medicinaltaxan. Jag vet emellertid icke om herr Starbäck talat vid sådana personer, att han fått riktiga underrättelser. Enligt herr Starbäcks mening ha icke Astra-fabrikerna vid Södertälje varit av någon större nytta under kriget, vilket jag däremot angav. Herr Starbäck säger att, enligt vad han hört, digitotal är det enda preparat, som där egentligen tillverkats. Men nu är det ett faktum att såväl acetylsalicylsyra — flera ton — som antifebrin och fenacetin därstädes tillverkats, och dessa artiklar voro av väsentlig betydelse för våra apoteks och lasarets förseende med läkemedel.

Vidare gjorde herr Starbäck den invändningen gentemot mig, att enligt tidningspressen en sänkning av medicinaltaxan skett med 20 procent och herr Starbäck tycker, att det är ett lysande resultat som uppnåtts utan medverkan av centrallaboratoriet. Har verkligen herr Starbäck tagit reda på och tänkt sig vad en sänkning av medicinaltaxan med 20 procent betyder? Jag skall taga ett enda exempel för att visa vad jag menar, ett exempel som jag tidigare tagit fram i debatten. Femtio stycken arsenikpiller kosta på ett apotek 1 krona 90 öre. I pillerna ingå ingredienser för högst 30 öre. Med en sänkning av priset på ingredienserna med 20 procent får man en sänkning av priset från 1 krona 90 öre till 1 krona 84 öre eller med 6 öre. Det blir sålunda icke någon sänkning av 20 procent på 1 krona 90 öre. Varpå beror det? Jo, därpå att arbetskostnaderna på apoteken för piller äro så väsentliga. Nu var det meningen att man vid inrättandet av ett centrallaboratorium dit skulle överflytta en del av detta grovarbete att göra piller, som nu förekommer på apoteken.

Ja, det var egentligen de där synpunkterna, som jag ville framhålla gentemot herr Starbäck. Tiden är ju långt framskriden, och jag vill därför icke ingå i saken närmare annat än det, att när herr Starbäck kommer med denna avskrivningssiffra på 1,678,000 kronor och säger, att hade icke det här kommit till stånd, så hade det blivit en ren vinst för statsverket. Som jag vid förra tillfället erinrade om och som var och en, som känner till förhållandena, vet, är det icke någon förlust. En avskrivning är icke detsamma som en förlust. Den här avskrivningen har varit avsedd att konsolidera Astraaffären. Men därmed är det icke säkert, att Södertäljefabriken kommer att lämna förlust. Det beror på omständigheterna, såsom jag utvecklat förut. Det kan bli förlust, men ingen vet säkert i dag, vilken förlust det blir. Men därför att det gjorts en avskriv-

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

ning, så skall man icke misströsta, utan det kan nog hända, att staten här får pengar. Man skall skilja på förluster, och man skall skilja på avskrivningar.

Herr talmannen, som under herr Erikssons i Grängesberg yttrande inträtt och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr Lindman, som anförde: Herr talman! Eftersom jag blivit åtskilligt replikerad av såväl herr Bratt som även i viss mån herr Larsson i Västerås, så måste jag besvara med att säga några ord. Då man här frågar: huru kan man göra någon anmärkning här om att vederbörande statsråd icke skulle ha iakttagit rikets samskyldiga nytta, så vill jag svara med att säga, att om man icke gör det, så skulle ju statsråd kunna göra precis vad som helst efter herr Larssons mening, bara han trodde det var bra gjort. Hade han bara blivit övertygad om att vid den och den tidpunkten var åtgärden bra, så skulle han vara oskyldig som ett lamm för allt vad som för övrigt kunde läggas honom till last. Om det sedan blivit en förlust eller icke, det gjorde detsamma. Då jag hörde detta, så vände jag mig till min bankkamrat herr Branting och sade, att om herr Branting skall bilda en regering, så tag för all del icke herr Larsson i Västerås med, ty då blir det förfärligt mycket anmärkningar från konstitutionsutskottet.

Emot det anförande, som herr Bratt här hade, vill jag säga, som det sagts förut, att det var intressant och synnerligen livfullt. Det var fint och vackert, men sannerligen det var någon ransonering på orden. Det var både det ena och andra, och det var mycket trevligt att höra på det, men icke tycker jag det var så mycket i sak. Jag skall återkomma till det sedan. Utan det mesta var sådant, som jag anser icke höra hit. Mest var det om behovet av att anordna en sådan här läkemedelstillverkning. Herr Bratt talade om att läkemedelstillverkningen befann sig i ett utomordentligt uselt skick och att fabrikena löpte fara att stänga och förmän och arbetare att avskedas. I sin nöd vände sig då medicinalstyrelsen till Vin- och spritcentralen och frågade, om den icke ville vara med. Kungl. Maj:t har sålunda på det sättet vänt sig till Vin- och spritcentralen. Om Kungl. Maj:t vill ha ett anslag på 25,000 kronor till exempel för att reparera ett hus, så vänder sig Kungl. Maj:t till riksdagen och frågar, om den vill vara med på den saken, men då kan det hända, att riksdagen säger: nej, vi vilja icke vara med på det; vi avslå det. Men en annan gång säger Kungl. Maj:t: jag vill köpa en läkemedelscentral, men jag bryr mig icke om att gå till riksdagen; jag går till doktor Bratt och Vin- och spritcentralen och säger: vill ni vara snälla och giva oss pengar till den saken? Om Kungl. Maj:t på så sätt skulle få vana att gå till Vin- och spritcentralen, så blir ju Vin- och spritcentralen en liten riksdag för sig. Ena gången, då Kungl. Maj:t vill ha några pengar, så går han till riksdagen, och andra gången går han till Vin- och spritcentralen.

Det är huvudsakligen tre saker, som herr Bratt vände sig emot.

Den förste gäller anmärkningen, att bolaget gått utanför den fastställda bolagsordningen. Jag fäste mig icke så mycket vid den anmärkningen, då man säger, att Kungl. Maj:t borde väl först ha ändrat bolagsordningen, innan man gav bolaget tillstånd att bedriva denna verksamhet, som ju står i strid mot bolagsordningen.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Värdet på stamaktierna, säger vidare herr Bratt, kan icke förändras. Ja det är mycket självmedvetna ord, när man kan säga, att värdet på aktierna i ett företag icke kan förändras. Mina herrar, det kan endast den säga, som vet, att han har en obegränsad källa att ösa ur. Men det har också Vin- och spritcentralen. Ty går det icke bra med det företaget, så höjer man litet på priset på brännvin, och så går det ihop. Och om läkemedelstillverkningen går illa, så höjer man på brännvinspriset. Men jag erkänner, att det är mycket berättigat att tala så stolt och självmedvetet om att värdet på aktierna inom detta bolag icke kunna gå ned.

Vidare säger herr Bratt: ni talar om vinsten och att staten skall ha den. Och han förebrår herr Starbäck och mig, att vi icke läst igenom 6 § bolagsordningen. Men vi ha dock båda var för sig läst upp, vad som står i denna paragraf, så nog var det väl känt förut, att vissa avsättningar till fonder skola få göras. Men därefter står det, att resten skall inlevereras till statskontoret för statsverkets räkning. Då frågar jag: har då inte staten rätt till de pengarna och huru kan herr Bratt säga, att man icke kan tala om Vin- och spritcentralens medel såsom statsverkets medel, när i bolagsordningen, som herr Bratt själv har skrivit, det står, att överskottet skall inlevereras till statskontoret? Man kan väl ej avsätta hur mycket som helst till fonder. Det står på det sättet, och jag förmodar, att styrelsen för Vin- och spritcentralen får väl liksom andra bolagsstyrelser följa sin bolagsordning.

Sedan talar herr Bratt om Stockholmsystemet och säger, att det har rätt att hyra sina lokaler, var det vill, och att ingen människa har rätt att lägga sig i det. Och om det går litet galet, så har ingen med det att göra, men om Stockholmsystemet köper en stövelfabrik och den går åt skogen, så vågar jag påstå, att herr Bratt får en bock i marginalen. På samma sätt är det här. Om Vin- och spritcentralen gör någonting, som ligger inom dess verksamhetsområde, t. ex. köper ett fat rödvin, så kan ju ingen göra någon anmärkning mot det; de ha gjort det efter bästa förmåga, fastän det kanske har misslyckats. Men om den går och köper andra saker, som äro affären fullkomligt ovidkommande, så blir det ganska anmärkningsvärt.

Herr Bratt säger också, att Vin- och spritcentralen har alldeles frivilligt lämnat ifrån sig sina pengar. Jag undrar, om icke en blivande finansminister får se på dessa saker litet bättre än förutvarande finansministrar ha gjort. Här finns mycket pengar att få, om kontrollen från statsverkets sida blir bra, så att bolaget icke kan urgera den satsen, att det endast frivilligt behöver lämna ifrån sig sina pengar.

För övrigt får jag säga: Vad har allt detta att göra med den sak, som vi nu tala om? Jo, säger herr Bratt, Vin- och spritcen-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

tralen har utfört en nykterhetspolitisk gärning, och därför står den så väl i vantarna hos vederbörande, och därför, mina herrar, att herr Bratt och hans kolleger utfört en nykterhetspolitisk gärning, som är av mycket stor betydelse, skall han få tillverka preparanda. Den logiska kullerbyttan här är uppenbar, och jag kan icke förstå, att därför att bolaget driver partihandel med sprit, så skall det handla med andra varor också.

Sedan talade herr Bratt om att hela denna läkemedelsaffär var baserad på den omständigheten, att man trodde, att medicinalstyrelsens brev av 1901 var i gällande kraft. Men sedermera, när man köpt fabriken, kom man under fund med att brevet icke var i gällande kraft, just det brev, på vilket hela denna sak var byggd, nämligen att apotekarna skulle få rätt att köpa preparanda hos denna fabrik. Jag undrar, om det icke rent av varit skäl för konstitutionsutskottet att titta litet på den saken också, och jag undrar, om det icke var någonting felaktigt hos regeringen, som har både justitiekanslern att rådfråga och konsultativa statsråd att tillgå, och för resten alla möjliga goda jurister och därför lätt borde ha kunnat konstatera, om 1901 års brev var i gällande kraft eller icke. För min del trodde jag, att det numera icke var i gällande kraft. Men regeringen tycks ha trott på det.

Om det blir vinst eller förlust på affären, säger herr Bratt, så hör det icke hit. Precis vad jag själv sagt, mina herrar, i vad det rör befogenheten av en anmärkning från konstitutionsutskottet eller icke. Men att jag kommit att tala om vinst eller förlust beror bara därpå, att herr Larsson i Västerås har givit mig anledning att komma in på den saken. Vad skall det nu bli med fabriken i Södertälje? Vin- och spritcentralen äger den, och då kan det icke bli någon förlust på den, därför att om jag är rätt underrättad, så har man igångsatt ett reningsverk där. Men då man köpte fabriken, så var det för att tillverka apoteksvaror där. Först sedan hittade man på att rena sprit där, och förmodligen får man därför en lysande vinst på saken.

Jag tillät mig säga, att det varit bra, om man väntat med detta och om Kungl. Maj:t icke rusat iväg så där, när Kungl. Maj:t icke kunde fråga riksdagen. Då hade det säkerligen icke blivit någon förlust på det. Det föranledde nu herr Bratt att fråga, om jag tror, att det finns någon enda vara, som icke sedan augusti i fjol har fallit i pris. Ja, jag vet icke vad jag skall svara på det, men jag undrar, om det icke är så, att spriten är en vara, som icke fallit i pris, liksom jag också skulle vilja sätta ett stort frågetecken för, huruvida apoteksvarorna skulle ha fallit i pris, om de skulle ha tillverkats av ett monopolföretag. Det vill jag säga, att om Kungl. Maj:t förfarit riktigt och grundlagsenligt och det hade inträffat, att fabriken fallit i pris, så hade det varit alldeles utomordentligt nyttigt åtminstone för svenska staten, om Kungl. Maj:t icke hade handlat i strid mot svenska grundlagen utan väntat. Då hade herr Bernhard Eriksson förmodligen sluppit konstitutionsutskottets anmärkning och Vin- och spritcentralen fått köpa fabriken betydligt billigare.

Härpå yttrade

Herr Bratt: Herr talman! Herr Lindman började sitt senare anförande, om jag fattade honom rätt, med att ganska riktigt förklara, att jag icke ransonerade mina ord. I sådant avseende äro varken herr Lindman eller jag alltför stora vänner av restriktioner. Herr Lindman har emellertid proklamerat, att vi endast skola diskutera den konstitutionella sidan av denna fråga, men hans senare anförande synes mig stå i skarp kontrast till denna sunda princip. Sålunda talade herr Lindman om allt möjligt som icke hade med dechargefrågan att göra, han talade om reningsverk, stövelfabriker, spritpriser m. m.

För att emellertid återgå till den konstitutionella frågan föreföll det mig som om herr Lindman ansett att konstitutionsutskottet borde kunnat göra anmärkning mot den föregående regeringen därför att densamma ansett att 1901 års kungörelse rörande preparanda skulle äga gällande kraft, ehuru väl 1914 års apoteksvarustadga enligt herr Lindmans mening kommit emellan och upphävt den förra bestämmelsen. Nu är det emellertid icke så, att man behöver fästa sig vid 1901 års kungörelse, man kan hålla sig till den i maj månad 1920 av Kungl. Maj:t godkända förordningen från medicinalstyrelsen, i vilken apotekare åläggas att själv framställa preparanda samt berättigas debitera allmänheten enligt taxan ett pris, som icke gäller för köpvaror utan endast för färdigberedda varor. Klart är att om apotekarna äga rätt att använda denna högre taxa, då är det i kraft därav att medicinalstyrelsen har befogenhet att ålägga dem att själva tillverka dessa. På denna uppfattning stödde sig den föregående regeringen och den var grunden för centrallaboratorietanken, vid vars realiserande Vin- och spritcentralens medverkan påkallades. Har denna grund underkänts, då borde det vara den nuvarande regeringens sak att tillse att taxegrunderna upphävas och förty och varit konstitutionsutskottets skyldighet att då så ej skett därom göra anmärkning.

Eftersom jag är inne på läkemedlen och icke ämnar återkomma till dem, vill jag med några ord söka belysa herr Starbäcks fråga: »Är det bevisat att sammansatta läkemedel av underhaltig beskaffenhet säljas i Sverige?» Undersökning härom är, såvitt jag vet, icke gjord, men jag vill hemställa till herr Starbäck, huruvida han verkligen kan finna allt välbeställt som det är, då sammansatta läkemedel, som förutsätta en synnerligen fin och noggrann dosering, nu kunna köpas från vilken tillverkare som helst i in- eller utlandet samt av apotekarna själva icke kunna analyseras. Uppenbart är ock att allmänheten själv ännu mindre har möjlighet att verkställa en dylik analys. Om herr Starbäck exempelvis lede av blodbrist — ett något vågat antagande, det medger jag — och köpt järnpiller men icke blivit bättre av dem, så skulle det väl icke falla herr Starbäck in att detta kunde bero därpå, att han fått piller av underhaltig beskaffenhet, som icke hålla de beståndsdelar, som de borde. Då herr Starbäck tillade, att apotekarna undersöka att läkemedlen äro sam-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

mansatta efter farmakopéens fordringar, så vill jag påpeka att enligt farmakopéen skola allenast enkla läkemedel analyseras. De sammansatta läkemedlen däremot kunna icke av apotekarna analyseras, vadan i farmakopéen inga undersökningsmetoder äro givna för desamma, allenast recept för deras tillverkning. Då nu dessa läkemedel enligt den senaste lagtolkningen kan köpas från vilken drog-handlare som helst och då effektiv kontroll sålunda icke föreligger och stora ekonomiska intressen här som på andra områden verka i riktning av varornas försämring, vidhåller jag, att handeln med de sammansatta läkemedlen f. n. är mycket otillfredsställande ordnad.

För att återgå till Vin och spritcentralen, framhöll herr Lindman, att det skulle ligga någonting utomordentligt självmedvetet i vad jag sagt om, att värdet hos stamaktierna icke kunnat försämras av den nu påtalade affären. Jag erkänner naturligtvis att man kan sköta även detta företag så illa, att dess aktier försämras i värde. Men när stora fonderingar kunna göras och dessutom 5 miljoner kronor kunna lämnas till staten, då vågar jag bestrida, att aktiernas värde skulle kunna influeras av någonting sådant som denna Astra-affär.

Herr Lindman sade, att jag här i kammaren yttrat, att det beror på Vin- och spritcentralens fria skön, om den avstår någon vinst till staten. Jag betvivlar, att jag sagt något sådant. Vad jag härom kunnat yttra kan icke hava varit något annat än en hänvisning till bolagets av Kungl. Maj:t fastställda ordning, där bolagsstämman äger rätt göra nödiga avsättningar till vissa uppgivna fonder, innan skyldighet att överlämna vinstmedel till staten inträder. Men för att kunna bära de påfrestningar, som statsmakterna kunna komma att ställa på Vin- och spritcentralen, är det naturligtvis nödvändigt, att bolaget gör avsevärda fonderingar.

Herr Lindman sade något gycklande om den nykterhetspolitiska gärning, som jag ansåg, att Vin- och spritcentralen utfört. Det kan hända, att jag i detta stycke icke riktigt uppfattade herr Lindman, men hans ton var dock sådan, att den gav mig det intrycket. Detta bolag har dock bildats för att lösa vissa nykterhetspolitiska uppgifter, att dess överskjutande vinstmedel kunna komma att bli en inkomstkälla för staten är av flera skäl en andrahandsuppgift för bolaget. Givetvis måste dock bolaget förvaltas med sparsamhet och ansvar, men att kalla dess rörliga medel för statsmedel är icke riktigt. Statsmedel bli de först sedan de i enlighet med bolagsstämmans beslut blivit inlevererade till statsverket. Även systembolagen göra stora utgifter, säg t. ex. reparationer för hundratusentals belopp, utan att det fallit någon in att säga att dessa bolag utan riksdagens hörande få använda statsmedel. Ansvar kan dock givetvis utkrävas därest icke förvaltningen skett i överensstämmelse med gällande föreskrifter och i övrigt varit förestavad av klokhet. Men detta är en helt annan sak!

Här är emellertid icke fråga om *bolagets* ansvar, utan här är fråga om *regeringens*. Men så snart Vin- och spritcentralen eller min ringa person är inblandad, så har detta en förunderlig förmåga att attrahera kritiken, så att till och med statsråd kunna gå fria.

Ett yttrande av herr Lindman ger mig anledning att här inlägga en bestämd gensaga. Herr Lindman gjorde gällande, att vi köpte fabriken i Södertälje för att där tillverka läkemedel, men att, då vi funno, att detta icke gick för sig, vi i stället använde den till ett reningsverk. Jag vill nämna, att redan vid inköpet talades ganska allvarligt om att använda en del av fabriken till ett reningsverk för sulfitspriten. Sulfitspriten måste nog anses ha blivit styvmoderligt behandlad, men det har icke funnits någon möjlighet att effektivt rena den på vanligt sätt, då därtill fordrats tidsenliga apparater. I den del av Södertäljeanläggningarna, som avskilts till reningsverk, installeras nu dylika apparater, och fabriken är helt enkelt idealisk för ändamålet. Man har icke rätt, synes det mig, att så lättsinnigt, som herr Lindman här gjorde det, framställa ett bolags åtgöranden, om vilka man på naturliga grunder icke kan äga verklig kännedom.

*Ang.
fullbordad
granskning av
stateräds-
protokollen.
(Forts.)*

Herr Lindmans starkaste replik var förmodligen enligt hans egen uppfattning den, att det icke behövde vara någon svårighet för Vin- och spritcentralen vid dessa affärer, ty gick det illa, så var det bara att öka brännvinspriset. Nej, herr Lindman, så förhåller det sig icke. *Alla* bolagets försäljningspris prövas av en av statsmyndighet tillsatt nämnd. När jag frågade, om det fanns någonting som icke fallit i pris, så svarade herr Lindman, att spriten icke fallit i pris. Men det är just vad den gjort. Jag kan emellertid icke hjälpa, att riksdagen genom omsättningsskatter och sådant neutraliserar prissänkningen så att denna icke kommer allmänheten till godo. Men i och för sig ha spritprisen sjunkit avsevärt sedan dyrtiden, och ifråga om viner har en ännu mer betydande prissänkning ägt rum t. o. m. sedan augusti månad. Först nästkommande oktober kommer emellertid det nya råbrännvinspriset att kunna tillämpas, varvid det under tiden inträffade starka priset på kol och spannmål kommer till synes. Till och med spriten är sålunda underkastad prissänkning, blott riksdagen icke, såsom hittills varit fallet, ändrar grunderna för prissättningen vid försäljning till allmänheten.

Jag vidhåller sålunda, herr talman, att någon grundad anledning att här lägga denna anmärkning med gillande till handlingarna icke föreligger, och jag ber att få instämma med dem, som yrkat att den endast lägges till handlingarna.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på dels att kammaren måtte lägga utskottets ifrågasvarande anmälan till handlingarna, dels ock att berörda anmälan måtte med gillande läggas till handlingarna; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill att kammaren lägger punkten 3) i konstitutionsutskottets förevarande memorial nr 42 till handlingarna, röstar

Ja;

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren lagt nämnda punkt med gillande till handlingarna.

Omröstningen utföll med 77 ja, men 78 nej; och hade kammaren alltså beslutit lägga utskottets förevarande anmälan med gillande till handlingarna.

Punkten 4:o.

Utskottet hade under denna punkt funnit en i protokollet över finansärenden den 5 mars 1920 omförmäld regeringsåtgärd vara av den beskaffenhet, att anmälan borde hos riksdagen göras mot föredragande departementschefen, statsrådet Thorsson.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Clason*, som icke funnit tillräckligt skäl till anmärkning föreligga;

av herr *Lyberg*, som icke heller funnit tillräckliga skäl till anmärkning föreligga; samt

av herrar *Larsson* i Västerås, *Strömberg*, *Sandegård*, *Sävström*, *Hansson* i Gårda och *Andersson* i Igelboda, som ansett, att anmärkning i detta ärende ej bort göras.

Efter föredragning av utskottets anmälan yttrade:

Herr *Hansson* i Gårda: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast be att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk under några få minuter. Konstitutionsutskottet anför i sin motivering på denna punkt, att det vid sin granskning av till protokollet över finansärenden den 5 mars 1920 hörande handlingar funnit, att chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, i två skrivelser av den 3 februari 1920 infordrat kungl. statskontorets och kungl. kontrollstyrelsens yttrande rörande i till skrivelserna fogade handlingar berörda spörsmål — avtal angående överlåtelse av vissa aktier i A.-B. Vin- och spritcentralen — samt att dessa skrivelser stämplats med ordet »förtrolig». Det är detta förfaringssätt, som utskottet har funnit vara av så anmärkningsvärd natur, att det för sin del ansett, att en anmälan enligt § 107 regeringsformen hos riksdagen bör göras emot statsrådet Thorsson.

Om handlingars karaktär såsom offentliga och icke offentliga anför utskottet i sin motivering följande: »Enligt den svenska tryckfrihetsförordningen äro alla handlingar, som röra allmänna ärenden, offentliga; undantag göres endast för vissa uppräknade fall, vilka här ej äro tillämpliga. Någon möjlighet att i andra fall förvandla offentliga handlingar till hemliga eller tilldela dem det slags mindre grad av sekretess, som torde få anses avsedd med deras betecknande

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

såsom 'förtroliga', föreligger alltså ej enligt vår rätt. Under sådana förhållanden är uppenbart, att ett förtroiligstämplande av en handling rättsligen är en nullitet, genom vilken handlingen i fråga ej mister sin karaktär av offentlig och ej får av myndighet på annat sätt behandlas än offentliga handlingar i allmänhet.» Utskottet fastslår genom detta sitt uttalande, att åsättande av ordet »förtrolig» på dessa skrivelser icke i någon mån rubbar deras karaktär såsom offentliga och att de ej få på annat sätt behandlas än offentliga handlingar i allmänhet.

Det kan ju med ganska stor visshet antagas, att vederbörande statsråd haft detta förhållande fullt klart för sig, då han åsatte skrivelserna beteckningen »förtrolig». Hans mening har således icke varit att beröva dem deras karaktär av offentliga handlingar, utan med stor visshet har den varit, att en viss försiktighet i detta fall borde iakttagas under den tid, då den fråga, varom skrivelserna rörde sig, ännu befann sig på ett förberedande stadium. Hans mening har antagligen även varit, att vederbörande ämbetsverk icke onödigtvis eller genom eget initiativ skulle bringa dessa frågor inför offentligheten. Om man således ser frågan ur den synpunkten, att en viss försiktighet härvidlag icke kunnat vara utan skäl, så länge den sak det rörde sig om befann sig på ett förberedande stadium, och då vidare detta åsättande av beteckningen »förtrolig» å handlingarna icke på något sätt rubbat deras karaktär såsom offentliga, synes det, att fastän det påtalade förfaringssättet icke står i överensstämmelse med tryckfrihetsförordningens bestämmelser, sådana skäl ej förelegat, att anmälan emot statsrådet Thorsson bort göras. Man kan ju i så måtto dela utskottets uppfattning, att man kan anse, att det här påtalade förfaringssättet i någon mån brustit i formellt hänseende, men från denna uppfattning och till att anse, att frågan har den vikt och betydelse, att man bör göra anmärkning enligt § 107 regeringsformen, är enligt min mening ett ganska stort steg.

Vad innehåller nu § 107 regeringsformen, och vad är det, som vederbörande statsråd förbrutit sig emot? Denna paragraf talar om det fallet, att ett statsråd icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta. Jag vill fråga eder, mina herrar, om detta förfaringssätt, att han velat hava dessa handlingar förtroliga, kan tydas så, att det varit att bryta emot rikets sannskyldiga nytta. Vidare talas det om att ett statsråd icke med oväld, nit, skicklighet och drift har sitt förtroendeämbete utövat. Jag tror för min del icke, att det är möjligt att påstå, att det brustit något i detta hänseende. Jag tror i stället, att man kan säga, att det varit nit, som statsrådet Thorsson här lagt i dagen, då han försökt att på det stadium, vari frågan befann sig, få en viss försiktighet iakttagen.

Det var under föregående års dechargedebatt här i kammaren en talare, som yttrade i fråga om konstitutionsutskottet och dess anmärkningar, att han för sin del tyckte, att utskottet gjort anmärkningar rörande småsaker. Jag vill för min del instämma i det yttrande, som då fälldes. Här är det verkligen en småsak, som utskottet gjort anmärkning om. Vi inom utskottet, som reserverat oss

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

emot denna anmärkning, hava ansett den fråga det här gäller vara en småsak, och vi hava för den skull icke ansett den vara av den beskaffenhet, att någon anmälan borde göras. Men det är icke endast »partivännerna», som inom utskottet slagit vakt om statsrådet Thorsson. Vi se även under denna punkt en del andra reservationer avgivna av medlemmar i utskottet tillhörande annat parti, och en sådan auktoritet på det konstitutionella området, som herr Clason i första kammaren har ju för sin del även ansett, att frågan icke är av den vikt, att anmälan bort göras.

Jag hade förut, herr talman, tänkt yrka, att punkten med ogillande skulle läggas till handlingarna, men jag skall icke göra detta, utan inskränka mig till att yrka, att den lägges till handlingarna.

Herr Starbäck: Herr talman! Det gläder mig alldeles ofantligt, att den siste ärade talaren fann min partivän herr Clason vara en stor konstitutionell auktoritet, och jag hoppas, att han i fortsättningen kommer att hava samma mening, så att vi ofta få räkna honom bland våra led i konstitutionsutskottet. Vidare vill jag konstatera, att han har precis samma uppfattning som jag, att det tillvägagångssätt, varemot här gjorts anmärkning, strider emot vår tryckfrihetsförordning. Men det tyckte han egentligen icke gjorde något, utan han ansåg tvärtom, att det var ett berömvärt nit, som förre statsrådet Thorsson visat, då han sökt genom att använda beteckningen »förtrolig» göra handlingarna så hemliga som möjligt. Nu har jag en motsatt mening. Jag tycker, att det är olämpligt att försöka genom att påteckna ordet »förtrolig» giva åt handlingarna en förtroligare karaktär än de i själva verket böra äga och på sätt och vis, såsom här framhållits, försöka hålla dem undan offentligheten. Emellertid skall jag, då vi ha åtskilligt annat att göra här i afton, icke förlänga debatten om denna punkt, utan med avseende på yrkandet ber jag att få instämma med den föregående talaren.

Herr Persson i Tofta: Då jag står antecknad såsom närvarande vid detta ärendes behandling i utskottet men icke reserverat mig, och detta kunde tydas, som om jag hade biträtt denna anmärkning, har jag begärt ordet för att tillkännagiva, att jag inom utskottet icke har röstat för denna anmärknings framställande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit proposition i ämnet, beslöt kammaren lägga utskottets i förevarande punkt gjorda anmälan till handlingarna.

Punkten 5:o.

Under *mom. a)* hade utskottet funnit ett i protokollet över finansärenden den 30 juni 1920 omförmält ärende vara av beskaffenhet, att anmälan borde hos riksdagen göras mot föredragande departementschefen, statsrådet Thorsson.

Vidare hade utskottet under *mom. b)* funnit ett i protokollet över finansärenden den 3 december 1920 omförmält ärende likaledes

vara av beskaffenhet, att anmälan borde göras mot föredragande departementschefen, statsrådet Tamm.

Reservationer hade likväl avgivits:

vid mom. a)

av herrar *Larsson* i Västerås, *Klefbeck*, *Strömberg*, *Norling*, *Sävström*, *Hansson* i Gårda och *Andersson* i Igelboda, vilka ansett, att i momentet omförmälda ärende icke varit av beskaffenhet att föranleda anmälan mot föredragande departementschefen;

av herrar *Stendahl*, *Johansson* i Kälkebo, *Reuterskiöld*, *Magnusson* i Tumhult, *P. S. Hedlund* i Östersund, *Gustafson* i Kasenberg och *Starbäck*, som ansett, att ifrågavarande ärende bort föranleda ytterligare anmärkning i visst uti reservationen angivet avseende; och

av herr *Lyberg*, i fråga om viss del av utskottets anmälan; samt

vid mom. b)

av herrar *Larsson* i Västerås, *Klefbeck*, *Strömberg*, *Larsén*, *Halén*, *Sävström* och *Hansson* i Gårda, vilka ansett, att anmälan beträffande det uti momentet omförmälda ärendet icke bort mot föredragande departementschefen göras.

Punkten föredrogs. Därefter yttrade:

Herr *Thorsson*: Herr talman! I föreliggande punkt har utskottet funnit sig böra göra anmärkning mot handläggningen av ett ärende, som var föremål för konseljbeslut den 30 juni 1920 och i vilket jag var föredragande.

Utskottets anmärkning avse tvenne olika delar av ärendet. I ena fallet anser utskottet det anmärkningsvärt, att jag tillstyrkt Kungl. Maj:t att giva åt socialiseringsnämnden en större befogenhet i fråga om den ekonomiska förvaltningen av nämndens angelägenheter, än vad kommittéer och kommissioner i allmänhet erhållit tillstånd till, och i andra fallet anser utskottet det anmärkningsvärt, att ersättningen till vederbörande ledamöter i socialiseringsnämnden skulle utgå med fasta månadsarvoden. Då socialiseringsnämnden i konselj den 22 juni 1921 tillsattes, framhöll dåvarande statsministern beträffande riktlinjerna för denna nämnds arbete, att formerna för utredningen nödvändigt borde framgå efter delvis andra linjer än som eljest vore brukligt. Härav följde att nämnden måste tilldelas en viss vidsträckt fullmakt för fullgörande av sin uppgift. Det beslut, som fattades den 30 juni, avser ingenting annat än en tillämpning av detta allmänna uttalande, som gjordes den 22 juni, då nämnden tillsattes. Mot själva detta uttalande om nämndens omfattande uppgift har konstitutionsutskottet icke gjort någon anmärkning men finner ifråga om tillämpningsbeslutet, att nämnden erhållit en alltför vidsträckt befogenhet. De befogenheter, som nämnden fått sig tillagda, äro att själv äga rätt antaga nödig personal, äga rätt att utan särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t anlita experter, äga rätt att inkalla

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

personer till konferens, äga rätt att företaga vissa studieresor, äga rätt att trycka sina betänkanden i en upplaga av högst 1,500 exemplar, äga rätt att bestämma arvoden för biträden och experter. Det är nu mot denna vidsträckt befogenhet, som konstitutionsutskottet har gjort anmärkning och sagt, att den strider mot vad som tillämpas för kommittéer i allmänhet.

Ifråga om rätten att anlita experter eller inkalla personer till konferens, så är detta icke en befogenhet, som är tillagd enbart socialiseringsnämnden. Jag har under år 1919 föredragit ett ärende inför Kungl. Maj:t samt därvid föreslagit liknande rättigheter för tull- och traktatkommittén. Det då fattade beslut har icke föranlett någon anmärkning vid den granskning, konstitutionsutskottet 1920 ägnat denna angelägenhet. Jag har svårt att förstå, huru i ett fall en sådan anordning kan betraktas såsom icke anmärkningsbar, då i ett annat fall samma anordning betraktas såsom *synnerligen* anmärkningsbar. Det säger sig självt, att om en utredningsnämnd av denna beskaffenhet verkligen skall kunna utföra det maktpåliggande uppdrag, som den fått sig ålagd, så är det icke välbetänkt att inskränka dess rörelsefrihet, då det gäller själva grundförutsättningarna för att ett gott resultat av dess arbete skall ernås.

Konstitutionsutskottet har vidare gjort anmärkning mot att nämnden erhållit frihet att utan särskild framställning hos Kungl. Maj:t låta dels sina egna ledamöter, dels också andra personer företaga vissa resor för att göra undersökningar på ort och ställe i frågor, som icke kunna utredas uti de lokaler, som kommissionen förfogar över. Jag vill då erinra om, att jag den 19 maj 1919 för tull- och traktatkommittén hos Hans Maj:t Konungen gjort framställning om att den skandinaviska avdelningen inom tull- och traktatkommittén måtte beviljas rätt att få företaga resor i Skandinavien utan att ingiva någon särskild framställning därom. Jag medger villigt, att det nu ifrågavarande beslutet icke begränsar resefriheten till Skandinavien. Men då denna nämnd enligt min uppfattning har ett alldeles särskilt uppdrag, som kan för sitt riktiga utförande påkalla, att nämnden utsträcker sina undersökningar utöver Skandinavien gränser, har jag trots mig kunna föreslå en sådan utvidgning ifråga om dess befogenhet att företaga resor, som här är ifrågasatt, i all synnerhet som, om nämnden över huvud taget skulle missbruka den av Kungl. Maj:t i detta stycke givna rätten, Kungl. Maj:t utan vidare kan återtaga densamma.

Sedan har utskottet gjort anmärkning på att nämnden fått generell rätt att trycka sina betänkanden i en upplaga av högst 1,500 exemplar. I allmänhet äro kommittéerna ålagda att till Kungl. Maj:t ingiva framställning rörande tryckningstillstånd och upplagens storlek, men varje person som sysslat med hithörande ärenden vet, att långt innan Kungl. Maj:t medger denna tryckningsrätt för kommittéernas betänkanden, äro de i vanliga fall uppsatta i korrektur, så att detta tryckningstillstånd från Kungl. Maj:ts sida blir en ren formalitet. Vid sådant förhållande har jag vid bedömandet av detta ärende funnit, att det även i denna punkt i verkligheten icke avviker från vad som i regel praktiseras inom de flesta kommittéer.

Men härtill har jag ett ytterligare skäl. Den litteratur, som här kommer att tryckas, blir otvivelaktigt ur många synpunkter av ett sådant intresse både för dem som sympatisera med socialiseringsnämndens verksamhet som framförallt för dem vilka redan från första början anmält sig såsom nämndens motståndare, att jag icke hyser det ringaste tvivel om, att de upplagor, som här komma att tryckas, nog vinna avnämare. Då jag vid bedömandet av detta spörsmål icke kunnat finna, att statens ekonomiska intressen skulle missgynnans genom detta generella tryckningstillstånd, har jag icke tvekat att tillstyrka en anordning som den ifrågasatta.

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Sedan har utskottet gjort anmärkning mot att nämnden tillerkänts rätt att antaga viss personal. Det förvånar mig i högsta grad, att konstitutionsutskottets ledamöter icke under sin granskningsverksamhet kommit i beröring med det förfaringsätt, som i vanliga fall tillämpas härvidlag. Såsom bekant, tillämpas här olika principer. Ibland utser Kungl. Maj:t, efter samråd med eller på förslag av den tillsatta kommissionens eller kommitténs ordförande, sekreteraren. Sällan ingår Kungl. Maj:t i närmare prövning av det antal tjänstemän, som skola anställas hos vederbörande kommitté. I många fall erhåller kommittén bemyndigande att själv tillkalla sin sekreterare, och i det övervägande antalet fall erhåller kommittén rätt att utan att på något sätt konferera med Kungl. Maj:t tillsätta den övriga personalen i sitt kansli och erhåller i regel på rekvisition ett visst belopp, som kommittén får använda till avlöning och såsom expensmedel. Om Kungl. Maj:t skulle på ett sådant sätt som konstitutionsutskottet synes ifrågasätta ingripa uti organiseringen av de många kommittéer, som gu'nås tillsättas, skulle Kungl. Maj:ts arbete ännu mera betungas.

Utskottet har vidare gjort anmärkning över att nämnden erhållit rätt att bestämma vissa arvoden åt sin personal. Icke heller detta medgivande är någon särskilt utmärkande företeelse. Förutom en hel rad av ärenden, som jag handlagt under min verksamhet, berörande de olika kristidskommissionerna, däri dessa kommissioner medgivits rätt att bestämma avlöningsvillkor till ganska avsevärda belopp, har tull- och traktatkommittén även erhållit en sådan rätt. Tull- och traktatkommittén äger nämligen enligt beslut den 12 september 1919 att avlöna personer med ända till 8,000 kr. per år. Den 20 aug. 1920 utvidgades förut omnämnda beslut genom bemyndigande för tull- och traktatkommittén att räknat från den 1 juli 1920 tillerkänna manlig befattningshavare hos kommittén ett arvode av högst 900 kronor per månad utan att ingå till Kungl. Maj:t och därom göra någon särskild framställning. Jag kan, herr talman, icke finna, att konstitutionsutskottet haft en saklig anledning att rikta en speciell anmärkning mot handläggningen av detta ärende. Då hade, synes det mig, konstitutionsutskottet bort visa, att behandlingen av detta ärende varit exceptionellt enastående; men redan av vad jag förut visat framgår ju, att den behandling, detta ärende fått, i allmänhet icke skiljer sig från den behandling, som varit tillämpad i många andra fall.

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Konstitutionsutskottet har sedan gjort en anmärkning mot dels mig för de avlöningsformer jag tillstyrkt för nämndens ledamöter och dels statsrådet Tamm för handläggningen av frågan om ersättningen åt socialiseringsnämndens ordförande. Jag ber, herr talman, att få behandla dessa saker på en gång, då de ju så otvetydigt höra tillsammans, och då jag känner en viss skyldighet att även få säga ett par ord till försvar för en åtgärd, som den man vidtagit, vilken icke kan sättas i tillfälle att här yttra sig. Man har gjort anmärkning mot att Kungl. Maj:t vid tillsättandet av denna kommission tillämpat ett annat avlöningssystem för kommissionens ledamöter än vad som i allmänhet är tillämpat, och framförallt har man gjort anmärkning på att för dessa uppdrag bestämts fasta arvoden. Konstitutionsutskottet har anmärkt mot att Kungl. Maj:ts förfarande i detta stycke avviker från Kungl. Maj:ts brev till statskontoret den 8 februari 1918. Detta Kungl. Maj:ts brev som är föranlett av de under kristiden inträdda abnorma förhållandena har till syfte att åstadkomma större enhetlighet i dagarvodena i samband med förhöjning av kommittéarvodena. Men ej att dagtraktamete skall vara den enda formen för ersättning och, såvitt jag kan förstå, lägger brevet icke något som helst hinder i vägen för även ett annat förfaringssätt. Både före och efter detta brevts tillkomst ha vid bestämmandet av arvoden för kommittéordförande och ledamöter tillämpats olika principer. Så har t. ex. i många fall ordföranden erhållit fast arvode vid sidan av dagtraktamentet, och i andra fall har han erhållit enbart fast arvode, bestämt fixerat per månad eller för utfört arbete. Likaså ha arbetande ledamöter i kommittéerna erhållit dels fast arvode dels dagtraktamente, och framför allt har detta varit händelsen i många fall vid tillsättandet av sekreterarna. Dessa ha erhållit, förutom vanligt kommittéarvode, därutöver viss ersättning för sitt sekreterareskap. Nu vill jag säga det, att i detta fall icke tillämpats någon annan metod än den, att man i anslutning till det sätt, varpå denna nämnds arbete organiserats, funnit det lämpligast att avlöna dess ledamöter med fast månatligt arvode i stället för dagavlöningsarvoden. Alla som deltagit i kommittéarbete veta ju, att för det vanliga kommittéarvodet anses icke kommittéledamoten vara på samma sätt skyldig att utanför kommitténs lokaler utföra visst bestämt arbete, som i detta fall är avsett, att han skall utföra. Jag vill erinra om, att såväl ordföranden som en av kommitténs ledamöter jämte sekreteraren ha full och daglig tjänstgöringsskyldighet uti kommittén.

Nu har det emellertid gjorts anmärkning på att ordföranden, sekreteraren och nämndens övriga ledamöter erhållit fast avlöning per månad. Jag kan icke finna, att detta i och för sig strider mot en riktig princip. Vad som enligt min uppfattning är det avgörande här är att se till, huruvida denna nämnd har såsom det på visst håll påstås erhållit oskäligen ersättning för det arbete, som nämnden erhållit i uppdrag att utföra. Det har med synnerlig styrka framhållits, att nämnden i ekonomiskt hänseende särskilt tillgodosetts av Kungl. Maj:t, och detta därför, att, såsom det heter, socialisterna passat på

och tagit ordentligt för sig när de ordnat den ekonomiska sidan av nämndens angelägenheter.

Utskottsmajoriteten har gjort anmärkning, icke mot själva avlöningsbeloppet såsom sådant utan på det sätt, efter vilket arvodet utgått, nämligen att det satts till fast arvode per månad och då särskilt ansett det olämpligt att fast arvode utbetalas till de ledamöter av nämnden som icke äro ålagda dagligt arbete inom densamma. Jag har försökt att göra en liten uträkning, hur det skulle se ut för dessa fyra ledamöter, som nu icke ha skyldighet att arbeta dagligen inom kommittén. Enligt Kungl. Maj:ts beslut ha dessa förstnämnda fyra ledamöter vardera en årsinkomst av 6,000 kr. Jag förutsätter, att man hade tillämpat det återopade kungabrevets bestämmelser om dagarvode. Jag anser det nämligen i detta fall vara fullständigt uteslutet att tänka sig, att man skulle kunna tillämpa den metod, som i vissa fall har använts, nämligen att kommitténs ledamöter icke uppbära arvode för flera dagar än de sitta i protokollfört sammanträde. Jag anser det uteslutet, att en sådan form skulle kunna tillämpas, därför att det i detta fall måste krävas vissa utredande arbeten av kommittéledamöterna även utanför kommittélokalen. Jag går ävenledes ut ifrån, att konstitutionsutskottet icke skulle gjort någon anmärkning i denna del, om den återopade förordningens formella bestämmelser varit uppfyllda. På grund av det sätt, varpå man i allmänhet tillämpar dessa bestämmelser med avdrag å dagarvoden under den tid kommittéledamot innehar annat offentligt uppdrag och med hänsyn till bestämmelsen om bosättning utanför huvudstaden, skulle en ledamot ha fått 4,890 kronor, en andra ledamot 3,540 kronor, en tredje ledamot 6,570 kronor och en fjärde ledamot 4,380 kronor. Läger jag tillsammans dessa belopp, skulle det i runt tal bli 19,400 kronor. I det nuvarande fallet blir det 24,000 kronor.

Jag har nu haft den bestämda uppfattningen, att när man i ett beslut har inlagt bestämmelse om att det skall vara en viss bestämd månadsersättning, hava respektive ledamöter därigenom svårare att göra framställningar om ersättning för extra utredningar, som eventuellt kunna krävas av dem. *Av den enkla anledningen är jag bestämt övertygad om att denna avlöningsform för statsverket är billigare än om man följt den andra.*

Det har vidare gjorts anmärkning däremot, att till följd av att dessa fasta löner blivit bestämda, har det icke kunnat göras avdrag för de dagar, som vederbörande kan ha haft annat statsuppdrag. Icke heller detta är dock av beskaffenhet att avvika från vad förut varit tillämpat. Jag känner många fall, där speciellt kommittéordförande av statsverket uppburit fast månadsavlöning utan någon inskränkning, samtidigt som de fullgjort uppdrag såsom riksdagsmän. Vid sådant förhållande kan jag icke finna, att beslutet är anmärkningsvärt på sätt, konstitutionsutskottet har velat göra gällande.

Konstitutionsutskottet har även som en anmärkningsvärd omständighet anført, att man icke tagit nödig hänsyn till om en per-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

son bor i Stockholms stad eller om han bor i landsorten. Jo, men det har man verkligen gjort. En av ledamöterna har 1,000 kronor i månadsarvode jämte ersättning för mistad inkomst av tjänst, medan de andra endast ha 500 kronor. Den, som uppbär 1,000 kronor, har måst flytta från Göteborg och hit, och han är således nödsakad att hålla bostad i Göteborg för att icke där vara husvill, om kommitténs arbete här eventuellt upphör. Vid sådant förhållande kan jag icke finna annat än att även den synpunkten beaktats vid det föreliggande ärendets behandling.

Nu ha vissa ledamöter av utskottet ansett sig böra peppra anrättningen utöver vad majoriteten kunnat biträda genom att särskilt rikta en anmärkning emot lönernas storlek. Ehuru denna anmärkning framkommit i form av reservation, anhåller jag att med talmannens tillåtelse få beröra densamma. Jag vill då säga, att man ju kan ha en rent subjektiv uppfattning om, huruvida avlöningarna egentligen äro för rikligt tilltagna. Nu är det allmänt känt, att jag i fråga om avlöningar icke precis hör till dem, som vilja ge de största ersättningar, utan tvärtom har jag fått en mängd anmärkningar därför, att jag varit för återhållsam under min statsrådsverksamhet. Jag blev därför icke litet förlägen, när jag fann till och med min gamle vän Starbäck bland dem som direkt eller indirekt beskylla mig för att lättsinnigt handskas med statens pengar.

Denna anmärkning gav mig anledning att se efter, huruvida jag farit fram lättsinnigare än man annars brukar göra i sådana fall. Såsom herrarna behagade finna, om ni läsa utskottets utlåtande och den därvid fogade reservationen, utgår avlöning till ordföranden med 1,200 kronor per månad plus ersättning för mistad inkomst av offentlig tjänst, till sekreteraren med 1,500 kronor per månad i ett för allt, till en ledamot med 1,000 kronor per månad plus ersättning för mistad inkomst av offentlig tjänst och för de övriga fyra ledamöterna med 500 kronor per månad.

Jag har nu gjort mig den frågan, om de avlöningar, som tillmätts dessa kommittéledamöter, tilltagits efter sådant mått, att de äro särskilt anmärkningsvärda, och om man i allmänhet handlat efter andra principer vid tillsättandet av andra kommittéer. Om jag bortser från kristidskommissionerna, där ordförandena ju ha haft avsevärt större löneinkomster, än vad socialiseringsnämndens ordförande har, och går till en del andra kommittéer, har jag funnit, att exempelvis den föregående ordföranden i sjölagskommittén hade 15,000 kronor om året, dessutom visst tillägg på sin avlöning samt dyrtidstillägg, så att hans inkomst för detta uppdrag utgjorde omkring 30,000 kronor. Den nuvarande ordföranden i samma kommitté har ungefär 26,000 kronor i inkomst. Ordföranden i jordkommissionen har en inkomst av i runt tal 24,000 kronor, kanske något däröver. Ordföranden i den så mycket klandrade socialiseringsnämnden har också sammanlagt 24,000 kronor.

Nu är det ju omöjligt att bedöma, i vilken grad en person gör sig förtjänt av en inkomst av här uppräknad beskaffenhet. Ingen lär väl egentligen vilja bestrida, att socialiseringsnämndens ordförande i fråga om förmåga att sköta uppdraget mänskligt att

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

döma mäter sig med vilken annan som helst. Under sådana omständigheter synes det mig att statsrådet Tamm handlat riktigt då han tillämpat samma ekonomiska grunder för bedömandet av denne mans lön, som tillämpats åtminstone i de flesta här jämförbara fall.

I det stora hela är det väl icke så mycket mot ordförandens avlöningsbelopp, som man på vissa håll gjort anmärkning, utan fastmera mot sekreterarens inkomst, som man anmärkt på, därför att man anser, att en avlöning på 18,000 kronor är för mycket för en person i hans ställning.

Innan jag går närmare in på jämförelser, vill jag säga, att denne man ju icke har att falla tillbaka på någon slags statstjänst. Han har måst lämna den anställning, han hade. Han har måst flytta från en annan stad och skaffa sig bostad här i Stockholm, vilket visserligen icke var den lättaste uppgiften och ju rent av föranlett att högerpressen riktat vissa angrepp på honom, därför att han under de första dagarna efter sin ankomst till huvudstaden nödgades bo som inhysheshjon i nämndens lokaler. Det ansågs ju nämligen också vara en särskild synd. Denne man har emellertid fått lämna sin privata anställning för att kunna tjänstgöra såsom sekreterare i socialiseringsnämnden. Han kan väl icke rätt gärna avstå från sin bostad å den plats, där han förut bodde, utan han måste behålla den för att icke vara husvill den dag, han blir satt ur tjänstgöring vid sitt nuvarande uppdrag. Som bekant hava avsevärda ansträngningar redan gjorts för att få hela nämnden avskaffad. Dess ledamöter ha ju därför ingen särskild anledning att känna sig säkra på sina befattningar. Nu är det ju i regeln så, att man använder statstjänstemän till sekreterareuppdrag, och då tillämpas den metoden, att dessa tjänstemän för själva uppdraget få en viss ersättning per månad eller för hela arbetet på en gång men med rätt att få ersättning av statsverket för minskad inkomst av sin ordinarie tjänst. För att visa att icke heller i detta fall tillämpats någon särskild slösaktighet eller betalts något utöver vad som i allmänhet tillämpas har jag gjort några undersökningar. Jag finner då, att en statstjänsteman i statssekreterareställning för ett visst uppdrag har 800 kronor per månad plus ersättning för mistad inkomst av sin tjänst. Han har sålunda varit avlönad med ett belopp av i runt tal 38,000 kronor för detta sitt uppdrag. En statstjänsteman är sekreterare i en kommitté, för vilket han har en avlöning av 500 kronor per månad, och därutöver har han ägt rätt att uppbära kansliråds lön. Han har således uppburit 23,600 kronor per år i ersättning för sitt sekreterareuppdrag. En tredje person, som är sekreterare i en kommitté, har också 500 kronor per månad jämte rätt att uppbära ersättning för mistad inkomst av sin tjänst, och hans sammanlagda avlöning har ävenledes uppgått till 23,600 kronor. Ytterligare en sekreterare har förutom 250 kronor per månad rätt att uppbära ersättning för mistad inkomst i sin ordinarie tjänst. Hans inkomst till följd av kommittéuppdraget uppgår till 20,000 kronor. Jag skulle kunna räkna upp en rad av fall, där så är förhållandet.

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Vad uppgår nu socialiseringsnämndens sekreterares inkomst till? Jo, den är beräknad efter sådana grunder, att han beräknas ha en ersättning, som ungefär motsvarar en andragradstjänstemans inkomst plus 500 kronor i månaden. Det utgör tillsammans en årlig inkomst av 18,000 kronor. Även i detta fall är det naturligtvis helt och hållet en bedömningsfråga, huruvida denne person äger den kvalifikation, att han kan motsvara den lön, som har blivit honom tillmätt. Jag kan av helt naturliga skäl icke rannsaka hjärtan och njurar, men jag har det bestämda intrycket, att om andragradstjänstemännen i *allmänhet* vore begåvade med sådana förutsättningar för att kunna både fort och väl utföra ett arbete, så skulle staten rent av vara att gratulera, om den finge behålla dessa personer någon längre tid i sin tjänst.

Jag har kanske något länge upptagit kammarens tid. Men herrarna få ursäkt mig, att jag vid ett tillfälle som detta känner behov av att få göra några jämförelser. Vare det långt ifrån mig att rikta något klander mot konstitutionsutskottet för dess ingående granskning av regeringsärendena. Det är ju dess skyldighet, och det är ju också dess skyldighet att göra de erinringar, som det kan finna skäl att göra. Men jag går ut ifrån, att det också är en anklagads både rätt och plikt att lägga fram de synpunkter, som varit vägledande för bedömandet av de ärenden, som han haft under sin behandling.

I slutet av den reservation, som jag nu berört, göra reservanterna en generell anmärkning mot den sista tidens handläggning av dessa ärenden och uttala, att Kungl. Maj:t borde strängare nagelfara de avlöningar, som skola utgå till vederbörande kommittéers sekreterare och personal i allmänhet. Ett sådant generellt uttalande, som icke är riktat mot något speciellt statsråd, kan ju icke heller vederbörande ha någon skyldighet att upptaga till bemötande eller granskning. Men må det tillätas mig att säga, att då det gällt att skaffa dugliga personer för kommitté- och kommissionsuppdrag, så har detta av helt naturliga skäl varit svårare under denna abnorma tid, när avlöningsförhållandena på alla områden varit onormala. Om Kungl. Maj:t sökt erhålla en skicklig karl för att utföra ett visst uppdrag, så har denne också vetat, vad han ville ha i ersättning för sitt arbete. Och detta har varit fallet på nästan alla områden.

Det gläder mig att nu finna herr Starbäck ibland dem, som vilja, att vi skola draga åt en liten smula vid bestämmandet av dessa arvoden. Jag finner ingen annan möjlighet att därvidlag komma till något resultat än att man måste bryta mot den gamla principen, som innebär, att den statstjänsteman, som får ett offentligt uppdrag av det ena eller andra slaget, skall ha sin lön mer eller mindre ograverad under utförandet av detta uppdrag. Herr Starbäck vet bäst själv, att den nu tillämpade ordningen kan vara statsverket synnerligen dyrbar. Och skulle dessa av herr Starbäck och medreservanter undertecknade rader vara en invit till att beträda den väg, som jag anser såsom den enda framkomliga för att kunna bedöma, huru mycket vederbörande *tjänsteman får i avlöning*, när han utför

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

ett uppdrag, då kan jag anmäla min anslutning. Det måste nämligen ordnas så, att hela den inkomst, som personen i fråga har för ett visst uppdrag, skall vara synlig för uppdragsgivaren eller för vem som helst, som vill kontrollera densamma. Om en person har 500 kronor i månaden för ett uppdrag men dessutom utkvitterar 1,000 eller 2,000 kronor för mistad inkomst av sin ordinarie tjänst, så tro människor i allmänhet, att denne man endast har 500 kronor, och allt är lyckligt och väl. Här har nu det märkvärdiga inträffat, att *totalsumman av avlöningen för en andragradstjänsteman i ett sekretärareuppdrag med 500 kronor i månadsarvode jämte ersättning för mistad inkomst av tjänst tillsammans 18,000 kronor* har väckt en himla storm över hela landet: och det ropas från olika väderstreck till den avgående regeringen, hur kan ni ge sådana arvoden till personer, som användas i ett visst speciellt uppdrag?

Jag har, herr talman, velat göra dessa jämförelser därför att jag i och för sig icke kan finna någon bärande anledning till anmärkningarna. Jag har visserligen erfarit, att socialiseringsnämnden är en institution, som övriga partier av olika anledningar bekämpat ända sedan den tillkom och betraktat den i och för sig såsom en tillställning av ondo. Men eftersom det icke i vår konstitution står, att det är konstitutionellt oriktigt att tillsätta en nämnd, som skall undersöka det ekonomiska system, under vilket vårt nuvarande samhälle framhårdar sin tillvaro, och eftersom vår konstitution aldrig, såvitt jag kan bedöma, tagit ställning till vilken politisk trosbekännelse den eller den haft, som sysslat med offentliga angelägenheter, så kan jag icke finna annat än att de nu gjorda anmärkningarna mot statsrådet för hans åtgärder med avseende på socialiseringsnämnden hava en politisk bismak, där de politiska motståndarna sökt och velat på denna väg ännu en gång komma till livs den förhatliga socialiseringsnämnden. Men, mina herrar, den trafiken skola ni icke vinna något på. Vill ni göra detta till ett politiskt nummer, så har jag i och för sig ingenting däremot, men det gör icke de framställda anmärkningarna mera sakligt berättigade.

Jag har, herr talman, velat betona, vad jag känner med anledning av denna anmärkning. Skulle denna anmärkning verkligen vara grundad på riktiga och sakliga skäl och icke ha en politisk bismak, så skulle jag ta det ganska hårt. Men jag har, så långt jag kan förstå, sökt tillvarataga statens intressen inom ramen av vad som varit brukligt. Jag har, herr talman, icke mera att tillägga i föreliggande fråga. Jag får måhända anledning att komma tillbaka och har till mitt försvar velat framföra dessa synpunkter.

Herr L e a n d e r: Herr talman! Det är icke med någon större glädje man går med på en anmärkning mot förre finansministern Thorsson, som ju i stort sett på ett mycket förtjänstfullt sätt förvaltatsitt ämbete. Men här få icke personliga sympatier spela in och ännu mindre några partipolitiska synpunkter, utan när man finner något anmärkningsvärt, måste det påtalas. Och det vill jag försäkra min vän herr Thorsson, att från min sida kan aldrig komma

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

i fråga, att jag härvidlag skulle anlägga några partipolitiska synpunkter.

Det väckte mycket stor tillfredsställelse, när man fick ta del av den Brantingska regeringens beslut på föredragning av finansminister Sandler i konselj den 5 oktober 1920 rörande lämpliga kontrollåtgärder för åstadkommande av besparingar och högre effektivitet i utredningsarbetet genom det florerande kommittéväsendet. Även dåvarande handelsministern Thorsson deltog i denna konselj. Föredraganden redogjorde för, huru dessa beredningar och kommittéer under den sista tioårsperioden hade fördubblats, under det att kostnaderna för desamma mer än fyrdubblats. Så har t. ex. under 1919 kostnaderna för dessa kommittéer uppgått till 4,897,359 kronor och 84 öre eller ett belopp ungefär motsvarande kostnaden för tio ämbetsverk av statskontorets omfattning. I dessa siffror hava ändå icke inräknats de fem stora kristidskommissionerna. Föredraganden framhöll, att all sannolikhet talade för att kommittéväsendet under 1920 skulle bli ännu mera kostsamt, vilket antagande också sedermera bekräftat sig. Han betonade även, huru detta spörsmål var synnerligen invecklat, men framhöll samtidigt, att det var av sådan beskaffenhet, att det påkallade ett allvarligt försök att komma till rätta med svårigheterna. Då möjligen detta beslut kommer att ytterligare beröras i debatten, skall jag icke vidare redogöra därför.

Jag tillåter mig blott påpeka ännu en sak. Föredraganden framhåller nämligen, hurusom en särskilt betydande post utgöres av tryckningskostnader, och säger, att det torde vara av stor vikt att kontrollera, att dessa ej bli onödigt stora. Det är ju skada, att icke samma regering vid tillsättandet av socialiseringsnämnden den 30 juni 1920 följde dessa mycket sunda principer och grundsatser. Jag för min del har ingenting emot, att denna socialiseringsnämnd blivit tillsatt. Jag kan icke anse, att detta var en överflödig åtgärd, ännu mindre att den var av ondo, som ju många kanske göra. Ja, många hysa verkligen en sådan åsikt, något som kommit till synes både i tal och skrift. Jag tror dock, att en opartisk, grundlig och objektiv utredning rörande detta invecklade spörsmål skall medföra ganska stor nytta, och det torde få förutsättas, att den igångsatta utredningen blir fullt opartisk och objektiv. Jag förmenar, att många som hysa denna fasta och orubbliga kolartro på socialiseringens allmänna fördelar och välsignelser, skola få denna tro rubbad. Men å andra sidan tror jag också, att fördomarna mot all socialisering skola hos många andra bliva rubbade eller komma att försvinna, såvida man icke är otillgänglig för skäl på ömse håll. Det är endast mot den maktbefogenhet, med vilken denna socialiseringsnämnd blivit utrustad, som konstitutionsutskottet i främsta rummet har velat rikta sin anmärkning.

Nu säger herr Thorsson, att även tull- och traktatkommittén har fått ungefär samma maktbefogenhet, och för min del måste jag beklaga, att jag själv icke gjort någon undersökning härutinnan utan endast blint litat på de upplysningar, som lämnats inom konstitutionsutskottet, att så ingalunda var förhållandet. Jag har nu sökt

att träffa någon medlem av tull- och traktatkommittén här, som kunde lämna mig upplysningar om saken, men jag har icke fått fatt i någon. Det är klart, att när f. d. finansministern Thorsson har lämnat dessa uppgifter, så äro de riktiga, och då är det naturligtvis ett fel av konstitutionsutskottet att icke också hava gjort anmärkning däremot, men det beror helt och hållet på ett förbiseende ifrån vår sida. Men när nu detta är förhållandet, så kommer väl också tull- och traktatkommitténs saga en gång att granskas, och det bör ju icke vara för sent, därför att det icke skett vid detta tillfälle.

Såvitt jag nu kunnat utröna, finns det ingen institution i detta land, som är begåvad med en sådan makt som socialiseringsnämnden. Herr Thorsson har nu redogjort för den befogenhet, som den besitter, och det kunna ju herrarna själva läsa om här i utskottets memorial. Icke ens Kungl. Maj:ts egen regering kan handla med samma befogenhet som socialiseringsnämnden, ty socialiseringsnämndens medlemmar kunna resa till Australien eller till världens ände på statens bekostnad, om de så önska, och det undrar jag verkligen, om tull- och traktatkommitténs ledamöter kunna få göra utan vidare. Men som sagt om den saken kan jag icke nu yttra mig. Jag tror i alla fall, att man måste mota Olle i grind, ty här är ändock en regeringsprincip, som icke kan gillas.

Man gör ju tankeexperiment emellanåt här i riksdagen. Antag t. ex., att det är en annan regering, som hyser den orubbliga tron, att den privata äganderätten är den enda saliggörande, och att denna regering tillsätter å sin sida såsom ett motgift mot socialiseringsnämnden en annan nämnd, som skulle utreda den frågan och framlägga bevis för den privata äganderättens fördelar, och antag vidare, att den nämndens ledamöter också får denna befogenhet att resa världen runt och samla material för den åsikt, som den förfäktar, vad skulle man säga om det, och vad skulle herrar socialdemokrater tycka, om en sådan nämnd komme till stånd, tillsatt t. ex. av en högerregering? Det går verkligen icke an att blunda för följderna, man måste se saken sådan den är.

Så är det också de fasta arvoden, som förstås är en fråga, som intresserar riksdagens ledamöter, och därför skall jag nu icke synnerligen mycket fästa mig vid dessa kostnader, ty det kommer väl andra att göra. Emellertid nämnde herr Thorsson, att den medlem av socialiseringsnämnden, som har sin bostad i Göteborg, nämligen professor Steffen, måste hålla bostaden kvar i Göteborg, för den händelse att socialiseringsnämndens arbete eventuellt upphör, som orden föllo. Ja, det blir väl i all rimlighets namn så, att den skall upphöra någon gång, ty den skall väl icke vara för all framtid heller! De reser vanter på denna punkt, som vilja utvidga ramen för anmärkningen till att omfatta jämväl sekreterarens arvode, säga, att här är nu fråga om ett begynnande ämbetsverk, och man måste kanske delvis ge dem rätt härutinnan. Den har nog litet smak av ämbetsverk denna nämnd med fasta arvoden och olika arvoden för olika ledamöter. Man vet ju, huru riksdagen brukar, såsom herr Starbäck erinrade om för litet sedan,

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

snåla vid beviljandet av löner och pensioner och allt annat, men här är intet knussel, här tillsättes nu en sådan nämnd eller, om man vill använda reservanternas ord, ett begynnande ämbetsverk, och riksdagen har icke ett nafs att säga till därom, rörande arvodenas storlek och annat. Det sker riksdagen alldeles ovetande. Jag undrar ändock, om man icke får vara litet betänksam härvidlag, om man också erkänner nämndens stora betydelse och vikten av dess arbete. Det kan icke hjälpas, utan det måste sägas, att det knappast överensstämmer med en demokratisk regerings principer att visa en sådan frikostighet under en tid av nöd och arbetslöshet här i detta land. Särskilt anmärkningsvärt är det ju, att de ledamöter av nämnden, som också äro riksdagsmän, få sitta med dessa sina fasta arvoden under nu pågående riksdag. Det strider i allmänhet emot den praxis, som förekommer. Vi veta ju, att andra ledamöter i kommittéer, som på samma gång äro riksdagsmän, hava under pågående riksdag sex kronor om dagen, de dagar nämligen, då de arbeta. Jag vill nu icke säga, att arbetet är så intensivt, men de måste dock i allt fall infinna sig i kommittén åtminstone en timme eller så för att deltaga i sammanträdet, om de skola få uppbära detta sitt arvode å 6 kronor. Men dessa ledamöter i socialiseringsnämnden sitta med sina 500 kronor i månaden även under pågående riksdag, vare sig de arbeta eller icke. Det blir ändock 17 kronor om dagen, och jag hörde en kamrat, som sitter i en kommitté, uttala sin förvåning över att han skulle behöva nöja sig med 6 kronor, under det att dessa hava 17 kronor om dagen, vare sig de, som sagt, arbeta eller icke. Och tänker man sedan på ordföranden, har han ju en ganska rundlig ersättning. En annan ordförande i en kommitté, som är riksdagsman, har 12 kronor om dagen, men ordföranden i socialiseringsnämnden har 40 kronor om dagen även nu under pågående riksdag. Nu tror jag väl han arbetar också alla dagar, men även om han icke gör det utan är upptagen av annat, så har han sina 40 kronor och därtill har han 32 kronor om dagen i arvode som riksdagsman. Det är 72 kronor, och så får han ersättning för vad han nödgas avstå av sina avlöningsförmåner. Så det är ganska bra tilltaget, det får man verkligen säga.

Nu påstås det ju, att denna socialiseringsnämnds arbete är av en ovanlig och säregen natur, och det kan ju hända, men man får väl ändock säga, att det finns andra utredningar, som kunna vara av samma vikt och betydelse. Herr Thorsson har sökt påvisa, att det finnes en del parallellfall. Det känner han väl till bättre än jag, men i så fall måste vi nu göra front emot denna tillställning utefter hela linjen, emot den praxis, som insmugit sig, ty det går icke an att hålla på på detta sätt och endast ösa ut pengar. Ja, det är så mycket mera underligt, som herr Thorsson varit, som han själv sagt här förut — det kanske passar att använda hans egna ord — för snål emot tjänstemännen, varför han fått uppbära rätt mycket klander. Detta har naturligtvis skett av omtanke för statens bästa, och han har därigenom visat sig vara

en god rikshushållare. Så mycket mera underligt är det, att han här låtit det gå så långt, som han gjort.

Herr Thorsson tyckte nu, att det icke fanns någon bärande anledning till anmärkning här i dag. Jag tror mig med dessa få ord hava visat, att det nog finnes anledning. Ty om man tänker på dessa män, som sitta i socialiseringsnämnden, så är det visserligen aktningsvärda och synnerligen arbetsamma och dugliga män, men de äro väl ändock icke mera än människor, de hava ingen övermänsklig förmåga. Jag undrar ändå, om de kunna arbeta så synnerligen mycket i nämnden under dessa dagar, när vi andra digna under arbetet och få sitta natt och dag i riksdagen. Arvodet utgår i alla fall till dem.

Herr talman! Jag nödgas här tyvärr yrka, att den föredragna punkten måtte med gillande läggas till handlingarna.

Herr Magnusson i Tumhult: Herr talman! I ett avseende kan jag helt instämma med herr Thorsson, nämligen därutinnan, att slöseri med statens medel sker även på andra områden än beträffande socialiseringsnämnden. Men trots herr Thorssons skickligt lagda försvarstal kan det dock icke bestridas, att socialiseringsnämnden erhållit en maktbefogenhet, större än ett av Kungl. Maj:t och riksdagen inrättat ämbetsverk. Så t. ex. om någon av våra generaldirektörer skulle vilja på statens bekostnad resa till utlandet för att studera en viss sak, så får han, och det med all rätt, vända sig till Kungl. Maj:t för att utverka tillstånd därtill. Men denna nämnds ordförande och samtliga ledamöter hava rätt att resa vart som helst, om resan blott kan anses vara erforderlig för deras arbete, och det bestämma de själva; de kunna resa, som herr Leander sade, om så vore till världens ända, blott detta villkor är uppfyllt, och de bestämma som sagt själva, om resan är erforderlig eller icke. Under dessa resor skola de, förutom sin rundligt tilltagna lön, erhålla ersättning för resekostnaderna jämte 19 kronor om dagen inom landet och 35 kronor utom landet. Det kan sålunda icke vara så galet att resa i länder med starkt deprecierad valuta. Men icke nog härmed! Denna storartade socialiseringsnämnd har även rätt att inkalla snart sagt vilken som helst och betala den inkallade efter tredje klassen av resereglementet. Vidare kan den antaga så mycket personal den behagar och avlöna en var med 800 kronor i månaden — allt utan att fråga Kungl. Maj:t. Det är icke underligt, att tidningarna redan för en tid sedan kunde berätta, att nämnden rekviderat 40,000 kronor såsom expensmedel, och häri ingår icke nämndens löner, som ensamt gå till 70,000 kronor om året. Det är i dessa avseenden, som jag anser, att regeringen förfarit oriktigt och olämpligt.

Det egendomliga är emellertid, att samma regering, som gjort denna bragd, strax före sin avgång anbefalld statskontoret att föreslå åtgärder för att nedbringa kostnaderna för kommittéer och sakkunniga. Om nu denna i och för sig berömvärda åtgärd kunde

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

anses vittna om en verklig sinnesändring och en allvarlig föresats att, då dessa herrar en annan gång komma till makten, bättre hushålla med statens medel, så kunde man med större lugn se på det nu skedda, men så synes icke vara fallet. De socialdemokratiska ledamöterna inom utskottet hava funnit hela förfarandet med socialiseringsnämnden vara alldeles som sig bör; och nämndens ordförande, herr Sandler, har, sedan skrivelsen till statskontoret avgick, blivit tillförsäkrad en årslön av 14,400 kronor förutom sitt riksdagsmannaarvode och full lön som folkhögskolelärare — och detta har säkerligen icke skett mot herr Sändlers vilja. Härtill kommer, att herr Thorsson nu med all kraft försvarar vad som åtgjordes den 30 juni 1920, då socialiseringsnämnden erhöll sitt bemyndigande.

Då omnämnda skrivelse till statskontoret således icke kan anses vittna om en redlig vilja till frångående av de principer, som följts vid bestämmandet av socialiseringsnämndens befogenhet och avlöning, är det mig omöjligt att kunna betrakta densamma som något annat än ett skämt med det svenska folket.

Herr talman! Då i denna kammare utvecklats sig den praxis, att i vissa särskilda fall lägga en anmärkning med gillande till handlingarna, och då om någonsin en sådan åtgärd här är befogad, skall jag be att få instämma i det gjorda yrkandet, att den nu föredragna punkten måtte läggas med gillande till handlingarna.

Herr *Norman* instämde häruti.

Herr *S ä v s t r ö m*: Herr talman! Jag skulle vilja säga till herr Thorsson, att han bör inte förväna sig över om anmärkning framställt på denna punkt. Från vissa håll har man med ljus och lykta letat efter anmärkningar, det bevisar bäst den punkt, som nyss föredragits och godkänts. Det gällde där en sak, som av herr Hansson i Gårda betecknades som en småsak, en obetydlig sak, men även denna vann bifall i utskottet och föranledde anmärkning.

Nu är det ju synnerligen tacksamt att här gå till angrepp just på denna punkt, särskilt när det är fråga om denna socialiseringsnämnd och framför allt när det gäller de arvoden, som dess ordförande, sekreterare och ledamöter åtnjuta. Jag förmodar också, att debatten om denna sak inte kommer att sluta med sammanträdet här i dag, utan att den kommer att bli ett tacksamt ämne även i fortsättningen vid vissa tillfällen.

Nu vill jag emellertid här framhålla, att då fråga är om utgifterna för denna socialiseringsnämnd, säger konstitutionsutskottet att per år kan man beräkna dessa utgifter till c:a 70,000 kronor, och det förefaller ju att vara ett mycket stort belopp. Jag har emellertid i den berättelse, som utdelats här i början av riksdagen, »berättelsen om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit», sökt efter att få reda på, huru stora utgifterna varit beträffande andra kommittéer, som nu äro i verksamhet. Nu kan man ju inte beträffande vissa kommittéer få klart för sig, hur

mycket penningar som åtgå till arvoden och expenser under sista året, utan man får lägga dessa kostnader tillsammans för ett par år; och i vissa fall uppges, hur stora kostnaderna varit ifrån vederbörande kommittés tillsättande och fram till 1920 års slut. Men jag har funnit, att jordkommissionens kostnader — det är icke blott fråga om arvoden utan även om expenser, men det mesta av dessa kostnader är naturligtvis arvoden — från den 29 november 1918 och till slutet av år 1920 utgjort 154,875 kronor 75 öre; försvarsrevisionens kostnader ifrån den 12 november 1919 till 1920 års slut 122,269 kronor 30 öre; skolkommissionens under två år 216,000 kronor; kommitténs för utredning angående ett mera allmänt förstatligande av Sveriges järnvägar m. m. under år 1920 140,000 kronor; tull- och traktatkommitténs ifrån den 31 januari 1919 och till 1920 års slut 710,000 kronor; statens odlingskommittés under 1920 92,300 kronor och *socialiseringsnämndens* ifrån den 22 juni 1920 till årets slut 41,000 kronor.

Jag menar, att när man framhåller dessa utgifter för socialiseringsnämnden, vilka man beräknar till 70,000 kronor för år, så tycker jag i rättvisans namn, att man också bör framhålla, att det finnes andra kommittéer, som arbeta, vilka draga långt större och mera betydande utgifter. Tala om den saken samtidigt, som man talar om hur stora utgifterna för socialiseringsnämnden äro!

Vidare tycker man det är egendomligt, att de av socialiseringsnämndens ledamöter, som samtidigt äro riksdagsmän, också kunna uppbära ett så stort arvode som 500 kronor i månaden. Hur är det i andra kommittéer? Jag är själv med i en kommitté, skolkommissionen, som arbetar under sommarmånaderna. Herrarna veta, att arvoden i denna kommitté är 18 kronor om dagen. Jag har ingen annan ersättning och ingen annan lön från något håll. På detta måste jag för det första leva på den plats, där dessa andra ledamöter också vistas, betala mat och logi, och dessutom tillkomma hyra och föda för min familj i min hemort. På detta belopp kan man icke bli synnerligen fet. Men är förhållandet likadant med de andra ledamöterna, som samtidigt äro statstjänare? Nej, ingalunda. De stå i lånät bättre ställning; och därför menar jag, att när man gör angrepp på en punkt, bör man också i rättvisans namn tala om, hur det förhåller sig på andra områden. Gör man det och är man rättvis, tror jag inte, att angreppet sakligt sett blir så starkt, som det synes, när man ställer fram en kommitté eller en nämnd på det sätt, som man här gör i detta betänkande.

Det är klart, att vi för vår del, som äro reservanter inom konstitutionsutskottet, också önska, att principen bör tillämpas lika för alla kommittéer så långt som möjligt, det vilja vi lika väl som utskottsmajoriteten, det är icke tu tal om annat. Men man måste ändå erkänna, att det väl icke går an att stöpa alla kommittéer efter samma mått. Här är en kommitté, en nämnd av helt annan läggning, och man får därför icke alls bli förvånad över att man gett denna nämnd större befogenheter, än vad eljest brukar vara vanligt. Men när man talar privat med riksdagsmän eller andra personer rörande

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

sådana här saker, finner man det framskynta, att det är alldeles på tok, att den eller den skall ha så stort arvode. Jag kan ej hjälpa, att jag, trots det att jag är fattig, ej kan tillägna mig denna syn på saken; jag tycker det är någonting av den svenska avundsjukan, som lyser fram i ett sådant tal.

Herr talman! Jag vill endast med dessa ord förklara, att jag för min del icke kan instämma i det yrkande, som förut framställts utan ber att få föreslå, att denna punkt lägges utan vidare till handlingarna.

Herr S t a r b ä c k: Herr talman! Måhända är det icke så märkvärdigt, som det förefaller mig, att man nödvändigt vill göra den här anmärkningen till en politisk fråga. Det är väl kanhända i stället rätt naturligt, då man finner, hur orimligt svårt det är att försvara sig mot en anmärkning, att man försöker lägga försvaret på en politisk bog.

Annars får jag verkligen säga den siste ärade talaren, att hans anförande i det fallet var högst otrevligt att höra. Att han replikerade på en punkt, som redan är avgjord, det förvånar mig i någon ringa mån, men det belyser hans sätt att se saken. Herr Hansson i Gårda medgav själv, att vad som där förekommit icke är överensstämmande, om jag skall använda ett försiktigt uttryck, med gällande tryckfrihetsförordning. Att då konstitutionsutskottet uppmärksammat detta, som en av herr Sävströms partivänner själv erkänner vara mindre lämpligt, det kallar han för att med ljus och lykta söka efter anmärkningar. Det förefaller mig tvärtom, som om man inte kunde göra annat än fästa uppmärksamheten på detta och sedan behandla det här på allra lindrigaste sätt, så att frågan lägges till handlingarna, utan att den blåses upp på något vis. Jag tycker, att det är, lindrigast sagt, något underliga fasoner att komma och påstå, att man med ljus och lykta söker efter anmärkningar för att göra politik av saken — något ljus och lykta har sannerligen icke heller behöfts, det tycker jag hela memorialet bär vittne om.

Det har sagts, att de anmärkningar, som här framställts, skulle ha politisk bismak, därför att de riktade sig mot en socialdemokratisk regering. Man har emellertid inte yttrat ett ord om själva syftet med socialiseringsnämnden — detta hade varit politik — utan man har vänt sig mot de nya former — åtminstone såvitt jag känner *nya* former — av kommittéarvoden, som här förekommit.

Herr Thorsson harangerade mig ett par tre gånger och vädjade till mig, att jag skulle väl begripa denna fråga, och en gång gjorde han det i samband med några siffror, som han strax därpå nämnde. Jag fick då lov att riktigt tänka efter, om jag verkligen någon gång lyftat 2,000 kronor i kommittéarvode. Detta tror jag mig kunna svära mig alldeles fri ifrån. Jag kan ge ett exempel. Jag fick en gång det stora hedrande uppdraget att utarbeta en proposition, som sedermera också framlades för riksdagen och i det väsentligaste godtogs av denna. Jag begärde för detta arbete, som pågick under riksdagens lopp ett par tre månaders tid, en rund summa — jag vill

minnas 1,200 kronor. Emellertid erhöj jag icke detta belopp, utan jag fick precis 5 kronor för varje dag, jag arbetat på saken, vilket blev betydligt mindre, än jag tänkt mig. Detta därför att arbetet utförts dels medan jag tillhörde en kommitté, dels under riksdagen. Så handlades det förr i tiden. Nu är det inte på det sättet, utan nu få ledamöterna i socialiseringsnämnden, såsom herr Leander och herr Magnusson i Tumhult påpekade, arvoden, vare sig de arbeta eller inte, bestämda till 500 kronor i månaden. Det är detta, som fäst min uppmärksamhet på saken, och sannerligen jag anmärkt därför, att det är socialdemokrater, som vidtagit detta arrangement, eller därför att det är socialdemokrater, som åtnjuta dessa arvoden. Man måste ändå bli litet förvånad, när man finner, att t. ex. ordföranden uti ifrågavarande nämnd har att dels utföra sitt väl avlönade kommittéarbete, dels tillhöra riksdagen, dels vara medlem i tull- och trafikkommittén. Jag vet nu inte, om alla tre befattningarna fungera samtidigt, men det förefaller dock som om det vore ganska mycket pålassat en man. Men det ser dock onekligen ut, som om en sådan kutym blivit ganska vanlig under senare år.

Jag vet inte, vad herr Thorsson menade med sitt yttrande om mig — något föreföll mig ligga bakom. Måhända var det en hågkomst av den gången, då den bekante bondeledaren Andersson i Skivararp kallade mig för andra kammarens liberalaste medlem. Jag träffade honom sedan några riksdagar efteråt, då jag inte tillhörde andra kammaren längre, och frågade honom, om han, i den händelse jag då suttit i riksdagen, skulle upprepat detta binamn på mig. Då svarade han — jag vet inte om han fastklistrade detta namn på någon annan, och jag tror inte alls han tänkte på herr Thorsson — att, då han gjorde jämförelse med de tider, som sedan kommit, han ansåg mig vara en i högsta måtto sparsam man.

Hur som helst med den saken. Jag måste lägga huvudvikten vid den »carte blanche», som kommittén fått, att engagera personer och avlöna dem med intill 800 kronor i månaden, efter eget skön. Jag har hört talas om en person, som blev uppkallad till kommittén några timmar under en följd av dagar, för att höras beträffande sådant, som angick hans yrke. Vad personen gjorde, skedde av intresse för saken och för att stå till tjänst, men en tid efteråt fick han en remissa från statskontoret. Han undrade, varför han skulle få något sådant, men vid förfrågan befanns det, att han erhållit avlöning av socialiseringskommittén utan att ens ha begärt sådan. Jag har nu hört berättas, att arbetet där för närvarande bland annat går ut på att göra undersökningar beträffande alla de Sveriges industrier, som möjligen kunna komma att lämpa sig för monopol. Skall man nu gå i genom alla dessa industrier och affärsföretag och småningom undersöka förhållandena där med tillhjälp av alla de experter, som man kan behöva höra, blir det till sist en ganska dyrbar historia. Och när det i reservationen säges, att man för att få ett slut på saken inom rimlig tid lämnat de eller de arvoden och ordnat saken på detta sätt, måste jag verkligen för min del säga, att skall arbetet alltjämt fortgå, såsom jag tror det är igångsatt, blir det inte färdigt inom

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

rimlig tid. Det ser ut, som om det är meningen — eller åtminstone var det meningen — att man här skulle få en ganska permanent institution. Nog trodde socialdemokratiska regeringen i alla fall, när nämnden tillsattes, att dess tid inte så snart skulle vara ute, utan man hoppades säkerligen, att allt flera och flera företag skulle kunna monopoliseras. Jag vill inte gärna vara med bland dem, som utan vidare upphäva en regerings åtgärder i utredningssyfte, men jag tror verkligen, att man kan rikta en allvarlig uppmaning till den nu sittande regeringen att se till, hur arbetet här bedrivs. Skall nämligen arbetet hålla på i denna kommitté såsom det börjat — varom jag erhållit upplysningar från vederhäftigt håll — kan det hända, att det drager ut väl långt på tiden och tager alltför höga kostnader i anspråk, trots de utomordentligt kapabla män, som äro engagerade i kommittén.

Jag skall be att få instämma i det yrkande, som framställts om att anmärkningarna med gillande skola läggas till handlingarna.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i denna sak, och jag skall göra det i anslutning till den reservation, som jag avgivit i den föredragna punkten.

Jag skall för min del helt och hållet avkoppla de politiska synpunkterna, ty jag vill inte gärna tro, att majoriteten inom utskottet velat lägga sådana till grund för sina anmärkningar, fastän man å andra sidan ju måste medgiva, att det dock ser ut, som om detta skulle varit fallet.

Herr Thorsson har i sitt anförande klart uppvisat, att det är oriktigt vad utskottsmajoriteten utgår ifrån, nämligen att man skulle ha att göra med någonting enastående, då det gällde dels nämndens befogenhet, dels sättet för arvodens utgående. Jag vill tillägga, att utskottsmajoriteten, såvitt jag förstår, inte har någon anledning att här göra anmärkning. Man har uttalat, både i avseende å nämndens befogenhet och i avseende å arvoden, att en praxis i angiven riktning skulle kunna leda till synnerligen betänkliga konsekvenser. Nu skulle jag för min del kunna fatta, att utskottet gjort ett sådant uttalande, om denna regering för alla kommittéer den tillsatt tillämpat ifrågavarande tillvägagångssätt. Så är emellertid ingalunda fallet. Den kommission t. ex., som har att utreda frågan om industriell demokrati, har tillsatts och givits vanliga befogenheter och arvoden. Det har också uppvisats av herr Thorsson, att tidigare undantag gjorts från de allmänna grunder som bruka tillämpas. Den sidan av saken är sålunda klar. Man kan väl knappast komma och tala om risken för en praxis i en viss riktning, när det kan visas, att regeringen betraktat anordningarna med denna socialiseringsnämnd som ett undantag från vad som vanligen brukar tillämpas. Jag vill verkligen fråga herrarna: är det herrarnas mening, som nu rida upp på detta tillvägagångssätt, att genom sådana anmärkningar förhindra den nuvarande eller en blivande regering att i särskilda fall tillämpa speciella bestämmelser i avseende å kommittéledamöters befogenheter och arvoden. Jag är rädd för, att om riksdagen särskilt skulle stryka

under sådana anmärkningar, som här framställts, detta skulle komma att leda till, att Kungl. Maj:t inte kan verkställa de utredningar, som riksdagen eventuellt kommer att begära. Här begär ju riksdagen år efter år en mängd utredningar, och en del av dessa ha ganska stor omfattning och äro av säregen art. Det kan hända, att det inte är möjligt för en regering att finna fullt kvalificerade personer för verkställande av utredning, om inte arvodet toges till något så när ordentligt. Konsekvenserna av ett understrykande från kammarens sida av förevarande anmärkningar skulle naturligtvis, såvitt jag förstår, bli, att regeringarna hädanefter måste anse sig förhindrade att tillämpa andra grunder vid kommittéers tillsättande än dem, som äro omnämnda i den mycket omtalade kungl. kungörelsen.

Jag torde för min del vara lika angelägen som någon av herrarna, att statens utgifter varken på det ena eller andra området bli för stora, och jag skall gärna, i den mån jag har tillfälle till det, bidra därtill, att det i statsförvaltningen genomföres större sparsamhet på olika områden. Jag tror också, att det bör framhållas, att om man skall börja arbetet härvidlag, på kommittéväsändets område, så har — såsom blivit betygat av herr Leander och herr Magnusson i Tumhult — före finansminister Sandler tagit ett berömvärdt initiativ, ehuru man nu vill förlöjliga detsamma i samband med de anmärkningar, som framställts. Jag vill vidare säga, att om man skall gå fram på detta område, bör man särskilt inrikta sig på — det vill jag särskilt understryka — att den mängd av statens befattningshavare, som nu sysselsättas i olika kommittéer, inte få så stora förmåner, som nu tillkomma dem — de äro nu endast i mistning av sina tjänstgöringspengar men uppbära full lön i övrigt tillika med kommittéarvoden. I regel utgå visserligen för sådana fall något mindre arvoden, men ersättningen blir dock avsevärt mycket större än lämpligt är, då dessa befattningshavare i regel erhålla ersättning även för mistade tjänstgöringspenningar.

Beträffande befogenheterna kan man naturligtvis befara, att missbruk kunna uppstå och jag vill gärna för min del erkänna, att socialiseringsnämnden har fått större befogenheter, än tidigare förekommit, så vitt jag känner till — detta är också sagt i vår reservation. En befogenhet, som inte tidigare förelegat i samma omfattning, är rätten att företaga resor utan Kungl. Maj:ts tillstånd. För min del kan jag emellertid inte anse denna omständighet utgöra tillräckligt skäl för att i detta fall framställa en anmärkning, särskilt med hänsyn till att denna socialiseringsnämnd, som vi väl få säga är så »infamt påpassad», alldeles säkert skall komma att akta sig för att i något avseende missbruka den rätt, som den fått ifråga om vare sig in- eller utländska resor. Man får väl ändå erkänna, att vissa resor äro absolut nödvändiga, för såvitt man vill komma någon vart med denna utredningen.

Vi ha vid denna riksdag hört yrkanden på nämndens upplösning. Men de, som äro för att en utredning skall göras, som man kan ha någon nytta av för att bedöma det spörsmål, det gäller, böra icke vara emot, att denna nämnd har medel till sitt förfogande för att

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

kunna vidtaga de åtgärder, som äro erforderliga för att verkligen åstadkomma en utredning. För övrigt har vilken regering som helst som sitter rätt att när som helst kontrollera vad nämnden företager sig, hur den arbetar och vilka resor den företager eller planerar. Det är ju intet, som hindrar, att t. ex. finansministern kallar upp nämndens ordförande och frågar honom: huru ha ni det ställt med arbetet och huru tänka ni ordna det för den närmaste tiden? Sålunda tror jag, att även däri ligger en garanti för att intet missbruk skall äga rum.

För att intet missförstånd här skall komma att uppstå, ber jag att få uppläsa vad vi sagt i vår reservation beträffande de vanliga arvodesbestämmelserna. Sedan vi polemiserat mot utskottet och dess resonemang säga vi: »Vi vilja emellertid i detta sammanhang såsom vår mening framhålla, att enhetliga bestämmelser böra följas i alla de fall, då icke särskilda skäl tala däremot.» Och här menar jag, att särskilda skäl varit för handen för de avvikande bestämmelser, som givits beträffande socialiseringsnämnden.

Jag kan för min del icke annat än instämma i det yrkande, som här är gjort, nämligen att denna anmärkning eller dessa anmärkningar — jag förmodar, att både a) och b) äro föredragna — måtte läggas till handlingarna.

Herr H a m r i n: Herr talman! Jag skall som vanligt icke bliva mångordig. Då jag lyssnade till slutorden i herr Thorssons i övrigt mycket sympatiska anförande, tänkte jag begära ordet men lät det vara, till dess jag hört herr Sävströms och herr Viktor Larssons, konstitutionsutskottets ärade ordförande, yttrande i denna fråga.

Herr Thorsson slutade sitt anförande med att i stället för att försvara de påtalade åtgärderna gå till angrepp mot dem, som varit anledningen till att anmärkningarna framstälts. Och herr Thorsson uttalade ett omdöme, om orsakerna till att dessa anmärkningar blivit riktade mot honom och den regering, han tillhörde. Herr Sävström tog också upp samma synpunkter och ville göra gällande, att anmärkningarna egentligen vore ett utslag av politisk förföljelse eller att de vore politiskt partibetonade. Jag skall emellertid be att i anledning av dessa uttalanden få påpeka, att går man igenom riksdagsförhandlingarna, skall man finna, att särskilt den meningsriktning, som jag har äran tillhöra, har under de gångna tiderna hävdad den uppfattningen, att man icke vid tillsättande eller avlöande av kommittéer och nämnder av ifrågavarande slag bör tillgripa andra vägar och tillämpa andra regler än de brukliga.

Det är för övrigt icke första gången som en fråga av denna art behandlats i andra kammaren, utan så vitt jag kan förstå, har en fullt parallell fråga en gång förut behandlats här. Och då fann man grupperingen något olika, än den befinner vara i dag. På föredragning av dåvarande sjöministern beslöt Kungl. Maj:t i slutet av 1908 att tillsätta den kända civilkommissionen, som bestod av 7 personer. Avlöningen till dessa personer bestämdes så, att ordföranden erhöll 5.000 kronor och en var av de övriga ledamöterna 3.000 kronor per

år; dessutom utgingo dagtraktamenten med resp. 5 och 10 kronor och ersättning för resor efter bruklig klass. När den nämnda regeringens åtgärder blevo föremål för konstitutionsutskottets granskning vid 1909 års riksdag, så vann visserligen icke ett därinom framställt yrkande om anmärknings framställande mot den föredragande departementschefen utskottsmajoritetens gillande, men dåvarande konstitutionsutskottets ordförande, Karl Staaff, lät till protokollet anteckna sin avvikande mening, och han hävdade med styrka, huru man vid tillsättande och avlösnade av sådana kommittéer och nämnder ingalunda borde, utan riksdagens hörande, beträda andra vägar än dem, som ditills blivit följda. Till den mening, som då uttalades av utskottets ordförande, anslöt sig en hel rad av konstitutionsutskottets medlemmar, så vitt jag vid en hastig genomläsning av konstitutionsutskottets utlåtande kunnat finna, 9 stycken. Det var sålunda med lotten, som konstitutionsutskottets beslut den gången avgjordes. Bland dessa ber jag att få nämna: friherre Bonde, Ericsson i Vallsta, Broomé i Börslöv och, för att nämna det mest uppseendeväckande namnet i detta fall, herr Viktor Larsson. Han var sålunda en av dem, som då påtalade ett sådant förfaringsätt, som han i dag försvavar.

Jag skall icke uppehålla mig vid denna sak ytterligare utan vill endast påpeka faktum. Jag har icke uppträtt för att utkasta någon stridshandske mot utskottets nuvarande ordförande, utan jag har endast använt detta exempel för att påvisa, att medlemmar av det liberala partiet ha vid föregående tillfällen i konstitutionsutskottet, då liknande frågor varit före, konsekvent hävdadt samma uppfattning, som våra kamrater gjort vid detta tillfälle. Man har då icke rätt att framkasta den beskyllningen mot oss, att vi skulle vilja komma politiska motståndare till livs genom att biträda det yrkande, som framställt av herr Leander.

Herr Branting: Herr talman! Den senaste talaren gjorde gällande, att här finnes intet av politik i de anmärkningar, som diskuterats sedan en stund. Jag skall icke bestrida, att flera av dem, som uppträtt i denna fråga och givit sin mening till känna, att anmärkningarna äro befogade, kunna ha handlat i fullständig känsla av att vara opartiska och att de skulle förfarit på samma sätt, huru de än betraktat själva den sak, som ligger bakom dessa anmärkningar. Men å andra sidan kan icke någon övertyga mig om att denna frihet från all politisk bismak skulle vara utmärkande för *alla* dem, vilka vare sig tagit till orda eller genom sina bravorop och instämmanden visat, var de äro att finna i den här frågan. När jag i eftermiddag hade tillfälle att höra några brottstycken av debatten i första kammaren var det en talare, som var ärlig nog att öppet vidgå, att, som hans ord ungefär föllo, nämndens tillsättande är det, som jag anser vara det skadliga, och de andra sakerna äro visserligen, må så vara, anmärkningsvärda, men icke i och för sig huvudsaken i den här frågan. Jag tror, att den talaren med sin brutala oppriktighet och sitt sätt att säga rent ut i själva

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
Forts.*

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

verket gav uttryck åt vad många tänkte, men som de icke ansågo lika lämpligt som han gjorde att föra fram.

Det har under diskussionen om denna sak framhållits, att det skulle vara fullständiga nyheter, som man är inne på, och det har utvecklats, att man icke vet, vart det skall leda med den stora maktbefogenhet, som man förebrår dåvarande regeringen och särskilt föredragande statsrådet att ha utrustat socialiseringsnämnden med, och man framhåller ju också de arvoden, vilkas beviljande han varit med om. I avseende på denna maktbefogenhet ha i långa utredande framställningar, som vi här hörde av herr Thorsson och som förut lämnats i första kammaren av herr Sandler, visats, att det endast är i två punkter, där man icke har någon full motsvarighet i avseende på befogenheten för nämnden att sköta sitt arbete utan att vid varje tillfälle inhämta nya regeringsdirektiv och regeringsbeslut. Den första rör resorna. Man har drivit denna sak fullständigt in absurdum, när man sagt, att resorna skulle kunna utsträckas till världens ände, att man skulle kunna få resa till Australien och göra undersökningar utan att någon skulle kunna säga något där-om. Vad är det för resor, som företagits? Det har varit två sådana, efter vad jag hörde i första kammaren, som hittills ägt rum. Den ena utfördes av kommitténs sekreterare, som hade ett uppdrag i Schweiz och som på återresan passerade Wien och Berlin för att inhämta en del uppgifter, som icke funnos här i landet. Den andra utfördes av den svenske socialattachén i Berlin, som gjorde en studieresa till södra Tyskland. Det är verkligheten, mina herrar, och då har man här framställt saken, som om det vore fråga om att göra vanvettiga expeditioner med oerhörda kostnader för statskassan, vilka nämnden kunde företaga utan att fråga någon människa till råds! Är det då någon, som på allvar kan säga, att det är en opartisk framställning, som en del talare vilja göra, när de blåsa upp nämndens befogenhet som de här gjort?

Den andra punkten är frågan om tryckningstillståndet. Det är så — som också erinrats om under diskussionen och som var och en känner, som har med sådana saker att göra — att det vanliga är, att när det gäller utlåtanden och betänkanden, som nått en viss grad av mognad, dessa äro uppsatta i korrektur och tryckningstillståndet blir sedan egentligen endast en formalitet. Denna sak har man ansett sig kunna överlämna till nämndens omdöme. Ty det får man icke glömma, att i detta fall har man sökt koncentrera arbetet på ett sätt, som skulle lända till snabbhet i arbetet; man har sökt genom dessa olika arrangemang att något fortare komma till målet än på den vanliga kommittévägen.

Jag skall icke komma tillbaka till dessa erinringar, ehuru de äro fullkomligt talande och tydliga. Det har här pekats på, huru mycket de stora kommittéerna enligt sakens natur måste kosta och huru dyrbart detta kommittéväsande är. Det är mycket sant, att kommittéerna kosta en mängd pengar, och den regering, som jag haft äran stå i spetsen för, gjorde också en erinran om denna sak och började sträva efter att få en minskning i kostnaderna till

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Fort.)

stånd. Den verkliga minskningen uppnår man emellertid knappast på annat sätt, än att riksdagen blir mera sparsam, när det gäller att besluta om utredningar, så att man inte begär utredning om snart sagt allt mellan himmel och jord, såsom en tid var på modet. Redan i år — tror jag och hoppas jag — har en tendens till minskning i detta fall inträtt, och det kan hända, att man på detta sätt kommer fram till något bättre resultat än tidigare. Men inte skall man, såsom här förut framhållits, försöka att göra särskilt denna socialiseringsnämnd till syndabock såsom varande en så ofantligt dyrbar apparat, att den verkligen kräver en extra prickning ifrån konstitutionsutskottet och sedan också av kammaren, enligt det yrkande, som här framställts.

Det har talats om, att det finnes i denna nämnd medlemmar, som tillika äro riksdagsmän och som naturligtvis icke under denna tid av riksdagen, då dess arbete pågår nästan dag och natt, kunna arbeta så mycket i socialiseringsnämnden, och det skulle nu vara så upprörande detta, att dessa personer få uppbära sina arvoden under riksdagstiden. Jag tror mig emellertid, med den kännedom jag har om dessa personer, kunna våga det påståendet, utan att någon skall kunna på allvar motsäga det, att om de på detta sätt bli genom andra offentliga åligganden hindrade att under en viss kortare tid utträta allt det arbete i nämnden, som de eljest på grund av sitt uppdrag och sitt intresse för saken skulle göra, komma de efteråt att taga igen den sålunda försuttna tiden genom ett så mycket intensivare arbete. Jag skulle vilja se den i ansiktet, som tror, att inte dessa personer känna det som en samvetsplikt att utföra sitt arbete på ett tillfredsställande vis, även om de skulle för någon tid kumulera ett månatligt 500-kronorsarvode och ett riksdagsman-arvode. Man bör sålunda i detta fall se på tingen med rättvisa och sanning, se på dem, sådana de i verkligheten äro, och då tror jag, att det inte skall stå mycket kvar av de insinuationer, varmed man från somliga håll i alla fall här gått fram.

Det har riktats anmärkning mot att kommittén lämnas »carte blanche» att anställa folk och betala folk för de tjänster, man begär av dem. Ja, det förekommer i de allra flesta kommittéer, att man emellanåt nödgas anlita någon utomstående. Det är väl för övrigt så, att man har rättighet fordra, att det ges ett verkligt belägg på att något som helst missbruk här ägt rum, innan man litar på sådana uppgifter, som löst framkastats, uppgifter, som så ofantligt lätt surra omkring varje slags institution, vilken av en eller annan anledning är misshaglig för den, som vill kritisera densamma.

En huvudsak vid frågans bedömande måste dock vara, att för regeringen tedde sig den fråga, som socialiseringsnämnden fick till uppgift att undersöka, som den närmaste framtidens stora fråga. Jag vågar säga »den närmaste framtidens», trots att vi, såsom ofta varit anledning att framhålla på den allra sista tiden, för tillfället befinna oss i en reaktionsväg. Det är dock ingen som vet, hur länge denna räcker, och det finns många tecken ute i världen,

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollet.

(Forts.)

som tyda på, att den kanhända redan nått sin kulmen och att det snart åter blir en framryckning av kraven från de egendomslösa massorna i samhället på en annan egendomsfördelning, än den vårt kapitalistiska samhälle erbjuder. När dessa frågor återigen bli akuta och brännande, är det av vikt, att en utredning förefinns om hur en förnuftig övergång till andra samhällsförhållanden skall kunna läggas; det är då av vikt, att förberedande arbeten gjorts i detta avseende. Jag tror verkligen, mina herrar, att om man vill vara det minsta förtänksam, man inte bara bör låta händelserna överraska sig och sedan stå inför dem häpen, när böljan stiger, utan man bör se till, vad som kan göras för att få till stånd utredningar och undersökningar, objektiva och opartiska undersökningar, vilka — såsom det uttryckligt står i diktamen till statsrådsprotokollet — taga hänsyn därtill, att produktionen under inga omständigheter får minskas genom vidtagande av de åtgärder, som ifrågasätts. Vill man göra detta, skall man också finna, att man därigenom på ett bättre sätt, än eljest kunnat ske, förberett en lugn samhällsutveckling. Liksom vi här i vårt land kunna visa på, att vi under kriget lyckats hålla oss utanför, trots alla svårigheter, inte minst dem, som hotade inifrån, och vi sedan också kunnat något så när väl passera de svåra tiderna omedelbart efter kriget — något så när väl, om jämförelse göres med läget hos de krigförande och direkt i olyckorna indragna länderna — så böra vi också i detta avseende förbereda de förhållanden, som snart nog kunna komma att inställa sig på det sociala området. Genom ett sådant förfaringssätt ha vi också verkligen gjort oss förtjänta av vårt fäderneslands lyckliga utveckling.

Det är klart, att för dem, som se sakerna så, måste det te sig, uppriktigt sagt — jag återhåller inte ordet — som en ganska stor futtighet, att därför att här en annan form blivit vald för verkställande av utredning, än vanligtvis brukar vara fallet, och därför att några personer, som äro särskilt kvalificerade och kompetenta för detta arbete, erhålla ett arvode, som kan möjliggöra för dem att på ett helt annat sätt än vanliga kommittémedlemmar ägna sig häråt, att av den anledningen, säger jag, göra anmärkningar och fordra, att de »med gillande» skola här i andra kammaren läggas till handlingarna. Mig synes det tvärtom att man här har någonting, som det finns anledning att försvara, och detta försvar har ingalunda på något sätt blivit rubbat genom de påpekanden, som blivit gjorda.

Jag har tillåtit mig att göra dessa erinringar. Jag anser, att kammaren här borde se på sakerna, sådana de i verkligheten äro. Jag kan måhända förstå och inte finna det på något sätt särskilt anmärkningsvärt — jag begagnar detta ord igen — att konstitutionsutskottet gjort erinringar i avseende å de ovanliga former, som här kommit till användning. Och att denna sak bragts på tal i sammanhang med dechargen, finner jag fullkomligt begripligt från deras ståndpunkt, som finna själva saken mer eller mindre dubiös och i varje fall inte på något sätt med sin själ och sitt intresse

se på densamma som något för framtiden bärande och löftesrikt. Men jag kan omöjligt förlika mig med, att det säges, att man här verkligen har att göra med ett beslut, som skulle sakna politisk bismak, ifall andra kammaren understryker denna anmärkning på det sätt, som här föreslagits och ifall man, såsom dess majoritet för sin del förklarar sig vilja göra, säger ifrån, att de ekonomiska anstalter, som äro gjorda för att betrygga den bästa möjliga lösningen av detta utredningsarbete, äro av den anmärkningsvärda och farliga karaktär, att vi måste för framtiden sätta p för, att några sådana nya former skulle kunna komma till stånd.

Jag tror sålunda, mina herrar, att om man vill bedöma denna sak så objektivt och opartiskt, som några av talarna försäkrat sig vilja göra, så kommer man inte fram till det resultatet, att man stryker under anmärkningen genom att med gillande lägga densamma till handlingarna.

Herr Thorsson: Herr talman! Blott några ord!

Herr Leander uppfattade mitt första yttrande något felaktigt, åtminstone i en viss punkt. Jag anförde, att tull- och traktatkommittén erhållit befogenheter, som i vissa stycken voro likvärdiga med dem socialiseringsnämnden erhållit. Herr Leander syntes tro att det ankommit på detta års konstitutionsutskott att granska även denna sak. Jag vill emellertid påpeka, att tull- och traktatkommittén tillkom under år 1919 och vad som stod i samband härmed granskades av fjolårets konstitutionsutskott och av detta lämnades utan anmärkning. Sedan ärendet passerat denna granskning, ansåg jag mig, utan att på något sätt bryta mot vad som hittills praktiserats, kunna föreslå de befogenheter för socialiseringsnämnden, som innevarande års konstitutionsutskott ansett anmärkningsvärda. Naturligtvis erkänner jag oförbehållsamt den utvidgning, som skett i förhållande till vad som hittills varit tillämpat, då nämligen nämndens ledamöter erhållit rätt att resa *utöver* Skandinavien — tull- och traktatkommitténs skandinaviska avdelning har nämligen rätt till resor endast *inom* Skandinavien. Herr Leander nämnde att han av en ledamot i tull- och traktatkommittén erfarit att dessa endast hade vanligt kommittédagarvode. Det är alldeles riktigt, men jag har heller icke påstått något annat, jag har endast omnämnt tull- och traktatkommitténs rätt att *fastställa arvoden* för sina befattningshavare intill 900 kronor per månad. Samt reserätt för vissa av dess ledamöter.

Jag har ingen anledning att rikta några anmärkningar mot årets konstitutionsutskott för bristande nit eller att man där inte skulle ha fullgjort sina granskningsuppgifter. Och jag har inte någon anledning att i detta stycke rikta anmärkningar mot fjolårets konstitutionsutskott heller. Faktum är emellertid, att fjolårets utskott granskat av mig omnämnda ämbetsåtgärder och inte funnit dem giva anledning till anmärkningar.

I själva sakfrågan vill jag även säga ett par ord. Det är uppenbart, att även om Kungl. Maj:t medgivit socialiseringsnämnden rätt

Ang.
fullbordad
granskning av
statsrådes-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokolle n.
(Porta.)

att resa utom Skandinavien, om så erfordras, så lärer nämnden icke vare sig med hänsyn till den deprecierade valutan, som herr Magnusson i Tumhult befarade, eller av någon annan anledning anse sig böra begagna denna rätt till att *företaga några slags lustresor*. Arbetet lär nog ge nämndens ledamöter full sällsättning föreställer jag mig. Om detta arbete skall bliva färdigt inom rimlig tid, få nog dess ledamöter annat att göra än företaga lustresor, och jag tror inte heller detta ligger för vederbörandes röst.

Herr Leander erinrade, att samma regering, som tillsatt socialiseringsnämnden, uppdragit åt statskontoret att företaga en undersökning om, hur det gestaltade sig med kostnaderna för kommittéväsendet, och han tyckte, att det var en märkvärdig historia, att samma regering gjort detta. Det underströks av herr Magnusson i Tumhult på det viset, att han helt enkelt icke ville betrakta det som en ärligt menad föresats att bringa ned kommittékostnaderna, när Kungl. Maj:t hade lämnat detta uppdrag till statskontoret. Jag kan försäkra, att det var fullt ärligt menat, och jag kan icke förstå någon anledning, varför statskontoret skulle undandraga socialiseringsnämnden från en granskning, som varje annan kommitté får finna sig i. Jag vill försäkra herrarna, att det aldrig ett ögonblick kunnat falla mig in att medverka till en sak, varigenom man skulle skaffa en eller annan fördel för vissa personer eller en viss utredningsnämnd. Jag har varit besjälad av övertygelsen, att denna utredning är av utomordentlig betydelse för vårt lands ekonomiska framtid, och det är i anledning härav jag varit med om att igångsätta denna utredning.

Herr Lindman: Jag begärde ordet, när min granne här till höger herr Branting ville göra gällande, att konstitutionsutskottet bedömt denna fråga ur politisk synpunkt. Jag förmodar, att i detta som i alla andra fall konstitutionsutskottet sökt bedöma frågan sakligt, och jag känner mig alldeles övertygad om, att ifall det varit politik med i spelet, skulle man väl anmärkt på det politiska momentet i hela frågan, nämligen på tillsättandet av socialiseringsnämnden. Här har man inskränkt sig till att anmärka på vissa befogenheter, som nämnden fått. Men icke ligger det väl politik i att man anmärker på, att den fått befogenheter, som icke andra kommittéer fått? Om man anmärker, att den fått i uppdrag att utreda det eller det eller om man säger, att den icke borde fått det uppdraget, då är det politik. Hela debatten har varit präglad av måttfullhet och saklighet, och det är därför icke berättigat att taga fram det politiska momentet på sätt min granne gjort. Nej, vad man anmärkt på och vad man har rätt att anmärka på är, att socialiseringsnämnden erhållit en maktfullkomlighet och en rätt att disponera statens medel på ett sätt, som aldrig hittills förekommit. Den får anlita experter, besluta om dyrbara resor, om tryckning o. s. v.

Nu säger herr Branting, att det icke gjorts några andra än ett par mindre resor. Nej, kommittén har ju icke suttit så länge, och under en del av tiden har det varit riksdag, men icke skall denna fråga bedömas efter hur man begagnar de rättigheter nämnden fått. Det inverkar således icke, om man reser mycket eller litet. Vi anmärka

icke på, att nämnden missbrukat det bemyndigande den fått av Kungl. Maj:t, utan anmärkningen gäller en regeringsledamot för att han tillstyrkt någonting, som kan föranleda till utgifter, vilkas bestämmande Kungl. Maj:t totalt släpper ifrån sig tvärtemot vad som alltid hittills varit brukligt. Det har ingenting att göra med, om resorna äro långa eller korta, om de varit små eller stora.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Nu frågar man sig, varför denna nämnd fått en befogenhet, som aldrig någon annan kommitté haft. Äro ledamöterna i nämnden skickligare, äro de kunnigare, äro de samvetsgrannare, äro de dugligare, äro de bättre än i alla andra kommittéer? Icke till någon kommitté har ett sådant förtroende lämnats att handskas med statens medel. Det som herr Thorsson talade om, att en viss avdelning av tull- och traktatkommittén erhållit rätt att resa inom Sverige eller kanske det var inom Skandinavien, är en sak, som heller aldrig förekommit. Men det är samma föredragande, som gjort detta medgivande. Att konstitutionsutskottet icke gjort anmärkning på det, kan helt enkelt bero därpå, att konstitutionsutskottet icke fått reda på saken. Det finns, förmodar jag, många saker, som gå konstitutionsutskottet förbi i den väldiga massa papper och statsrådsprotokoll, som utskottet har att granska.

Det var en talare på Gävleborgsbänken, som sade, att socialiseringsnämnden icke kostat mera än 40,000 kr. till förra årets slut. Den har kostat 110,000 kr. tills dato från den tid, då den tillsattes. Sedan talade han och även herr Branting om, vilka väldiga summor andra kommittéer kostade. Ja, ifall man skall tala om kostnaderna, måste man tala om vad dessa kommittéer gjort, hur länge de arbetat, vilka ledamöter de haft samt vilka luntor av tabeller och tryck de åstadkommit. Om deras kostnader bli större än vanliga kommittéutgifter, så är det en sak, varöver Kungl. Maj:t beslutar, men de ha icke själva gjort det.

Nu har herr Branting sagt, att man icke skall göra socialiseringsnämnden till en syndabock. Ja, mina herrar, ha Ni gjort den till en syndabock? Icke i avlöningshänseende åtminstone. Jag ber få fråga, vad det finns för rimlig anledning att upphöja den så, som om den vore någonting så oändligt mycket för mer än alla andra, att den bör avlönas på annat sätt och bör få befogenheter, som aldrig någon kungl. kommitté erhållit.

Men verkligt förvånad blev jag, när herr Branting i sitt anförande började tala om massorna och sade, att det kunde inträffa, att massorna komme att begära en annan egendomsfördelning, och att man då borde vara glad över att en utredning blivit gjord. När böljan stiger, sade han, då är det bra, att denna utredning blivit gjord. Eftersom den sidan av saken av honom utvecklades mycket starkt, vågar jag säga, att om något är politik, är det väl detta. Att helt enkelt i en debatt sådan som denna blanda in dylika saker, anser jag vara orimligt. Och det var med stigande förvåning jag hörde herr Branting komma in på denna sak, när vi behandla konstitutionsutskottets memorial med anmärkning över att en kommitté fått för stora befogenheter sig tilldelade. Stiger böljan högre, kommer hon hastigare över oss, om kommitténs ledamöter få, såsom

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

varit övligt och brukligt allt hitintills, företaga sina resor till Tyskland eller England först efter att ha fått Kungl. Maj:ts tillstånd? Försinkar det i någon mån kommitténs arbete, om den får gå till Kungl. Maj:t och begära tryckningstillstånd på det den skall trycka? Läger det i någon mån hinder för kommittén att fullgöra arbetet, så att utredningen kommer fram i sämre skick eller vid en senare tidpunkt, varigenom vi på något sätt kunna få anledning till detta, som herr Branting talade om, att vi ha att vänta en tid, när man kommer att begära en ny egendomsfördelning, och att vi skola vara beredda, när böljan kommer att stiga?

Mina herrar, jag har tyckt mig finna, att när man till detta lägger, att det är futtighet av konstitutionsutskottet att komma med denna anmärkning, såsom gjorts gällande av herr Branting, så är det någonting annat, som man i detta fall torde kunna säga. Både herr Branting och herr Thorsson vilja upphöja de personer, som sitta i socialiseringsnämnden, till någonting mera begåvat, mera dugligt och mera kunnigt än alla andra kommittéledamöter. Ja, herr Thorsson gick så långt, att han förklarade, jag tror att det var om kommitténs sekreterare, som man velat jämställa i avlöningshänseende med en byråchef, att om övriga byråchefer eller andragrads-tjänstemän ville arbeta så duktigt och plikttroget och bra, skulle man vara glad. Varför skall man för att få tillfälle att höja upp till någonting utomordentligt märkvärdigt dessa personer samtidigt sätta ner andra? Det är alldeles uppenbart, att i samma mån som man säger, att en av dessa personer är så duglig eller att han gör sitt arbete så utmärkt, att han skall avlönas på annat sätt och lämnas rättigheter, som ingen annan har, i samma mån sätter man ner alla andra, som arbeta i kommitté- eller sakkunniguppdrag. Det är icke blott vi riksdagsmän, som äro så kallade sakkunniga, utan det finns verkligt sakkunniga, som ingalunda få de arvoden, vilka tilldelats här ifrågavarande personer. Det är detta moment i debatten, som framkommit i herr Brantings och herr Thorssons anföranden, som jag icke kunnat underlåta, herr talman, att påtala.

Och till sist vill jag säga, att för mig är i denna fråga det avgörande och det ensamt avgörande, att vi icke få slå in på en väg, som är sådan, att vi i all kommittéoreda och allt kommittéelände nå dithän, att Kungl. Maj:t delegerar sin myndighet över statsutgifterna till olika kommittéer, ty kan det göras beträffande en kommitté, så kan det göras ifråga om en annan och en tredje, och det är icke alltid herr Branting och hans regering, som tillsätter kommittéer, utan det kan vara regeringar av andra färger, som begagna det prejudikat, vilket här skapas, för att göra precis på samma sätt. Det är denna utsträckta maktbefogenhet, detta avstående från Kungl. Maj:ts sida av den befogenhet, som Kungl. Maj:t alltid hittills med yttersta noggrannhet vakat över, att icke låta kommittéerna rasa med utgifter hur som helst, utan att Kungl. Maj:t i sista hand är den, som bestämmer över dessa utgifter, det är detta, som är det anmärkningsvärda, och det ligger icke någon politik däri.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Blott ett par ord.

Jag vill säga till herr Lindman, att om man, såsom jag i mitt förra anförande framhöll, nödgas i vissa fall vidtaga särskilda åtgärder för en utredning, så betyder icke det, att alla kommittéledamöter eller så kallade sakkunnige, som äro tillkallade i kommittéer, skola skäras över en kam. Det hoppas jag, att herr Lindman heller icke menar, men man kunde fatta hans sista anförande på det sättet. Det går icke, ty då det gäller olika slag av utredningar, behöver man olika slag av sakkunskap, och det kan hända, jag betonar det ännu en gång, att man får lov att betala högre ersättning än under vanliga förhållanden för att kunna få den verkliga sakkunskap, som erfordras i det föreliggande fallet. Sålunda tror jag icke, att man får bedöma den här saken så, som man från vissa håll vill göra. Ty det kan leda till, att Kungl. Maj:t hädanefter, om dessa anmärkningar understrykas, jag upprepar det ännu en gång, kan bli förhindrad att fullgöra riksdagens önskningsar i fråga om utredningar.

Jag begärde egentligen ordet, herr talman, för att säga något med anledning av herr Hamrins anförande, där han tog upp ett konstitutionsutskottets memorial från 1909, varmed han ville visa, att de liberala ledamöterna fortfarande stå kvar vid samma uppfattning, som de hyste år 1909, men att t. ex. jag, som då också instämde i den omnämnda reservationen av herr Staaff, skulle ha intagit en annan ståndpunkt. Nu förhåller det sig emellertid så, att det fall, som då förelåg, och det, som nu föreligger, icke äro analoga. Vad säger nämligen herr Staaff i sin reservation? Jo, han vänder sig mot det vid den tiden mycket vanliga förskottsväsendet, som innebar, att Kungl. Maj:t gjorde åtskilliga utgifter för sådana ändamål, varöver riksdagen bort besluta, och efteråt kom till riksdagen och begärde att få dessa utgifter betäckta. Detta förskottsväsende har vänstern över huvud kämpat emot under åtskilliga år, och det lyckades till sist få ett slut på förskottsväsendet — jag tror för övrigt, att det var under herr Thorssons finansministertid, som det lyckades härmed.

Vad står det vidare i reservationen? Jo, efter att ha talat om de löner, som utgingo till ledamöterna av civilkommissionen, jämför herr Staaff denna kommission med exempelvis lagberedningen, och han säger, »att det aldrig satts i fråga, att Kungl. Maj:t skulle kunna utan riksdagens hörande inrätta en lagberedning, den med kommissionen mest jämförbara statsinrättningen». Jag ber få fästa uppmärksamheten vid att civilkommissionen var avsedd att vara en åtminstone tills vidare permanent institution, som skulle ha att övervaka vad som ägde rum på det militära området, och jag vädjar till herrarna, huruvida man kan jämföra civilkommissionen eller lagberedningen med den utredningsnämnd, som det här är tal om. Det är icke meningen, såvitt jag förstår, att den skall vara en permanent institution, utan den är tillsatt för att utreda ett visst spörsmål, men civilkommissionen hade en mera

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
Fort.

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

permanent karaktär. Och då är det naturligt, att det av riksdagen begäres anslag, såsom exempelvis skett i fråga om lagberedningen och processkommissionen, vilka ju äro av ganska permanent karaktär.

(Forts.)

Det är icke gott att minnas vad man varit med om för 11 eller 12 år sedan, men jag har tittat efter i papperen och sett, att saken ligger så, som jag här framställt den. Jag har velat säga detta till herr Hamrin för att åtminstone klarera, att min uppfattning icke divergerar från den ståndpunkt jag då hade, såsom han velat göra gällande.

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! När jag lyssnade till herr Lindmans anförande, blev jag icke på minsta sätt överraskad över att han lade sin argumentation efter hela linjen så, som han gjorde. När man sett, hur herr Lindmans egen tidsningspress och herr Lindman själv i det föregående har bedömt och betraktat socialiseringsnämnden, har det icke kunnat undgås, att man dock har en viss skyldighet att i den textutläggning, som herr Lindman gav i dag, också tolka in något med ledning av vad som förut ifrån samma håll kommit fram. Redan när socialiseringsnämnden tillsattes, öppnade man från herr Lindmans läger en energisk aktion emot hela tanken att över huvud taget utreda denna fråga. Både genom pressen och genom det talade ordet gick högern till aktion. Det var under valrörelsen i fjol, och det fortsattes i remissdebatten i år med yrkande på nämndens avskaffande. Herr Lindman stod själv i remissdebatten och förklarade, att nämndens blotta tillvaro är ett sådant hot för svenska näringslivet, att han i näringslivets eget intresse och namn måste vädja till regeringen att avlägsna den. Tror någon omdömesgill människa i denna kammar, att de synpunkterna nu med ens skulle skjutits i bakgrunden och att herr Lindman nu endast uppträder som granskare av den konstitutionella frågan med åsidosättande av själva sakfrågan? Jag tror det åtminstone icke, och jag misstänker, att herr Lindman minst av allt tror det.

Det är väl inte heller blott en tillfällighet, att man här bildar en gemensam borgerlig front, och det är min bestämda övertygelse, att den aktion, som nu pågår, måste ses mot bakgrunden av själva sakfrågan. När man hörde den framställning, som gavs av herr Thorsson, är det alldeles ofrånkomligt, att även om delade meningar på en och annan punkt kunna råda, vilket också erkänts senast av herr Branting, med avseende på nämndens konstruktion, befogenheter o. s. v., måste allt detta fullkomligt förfalla, som man velat blåsa upp till huvudnumret i denna debatt, och man kommer tillbaka till denna andra fråga om vad det egentligen är, som från herr Lindmans sida åsyftas med denna aktion. Om man skall säga sanningen rent ut, är det ingenting annat än ett litet sätt att taga revansch för att denna fråga över huvud kom under utredning. Det var det man icke ville, och därför går man fram med dessa ovidkommande synpunkter. Herr Lindman har förväntat

sig över, att herr Branting pekade på önskvärdheten även ur de synpunkter, som de borgerliga kunna anlägga, av att en dylik fråga kommit under utredning, ty därest vägen stiger, som det hette, skall det icke behöva befaras, att man ställes inför det absolut obekanta, utan att man verkligen har överblick över det svenska näringslivet och följaktligen också kan bedöma, i vad mån dylika projekt äro realiserbara eller icke. Jag vädjar till varje förnuftigt tänkande medlem av denna kammare, om man icke måste ge sitt erkännande åt riktigheten av dessa synpunkter.

Nu säger herr Lindman, att det är dock orimligt att upphöja medlemmarna av socialiseringsnämnden på bekostnad av alla andra och påstå, att de äro intelligentare och duktigare än alla dessa andra. Vem har gjort det? Jag har icke hört någon enda göra det i debatten. Icke har herr Thorsson i sitt anförande, som herr Lindman påstod, förklarat, att exempelvis socialiseringsnämndens sekreterare skulle ha mera än alla andra. Det är ett faktum, att han är lägre betald än de flesta andra, som utföra liknande arbete. Det är ett faktum, att herr Lindman icke gentemot honom kunnat anförä något som helst skäl för en diskvalifikation. Det är ett faktum, att det icke från socialdemokratisk sida sagts om nämndens ledamöter, att de äro förträffligare än sakkunniga i alla andra nämnder, men det har betonats, att karaktären av deras uppdrag är sådan, att det fullt och helt kräver deras krafter och tid och att de måste ägna sig häråt så mycket de kunna. Hur det är i andra kommittéer, vet var och en i denna kammare, varför jag icke behöver ingå på den saken, men nog kunna vi erkänna, att kommittéarbete i allmänhet icke går till på samma sätt. Det är mera tillfälligt, mera sporadiskt, och det ställer icke samma krav på vederbörande, att de skola helt ägna sig åt detsamma. Men tanken med socialiseringsnämnden var just, vilket också framgick, när den tillsattes, att den skulle vara en verklig sakkunniginstitution, som helt och hållet ägnade sig åt sitt uppdrag att ge en överblick över äganderättsförhållandena här i landet. Att man under sådana omständigheter velat åt nämnden skapa möjlighet för att den skulle kunna arbeta tryggt och lugnt, är icke underligt. På den sista punkten vill jag särskilt fråga, om herr Lindman tror, ifall han vill vara uppriktig, att i samarbetet mellan en nämnd med detta delikata uppdrag och exempelvis en regering med herr Lindman som statsminister det skulle gå för sig att komma till rätta med varandra och få de krävande uppgifterna lösta utan några som helst slitningar. Jag tror det icke, ty det säger sig självt, att om man i likhet med herr Lindman och hans kommittenter är besjälad av den fasta övertygelsen, att det är ett skadegörareverk, som bedrives av denna nämnd, är det uppenbart, att en regering av sådant utseende skulle helt sonika icke kunna på det sätt samarbeta med en nämnd, som varje gång i minsta detalj behöfde vända sig till Kungl. Maj:t, att därav framkom något positivt resultat.

Med vad jag yttrat, herr talman, har jag naturligtvis icke

Ang.
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

velat ge mig in på frågan, huruvida icke någon annan konstruktion av nämnden skulle varit lämpligare, en annan begränsning av fullmakterna o. s. v. Men jag har velat säga, att allt detta är utanverk och svepskäl, och bakom det hela ligger en fortsatt aktion från valrörelsen i fjol, en aktion, som utifrån konstitutionsutskottets betänkande naturligtvis också skall fullföljas i valrörelsen i höst. Det har jag velat säga rent ut.

Herr Lindman: Herr Engberg ställer sig onekligen i en gynnsam position liksom herr Branting och herr Thorsson, då han säger, att det är bara politik i detta. Man kommer ständigt tillbaka dit, men det är icke vi, som tala politik, utan det är herrar Branting, Thorsson och Engberg, som tala om politiska motiv. Herr Engberg går tillbaka till valrörelsen förra sommaren och säger, att det är uppenbart, att vår ståndpunkt bestämmas av politiska hänsyn. Men det är högst underligt, att herr Engberg, som är så begåvad, att han säkerligen skulle få ett synnerligen högt arvode, om han vore ordförande i en kommitté, icke kan inse skillnaden härvidlag. Den ena sidan av saken gäller kommittén själv. Denna ogillar jag, och det uppdrag den fått tycker jag icke om. Men den andra sidan av saken är, om denna kommitté skall utrustas med befogenheter framför alla andra. För allt i världen, jag vet nog, att det finns kommittéer, som icke arbeta så förfärligt fort och kanske icke bestå av så förfärligt intelligenta människor heller. Jag har själv varit ordförande i en kunglig kommitté. Den slutade sitt uppdrag på 22 dagar, och jag fick 200 kr. för det där. Jag bjöd medlemmarna på middag efteråt för det och då förstå herrarna att det ej blev mycket kvar. Men naturligtvis kan inte jag göra anspråk på att jämföra mig med de herrar, som sitta i denna nämnd, så att den jämförelsen vill jag inte alls på något sätt taga fram. Men det är på det sättet, att om herrarna ville vara rättvisa, skulle ni se på de verkligen tillkallade sakkunniga, som för visso kunna jämföras med dessa. Vad kommitésekreteraren beträffar, har jag aldrig sett honom och har ingen aning om varken hans utseende eller hans egenskaper. Jag dömer sålunda inte efter någon personlig erfarenhet i detta fall, men jag tycker, att det är orimligt, att man skall utrusta honom med så betydande avlöning, som nu är fallet.

Ja, nu kommer herr Engberg fram med detta, som kanske har varit pudelns kärna i hela detta arrangement. Tänk om det bleve en annan regering! Då finge socialiseringsnämnden fråga regeringen, om de skola företaga en resa, eller om de skola trycka någon ting. Nej, säger han, vi skola skilja den från allt regeringsingripande. Därigenom anser jag att saken inte blivit bättre i någon mån. Det har suttit kommittéer förut, som varit tillsatta av en regering av en färg men suttit och arbetat under regeringar av annan färg. Jag medger, att otrevnad kan förekomma, men det får inte göras undantag i detta fallet, och allra minst får nämnden tilläggas befogenhet att handhava statens pengar hur som helst, bara därför, att det kan hända, att en annan regering kan strypa till.

Gent emot ordföranden i konstitutionsutskottet skulle jag vilja säga några ord. Han erkände, att han inte kan komma i håg allt, vad han varit med om, sådant händer oss litet var. Men jag har ogendomligt nog här i handen ett protokoll från riksdagen den 20 mars 1909. Det var i samma fråga, som den herr Hamrin talade om, men inte vid det tillfället utan vid ett annat. Det var nämligen, när samma sak påtalades av herr Staaff vid behandlingen av dåvarande 4:e huvudtiteln, och när herr Staaff slutade sitt anförande med att säga: »Jag kan inte underlåta att bestämt betona, att här har ifrån regeringens sida gjorts ett övergrepp, ett obefogat ingrepp i riksdagens finansmakt, vilket har stöd varken i grundlag eller hävd.» Han syftade därmed på det, att i denna kommission insatts ledamöter med fasta arvoden. Det kan vara pikant att erinra sig, att en ledamot var herr Thorsson. Han fick då 3.000 kronor, vilket visar vilken låg uppskattning man då hade om arvodena, i jämförelse med den herr Thorsson visat i dessa dagar. Han var misskänd den gången, men han har nu lönat andra synnerligen gott i stället. Det vore av visst intresse att läsa upp namnen på några av dem, som instämde i detta herr Staaffs anförande. Jag skall inte läsa upp alltför många. Men jag vill säga, att de, som instämde i detta anförande, voro bland andra herr Branting, friherre Palmstierna, herr Svensson i Nyköping, herr Rydén, herr Larsson i Västerås ävensom herr Starbäck, som uppenbarligen är den mest konsekvente av de nu upplästa herrarna.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman! Jag är övertygad om att många av kammarens ledamöter, efter den upplysning, som herr Lindman givit om användningen av eget kommittéarvode, skulle önska att sitta i samma kommitté som herr Lindman. Men däremot kan jag inte önska att komma i samma sällskap som herr Lindman, när det gäller argumenteringen. Jag vill kort och gott framställa följande fråga till herr Lindman: Är det inte så, herr Lindman, att herr Lindman å högerpartiets vägnar vid remissdebatten i år halvt om halvt vädjade till regeringen att skicka hem socialiseringsnämnden, ty den vore en fara för det svenska näringslivet? Pondera nu, herr Lindman, att det blir en högerregering. Kommer då herr Lindman att fullfölja denna sin framställning eller icke? Ja eller Nej!

Herr Lindman: Herr talman! Jag kan mycket väl svara herr Engberg på den fråga, som han här har framställt. Jag har inte bett regeringen, att den skulle skicka hem socialiseringsnämnden. Jag har i remissdebatten, så vitt jag erinrar mig, klandrat, att regeringen icke gav socialiseringsnämnden en mera opartisk sammansättning. Jag har inte här något protokoll från remissdebatten, så jag är inte säker på uttrycket och reserverar mig för möjliga misstag, men jag har inte haft någon annan tankegång och under sådana förhållanden har jag knappast kunnat säga något annat.

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Herr L e a n d e r: Herr talman! Det har framhållits upprepade gånger att vi, som varit med om att framställa denna anmärkning, endast letts av politiska motiv. Jag vill då ännu en gång förklara, att jag för min del inte letts av sådana motiv, såvitt jag annars känner mig själv. Det skulle onekligen vara en mycket ful insinuation, om någon påstode, att de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet av politiska skäl icke velat vara med om att rikta en anmärkning mot någon av sina egna partikamrater. Det kan inte ens komma ifråga, att man misstänker något sådant. Men då ber jag herrarna vara så goda och inte beskylla oss, som varit med om att framställa anmärkningen, för så dåliga bevekelsegrunder. Det är detta, jag har velat säga.

Efter mitt första anförande har jag haft tillfälle att samtala med en medlem i tull- och traktatkommittén och blivit upplyst om, att till ledamöterna i denna kommitté icke utbetalas fasta arvoden utan endast vanliga kommittéarvoden. Jag misstänkte det redan förut, fastän jag inte var riktigt säker, men nu vet jag det, då jag hört det av en medlem i kommittén. Det är således åtminstone härutinnan en väsentlig skillnad mellan socialiseringsnämnden samt tull- och traktatkommittén.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på dels att kammaren måtte lägga ifrågavarande punkt till handlingarna, dels ock att berörda punkt måtte med gillande läggas till handlingarna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu, uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren lägger punkten 5) i konstitutionsutskottets förevarande memorial nr 42, till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren lagt nämnda punkt med gillande till handlingarna.

Voteringen utvisade 52 ja, men 93 nej, vadan kammaren beslutit att med gillande lägga punkten till handlingarna.

Punkten 6:o.

Under denna punkt hade utskottet funnit en i protokollet över jordbruksärenden den 17 september 1920 oförmäld regeringsåtgärd vara av beskaffenhet, att anmälan borde göras mot medlemmarna av den t. f. regering, som handlagt detta ärende, nämligen ministern för utrikes ärendena friherre Palmstierna samt statsråden Sandler, Nothin och Eriksson.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits:

av herrar *Larsson* i Västerås, *Strömberg*, *Ljunggren*, *Thulin*, *Sandegård*, *Sävström*, *Hansson* i Sölvesborg och *Karlsson* i Vadstena, som ansett, att anledning till anmärkning i förevarande ärende icke förefunnits; samt

av herr *Clason*, som i föreliggande punkt ej heller biträtt utskottets beslut.

Sedan utskottets anmälan föredragits, anförde

Herr *Larsson* i Västerås: Herr talman! Jag skall med hänsyn till den långt framskridna tiden försöka fatta mig ganska kort, men jag nödgas dock vid denna punkt göra några erinringar mot utskottets anmärkning.

Utskottet gör gällande, att det här föreliggande ärendet är anmärkningsvärt därför att regeringen icke har bifallit en framställning från Sveriges kvarnintressenter om export av 20,000 ton råg eller rågmjöl, och utskottet säger: »Då sålunda samtliga i ärendet hörda myndigheter tillstyrkt ansökningen och då intet anförts mot de skäl för ett bifall till densamma, som därvid angivits, och särskilt då genom vid ett bifall till ansökningen fogade villkor staten, därest villkoret accepterats, kunnat ernå betydande direkta ekonomiska fördelar utan att tillgången på brödsäd inom landet förminskats, anser sig utskottet böra hos riksdagen, jämlikt § 107 regeringsformen, göra anmälan mot medlemmarna av den tillförordnade regering, som handlagt detta ärende.»

Reservanterna ha i den reservation, vi anført mot denna punkt, framhållit något, som utskottsmajoriteten i sin redogörelse för ärendet förbigår, nämligen att de hörda myndigheterna visserligen tillstyrkt export av en begränsad kvantitet men att detta skett med stor tvekan. Av handlingarna i ärendet framgår nämligen, att såväl folkhushållningskommissionen och kvarnkontrollnämnden som ock lantbruksstyrelsen endast med stor tveksamhet tillstyrkt exporten av råg. Folkhushållningskommissionen och kvarnkontrollnämnden anføra i sitt yttrande bl. a.: »Vissa betänkligheter kunna utan tvivel hysas mot att för närvarande medgiva export av brödsäd, innan årets skörd är bärgad och sålunda tillförlitliga uppgifter rörande dennas kvantitet och beskaffenhet kunna inhämtas.» Lantbruksstyrelsen, som säger sig ur de synpunkter, som lantbruksstyrelsen i första hand har att tillvarataga, finna skäl föreligga att förorda bifall till framställningen, framhåller emellertid i sitt yttrande följande: »Lantbruksstyrelsen anser sig emellertid i detta sammanhang icke böra underlåta att framhålla, att den för skördens inbärgande ogynnsamma väderlek, som under senaste veckorna varit rådande i vissa mera spannmålsproducerande delar av landet, kan befaras hava i viss omfattning verkat nedsättande på den beräknade veteskördens såväl myckenhet som beskaffenhet. Samma ogynnsamma väderlek — på sina håll i förening med pågående arbetskonflikter — har vidare

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

inom vissa områden omöjliggjort sådd av höstråg inom därför tjänlig tid, ett förhållande, som ej torde kunna undgå att menligt påverka utsikterna för nästa års skörd av råg.» Härav torde tydligt framgå, att regeringen haft anledning att taga sig en funderare på huruvida de under sådana förhållanden borde tillåta export. För min del kan jag icke se annat än att regeringen här i stället för att bliva utsatt för klander borde ha ett erkännande för att den icke tillät export av brödsäd vid det tillfället.

Vad är det då för skäl, som framförts för denna export? Jo, det är det skäl, som Sveriges kvarnintressenter anföra, att de icke ha möjlighet att lagra den råg, som kan väntas inkomma av årets skörd. Det är det enda skäl, som de haft att anföra, och ser man sedan på dessa tveksamma tillstyrkanden och de uttalanden, som de hörda myndigheterna gjort, tror jag, man blir fullt på det klara med att regeringen här handlat riktigt, då regeringen avslagit denna ansökning.

Nu säger utskottet också, som herrarna hörde, i sin anmärkning, att man har kunnat tänka sig, att staten skulle vinna en ekonomisk fördel genom att bevilja denna export. Staten skulle nämligen kunnat bli befriad från ersättningsskyldigheten till kvarnarna på grund av ingånget avtal, för den händelse att, som utskottet säger, detta villkor, som föreslagits av de hörda myndigheterna, »accepterats» av kvarnarna. Men nu var förhållandet det, så vitt av handlingarna framgår, att det visst icke fanns någon förbindelse från Sveriges kvarnintressenter att gå med på ett sådant villkor. Sålunda var detta endast en förmodan, som utskottet här gjort, och på den grunden har utskottet sökt bygga upp en anmärkning i det föreliggande fallet.

Jag vill framhålla ännu en sak: Utskottet säger, att då vederbörande myndigheter ansett, att i detta fall skulle, liksom eljest brukar vara vanligt, exportörerna — Sveriges kvarnintressenter — vara skyldiga att importera samma kvantitet vete eller vetemjöl som de exporterade av råg. Hur förhåller det sig nu, om man ser denna sak ur statens synpunkt, som jag förmodar, att vi allesamman böra göra, då det här gäller att göra erinringar mot regeringens åtgärd? Det kan icke vara riktigt, att endast säga, att om vi få in vete i lika stor myckenhet, som vi exporterar råg, ha vi ju i alla fall brödsädesbehovet tryggt. Det är nämligen en annan omständighet, som spelar in här, som man enligt min mening bör fästa stort avseende vid, och det är prisskillnaden mellan vetet och rågen. Jag skall be att få nämna, att genomsnittspriset på svenskt vete i september månad 1920 utgjorde för olika kvaliteter 50 kronor 35 öre, 48 kronor 97 öre och 48 kronor 26 öre för 100 kilogram, under det att priset för 100 kilogram svensk råg under samma tid i genomsnitt utgjorde 34 kronor 8 öre, 33 kronor 40 öre och 32 kronor 22 öre för olika kvaliteter. Det är alltså en avsevärd prisskillnad. Skulle det nu vara lämpligt att importera detta dyra vete för att därmed ersätta den billiga rågen? Skulle detta vara lämpligt, då måste man antaga, att denna stora prisskillnad verkligen skulle kunna leda till en ökad rågkonsumtion inom landet? Jag tror snarare, att litet var vid den tidpunkten, och för

övrigt även fortfarande, anser, att det vore önskvärt, om man kunde inskränka konsumtionen av vete och öka rågkonsumtionen.

Importpriserna på vete vid den tid, då beslutet fattades, utgjorde 65 kronor 14 öre för 100 kilogram för en kvalitet, för en annan 59 kronor 40 öre fritt i svensk hamn. Jämför man detta med rågpriserna, tror jag, att man icke heller ur den synpunkten kan få fram något skäl för bifall till exporten. Läger man härtill, att det är varje regerings skyldighet att försöka tillgodose behovet av brödsäd inom landet, framstår denna anmärkning i en mycket egenomlig dager.

Herr talman! jag måste vid denna punkt ställa ett yrkande, som går rakt i motsatt riktning mot det, som ställdes och bifölls vid den föregående punkten. Jag yrkar nämligen, att denna anmärkning måtte med ogillande läggas till handlingarna.

I detta yttrande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr Hansson i Gårda.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag skulle ju mycket väl kunna förkorta denna debatt rörande detta ärende med anledning av den anmärkning, som konstitutionsutskottet ansett sig böra rikta mot mig såsom ansvarig för det beslut, varom nu är fråga, genom att kort och gott hänvisa till det abnorma förhållandet på rågmarknaden, rågen betingar för närvarande ett väsentligt högre pris än vetet. Jag skulle också kunna hänvisa på det förhållandet, att vi ganska snart torde komma att vara utpumpade på råg här i landet. Men eftersom den anmärkning, som konstitutionsutskottet här gjort, ju egentligen icke hänförs sig till de nuvarande tidsförhållandena utan riktar sig mot det beslut, som fattades under september och oktober månad, skall jag be att få taga kammarens tid i anspråk för att klagöra skälen för detta beslut.

Utöver de skäl, som av reservanterna anförts och som nu hava understrukits av utskottets ordförande, beträffande regeringens beslut att icke medgiva export av råg vid den tid, varom nu är fråga, är det ju rent sakligt sett ej så synnerligen mycket att tillägga. Men eftersom det nu är jag som är placerad på de anklagades bänk, må det vara ursäktat, om jag tröttrar kammaren några ögonblick.

Jag vill då redan från början göra den anmärkningen beträffande den anmälan, varom nu är fråga — jag kan ej underlåta att göra den deklarationen — att på mig åtminstone har konstitutionsutskottets anmärkning gjort det intrycket, att konstitutionsutskottet icke riktigt hållit isär, vad som å ena sidan får anses vara förenligt med rikets sannskyldiga nytta, och å andra sidan vad som måste framstå såsom ett mycket pregnant kvarn- och producentintresse. Håller man dessa två saker isär, då framstår konstitutionsutskottets anmälan för mig åtminstone mera anmärkningsvärd än

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

det beslut, mot vilket anmärkningen riktar sig. Jag skall i det följande försöka att närmare belysa detta.

Den första framställning om export som inkom var den från kvarnföreningen och som finnes återgiven i utskottets utlåtande. Över denna framställning yttrade sig gemensamt kvarnkontrollnämnden och folkhushållningskommissionen ävensom lantbruksstyrelsen. Jag skall senare återkomma till deras utlåtanden. Senare inkom det framställning om exportmedgivande från kvarnar och spannmålshandlande stående utanför kvarnföreningen. Det inkom också en skrivelse från Sveriges allmänna lantbrukssällskap rörande samma sak, över vilken avgavs gemensamt utlåtande av lantbruksstyrelsen och folkhushållningskommissionen. Slutligen inkom även hushållningssällskapens ombudsmöte med en framställning i ärendet. I detta sammanhang kan jag icke underlåta att göra den rent formella anmärkningen angående, för att nu använda konstitutionsutskottets term, det anmärkningsvärda däruti att i ena fallet åtminstone konstitutionsutskottet bygger sin anmärkning på en framställning från allmänna lantbrukssällskapet, en organisation, som, såvitt jag vet, icke har haft eller har någon råg att sälja. Sveriges allmänna lantbrukssällskap gör också sin framställning under den förutsättningen, att sådana ansökningar inkomma från någon lantmannaförening, sålunda en förutsättning, som åtminstone vid det tillfället ej förelåg. Det förefaller ändå något egendomligt att basera en anmärkning på ansökan från en, som, såsom jag nyss sagt, icke har något att sälja. Och jag vill säga det, att skulle ansökningen behandlats strängt formellt, skulle den i alla fall avslagits, ty praxis var den i fråga om beviljande av licenser, att den person, som beviljades licens, skulle styrka, att han innehade den vara, som han ville exportera. Det är nu endast en formell anmärkning i förbigående.

Reservanterna hava anfört skälen för avslag, och jag skall be att få understryka dessa. Det första skälet var, att varken i början av september eller oktober månader det var möjligt att med någon större grad av säkerhet kunna överblicka den kvantitet råg, vi kunde komma att förfoga över. Det andra skälet var, att om export över huvud taget skulle beviljas, en kvantitet av den storlek myndigheterna förslagit, eller 12,000 ton, icke kunde verka nämnvärt reglerande vare sig å prisbildningen eller lagringsmöjligheterna. Det tredje skälet var det, att relationen i priser mellan råg och vete måste stimulera till ökad rågkonsumtion. Dessa voro de mera bärande och i koncentrerad form angivna skälen.

Vad angår det första skälet, svårigheten att vid den tid, det är fråga om, kunna överblicka vilka tillgångar av råg vi kunde komma att röra oss med, vill jag, utöver vad lantbruksstyrelsen i sitt utlåtande anfört och som för övrigt nyss citerats av utskottets ordförande, fästa uppmärksamheten på, att i ett senare utlåtande fasthåller lantbruksstyrelsen vid att ett eventuellt exportmedgivande bör begränsas till ett eller högst ett par tiotusental ton. Utöver detta vill jag säga, att de flesta uppgifter över tröskningsresultaten,

som kommo mig tillhanda vid den tiden, alldeles oförtydligt gävo vid handen, att man hade överskattat årets skörderesultat av råg. Rågen gav icke alls det resultat man hade väntat med hänsyn till den kraftiga stråväxten under växtiden. Belysande för detta är följande. Som det framgår av detta utlåtande inkom allmänna lantbrukssällskapets framställning om export den 17 september. Påföljande dag, d. v. s. den 18 september, lämnas i samma sällskaps tidskrift »Lantmannen» en årsväxts- och skörderapport, där det beträffande rågen bland annat heter: »Skörderesultatet är mycket växlande i olika delar av landet. I större delen av Svealand och vissa delar av Götaland har avkastningen vid tröskningen visat sig icke alls motsvara förväntningarna, sannolikt beroende på frostens härjningar.» Jag skall icke trötta med att citera något mera. Då säger man: Men senare i oktober månad var det väl möjligt att med någon större säkerhet överblicka vilka tillgångar vi hade att röra oss med. Och utskottet säger på sidan 36: »Den osäkerhet rörande brödsädesskördens och särskilt vetets kvantitativa och kvalitativa resultat, som möjligen var för handen vid det tidigare tillfället och som kunnat anföras som motiv för det då fattade beslutet, förefanns ej längre den 17 oktober.»

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsrådes-
protokollen.*

(Forts.)

I framställningen från hushållningssällskapets ombudsmöte motiveras exporten med årets rika skörd. Åtta dagar därefter skriver en annan lantmannatidning något som jag skall be att få citera ett par rader av: »Halmavkastningen, särskilt för råg, är ovanligt riklig, men på många håll klagas över de synnerligen dåliga tröskningsresultaten.» Detta skrevs, som sagt, åtta dagar efter den 17 oktober.

I belysning av dessa uttalanden och med tanke på och känedom om de officiella rapporternas vid många olika tillfällen konstaterade otillförlitlighet torde dock betänksamheten mot att vid den tiden öppna slussar för export vara förklarlig. Jag vill också erinra om, att icke lång tid dessförinnan regeringen hade haft under mycket allvarligt övervägande frågan om importreglering av vete eller om ransonering av detsamma med hänsyn dels till det abnormt höga pris, som då gällde på världsmarknaden, och dels till valuta- och andra dithörande förhållanden.

Det andra skälet var, som jag förut nämnde, att om export över huvud taget skulle medgivas, så kunde näppeligen en exportkvantitet av 12,000 ton verka reglerande vare sig å prisbildningen eller lagringsmöjligheterna. Det behövs egentligen knappast någon utveckling av det skälet. Det ligger väl ändå i öppen dag, att en så begränsad exportkvantitet, då det gäller en skörd om 500,000 — 600,000 ton, icke kunde ha mer än psykologisk betydelse, och någon större export ansågo sig till och med myndigheterna vid den tiden icke böra tillstyrka. Vad beträffar de ökade möjligheter till lagring för kvarnar och andra, som därigenom kunde beredas, vill jag erinra om, att det var ingalunda någon onormalt stor kvantitet som låg inne vid konsumtionsårets slut. Visser-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ligen var det en kvantitet, som kan sägas ligga i överkanten i fråga om storlek i förhållande till vad som under vanliga, normala förhållanden bör vara fallet. Men det kan vara lämpligt erinra om, att före krisen förelågo sådana förhållanden, att för den händelse brist på råg inträdde, man nära nog på några dagar kunde erhålla sådan från norra Tyskland och andra trakter. Men förhållandena i fråga voro icke alls jämförliga med förhållandena före kriget. Det förhöll sig ju så, att kvarnarna ansågo sig kunna göra en god affär genom att bli av med den gamla rågen, som man i ett par framställningar, det erinrar jag mig mycket väl, från kvarnhåll ansåg vara av mindre god beskaffenhet. I det sammanhanget kan jag icke underlåta påpeka det anmärkningsvärda i, att konstitutionsutskottet anser i första fallet, att kvarnföreningen borde ha exporträtt för den gamla rågen; i det senare fallet, då det gällde exportmedgivande för lantmannaföreningarna för ny råg, är konstitutionsutskottet lika gladeligt med därom. Det stärker det allmänna intrycket, att för utskottsmajoriteten är det privata intresset för kvarnarna och producenterna mer avgörande än det allmänna. Talet om bristande lagringsmöjligheter får allt tagas med någon större försiktighet.

Utskottet talar om att lagra hela den inbärgade rågskörden. Menar utskottet, att kvarnarna och spannmålshandlarna skulle redan på hösten lagra hela skörden, då förräder detta en total obekantskap med förhållandena. I förhållande till hela skörden är det ju dock en mindre kvantitet, som behöver lagras på hösten, och det kan ju icke skada, att jag i detta sammanhang erinrar om, att folkhushållningskommissionen på sin tid använde sig av s. k. tröskningspremier för att få brödsäden in på ett tillräckligt tidigt stadium. Att kvarnarna icke vore villiga att köpa ny råg, berodde enligt mitt förmenande icke på bristande lagringsutrymme, utan det berodde på det läge, som nu var för handen: fallande priser på råg. Precis samma var förhållandet under november och december månad i fråga om vete. Då förefanns ej heller någon som helst köplust, men då hörde man icke alls talas om att det var bristande lagringsutrymme.

Vad nu beträffar det av kvarnkontrollnämnden och folkhushållningskommissionen föreslagna villkoret, att kvarnföreningen för ett eventuellt exportmedgivande skulle avstå från sina fordringar på staten, så ligger det i öppen dag — vilket ju för övrigt redan berörts av utskottets ordförande — att den saken kunde diskuteras och att meningarna kunde vara delade därom. Men om konstitutionsutskottet föreställer sig, att den saken låg klappad och klar, så tar utskottet storligen miste. Ty såvitt jag har mig bekant, så har det icke förelegat något vare sig muntligt eller än mindre skriftligt accepterande från kvarnföreningens sida av det villkor, som kvarnkontrollnämnden och folkhushållningskommissionen föreslog, nämligen att kvarnföreningen skulle avstå från sina tillgodohavanden hos staten.

Ja, så kommer jag till det tredje och sista skälet: prisrelationen mellan råg och vete kunde anses komma att stimulera till ökad kon-

sumtion av råg. Under vanliga, normala förhållanden och med normal skörd har det ju som bekant alltid förefunnits en prisskillnad mellan råg och vete på några kronor. Redan de garanterade minimipriserna suddade ju ut denna skillnad. Den nedgång i konsumtionen av råg, som var särskilt framträdande under konsumtionsåret 1919—1920 och som till och med framtvingade så extrema åtgärder som att kombinera vetemjölsinköp med villkor om köp av rågmjöl, var ju i och för sig ett betänkligt förhållande, icke minst med hänsyn till importen av det abnormt dyra vetet. Det var en ganska naturlig och rimlig förmodan, att då prisskillnaden artade sig till att bli avsevärd, konsumtionen av råg skulle komma att ökas ganska väsentligt. Utskottets ordförande har ju redan med siffror visat, hur det låg vid den tiden. I detta sammanhang kan det ju också vara skäl att omnämna, att vid den tiden kom det in till departementet åtskilliga framställningar från spannmålshandlare och andra, i vilka man påpekade, att därest något ingripande från statens sida ifråga om brödspannmålen av ena eller andra anledningen skulle anses påkallad, man borde sörja för, att marginalen i pris mellan vete och råg inte blev alltför trång med hänsyn till de svårigheter, som hade visat sig under det gångna konsumtionsåret. Ja, priserna voro ju särskilt på den utländska marknaden ofantligt höga vid den tiden. Konstitutionsutskottet säger här på ett ställe, att tillgången på brödsäd inom landet inte behövde förminskas; den kunde fyllas genom import. Ja, när man i det läget talar på det sättet, så vittnar det om — ja, jag skall inte säga, vad det vittnar om, men inte tyder det på att man har något sinne för nationalekonomiska förhållanden, särskilt i en sådan tid, då valutaförhållandena voro så ömtåliga, som de voro då och fortfarande äro.

Så framfördes det ju också andra skäl för export. Priserna på råg voro alltför låga. Ja, detta var väl pudelns kärna. Rågen gick till kreatursföda. Ja, jag skulle vilja säga, att i första hand var väl den saken beroende på priserna på animaliska produkter. Men om det verkligen förhållit sig på det sättet, som konstitutionsutskottet förmenar, att tillgången på råg var så oerhört stor att det var ett sådant överflöd på råg. Ja, då skulle jag nästan vilja säga: inte hade det då varit någon så förfärligt stor olycka, om någon begränsad kvantitet råg hade gått till utfodring, om man därmed undvikit import av den åtminstone vid den tiden i pris väsentligt högre majsen.

Det skäl för export, som emellertid gick igen i alla framställningarna, det var detta: blir det inte export och därmed en prisreglering av råg uppåt, så blir det minskad rågodling. Ja, den kapphästen tycker jag för min del börjar verka något utsliten, och särskilt i detta fall, för såvitt man avser den rågareal, som skulle besås förra hösten. Ty jag förmodar, att i stort sett var rågsådden slutförd den 17 oktober. Men måhända menar konstitutionsutskottet, att lantmännen skulle plöja upp rågarealen, om det inte blev någon export! Det har i denna kammaren vid olika tillfällen talats många och vackra ord om vikten av vår självförsörjning inte minst ifråga om brödsäd. Men konstitutionsutskottet tycks ha den något egendomliga

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

uppfattningen, att landets självförsörjning av brödsäd är beroende på om den får lov att exporteras.

Jag är för min del livligt övertygad, att förhållandena komma att visa, att den betänksamhet mot export, som jag för min del hyste, inte var omotiverad. Visserligen förändrades förhållandena efter regeringens avgång. Priset på vete ramlade ned till och under rågriset. Och det är ju uppenbart, att då minskades också risken av export. Men det var en situation, som icke förelåg vare sig i september eller oktober månad.

De upplysningar rörande tillgången på råg inom landet för närvarande, som jag kunnat förskaffa mig, låta allt annat än uppmuntrende. Tillgången är synnerligen begränsad. Och det torde bero på, när och under vilka förhållanden den nya skörden av råg kan komma att föras i marknaden, om vi kunna undvika en väsentlig import. Några lagerbehållningar kan det i alla händelser icke bli tal om. Och detta är ju dock icke alldeles utan sina risker i en tid med så oerhört osäkra förhållanden som den närvarande.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Jag skall anhålla att få yttra några ord och därmed söka visa, att konstitutionsutskottets anmärkning här, trots vad de båda föregående talarna yttrat, har fog för sig. Jag tror, att i stort sett gingo utskottsreservantens, herr Viktor Larssons, anförande och nu senast herr Nilssons i Tånga anförande efter ungefär samma linjer, och jag skall därför försöka bemöta dem gemensamt, så långt det är mig möjligt.

Såsom redan erinrats, går utskottets anmärkning ut på, att de hörda myndigheterna hade tillstyrkt export, att intet hade anförts mot de skäl för bifall till exportansökningen, som därvidlag angivits, och vidare att genom ett bifall till ansökningen staten skulle erhållit en betydande direkt ekonomisk förmån, om nämligen det ifrågasatta villkoret hade av kvarnföreningen accepterats. Vad som åsyftats härmed, är den s. k. rågrisk, som staten utfäst sig att betala till kvarnföreningen och vilken sedan bestämts till ett belopp av 1,059,114 kronor 2 öre.

Om jag nu skulle försöka granska vad som anförts mot anmärkningen, så säga först den ärade reservanten och herr Nilsson i Tånga, att de hörda myndigheterna hade endast med stor tveksamhet tillstyrkt export. Och så citerade man vissa delar av dessa utlåtanden, delar, som passa för reservanternas ståndpunkt. Man har emellertid anledning att i allmänhet ställa sig något skeptisk till transsumt som bevismaterial, och så även i nu föreliggande fall. De avgivna utlåtandena, i vilka fördelar och olägenheter vägts mot varandra, böra väl läsas i sin helhet och de utmynna ju i varje fall i att export av råg tillstyrkes. För resten, under tiden mellan den 2 september, då folkhushållningskommissionens och kvarnkontrollnämndens gemensamma yttrande är daterat, och den 17 september, då den tillförordnade regeringen fattade beslut i ärendet, hade augusti månads skör-

derapporter inkommit och bearbetats, och de voro ju gynnsamma. Jag har nämligen inhämtat, att en månads skörderapporter inkomma och äro bearbetade, så att de föreligga i överskådligt skick senast den 15 påföljande månad. Och därför menar jag, att den tveksamhet, som kunde komma till synes i ett utlåtande, som avgavs den 2 september, den tveksamheten hade något förlorat i värde den 17 i samma månad, alldenstund det var en månads rapporter till, som då voro bearbetade. Och om jag skulle liksom herr Nilsson i Tånga glida in även på nästa punkt i utskottsmemorialet, nämligen på frågan om oktoberbeslutet, så hade ju regeringen då ännu en månads rapporter att bygga på. Då jag, såsom jag nämnde, har misstroende mot transsumt i allmänhet, så kan jag icke heller tillmäta de lösryckta delar ur vissa tidskrifts- och tidningsuttalanden, som herr Nilsson i Tånga anförde, alltför mycket bevisvärde. Det kanske kan vara lämpligt att i detta sammanhang nämna, att enligt tillgänglig statistik — jag har hämtat det ur Statistisk årsbok — så var årliga medelskörden under 5-årsperioden 1916—1920 av vete 244,358 ton och av råg 511,373 ton. Men 1920 års skörderesultat för samma sädeslag uppgick till: av vete 286,535 ton och av råg 586,615 ton. Det visar ju att 1920 års brödsädsskörd var synnerligen riklig och att den med inte mindre än 117,419 ton översteg den sista 5-årsperiodens medeltal. Nu voro ju förhållandena också litet annorlunda än under vanliga år. Herr Nilsson i Tånga medgav i sitt anförande, att lagren voro större än de bruka vara, och därför behövde man ju inte vara så ängslig, tycker jag. Av såväl ansökningarna som av de inhämtade yttrandena framgår också, att det var mycket stora svårigheter för jordbrukarna, för odlarna att avyttra sin råg, varjämte det av myndigheterna också framhölls, att rågen hade fallit till priser, som inte alls stodo i rimligt förhållande till världsmarknadspriset, utom det att dessa myndigheter också sade, att rågen hade fallit till sådana priser, som måste anses direkt förlustbringande för odlarna. Kvarnarna kunde icke köpa råg, och rågen fick vrakas bort.

Vidare säga reservanterna att »icke någon som helst utfästelse från Sveriges Kvarnintressenter förelåg som utvisade att de i händelse av bifall till ansökningsen voro villiga att godtaga villkoret att avstå från varje krav på ersättning från staten enligt § 12 i avtalet den 28 juli 1919». Härtill kan genmälas, att någon *skriftlig utfästelse* att avstå från den s. k. råg-risken visserligen icke funnits i de infordrade handlingarna — och då herr Nilsson i Tånga nu säger att han icke känner till någon utfästelse i den riktningen, så är jag naturligtvis skyldig att tro honom på hans ord — ehuru, enligt vad som från initierat håll uppgivits, sådan utfästelse gjorts under hand. men frånsatt detta så hade exporttillståndet varit i ekonomiskt avseende så fördelaktigt för kvarnföreningen att någon tvekan icke behöver råda om att föreningen accepterat ett dylikt med exporttillstånd förbundet villkor. Av för konstitutionsutskottet tillgängliga handlingar framgår nämligen att vid ifrågavarande tidpunkt bjöds från Tyskland 4,600 mark pr 100 kg. råg vilket med dåvarande markkurs motsvarar kr. 39.56 i svenskt mynt. Av en synnerligen auktorativt sammansatt delegation

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

har sedermera i en mellan staten och kvarnföreningen avkunnad skiljedom det svenska marknadspriset på råg den 1 september fastslagit till 33 kr. pr 100 kg. Det är sålunda uppenbart att föreningen, om den fått exportera 20,000 ton råg och i gengäld avstått från den s. k. rågrisen, skulle ha gjort en vinst härpå om något över $\frac{1}{4}$ miljon kr. Under sådana förhållanden kan man vara viss om att ett sådant villkor som det nu avhandlade skulle godtagits av föreningen. Jag tror nämligen icke att kvarnföreningen är så klen i räknekonsten som reservanterna synas förutsätta.

Då reservanterna vidare säga att »det ur nationalekonomisk synpunkt måste anses betänkligt att exportera den billiga rågen och importera det betydligt dyrare vetet» och att »svårigheten att på ett tillfredsställande sätt lagra hela den inbärgade skörden får icke vara avgörande, då det är fråga om att trygga landets behov av billig brödsäd», så vill jag härtill genmäla, att någon konsumtionsförskjutning till förmån för rågen icke gärna kunde förutsättas genom hindrande av all export och att sådan konsumtionsförskjutning icke heller sedan kunnat påvisas. Kvarnarna sänkte ingalunda priset å rågmjöl. De hade sina lagerlokaler fyllda och kunde inte köpa råg. Konsumenterna hade ingen nytta av spärren och knappast någon annan heller men odlarna hade stora olägenheter och förlusten av stockningen. Rågen kom att utfodras i mycket stor omfattning så att åtgärden i själva verket kom att verka i rakt motsatt riktning mot vad man säger sig ha avsett.

För resten kan man väl ha anspråk på att det skall finnas någon konsekvens även i statens brödsädespolitik. 1918 bestämde man minimipris på brödsäd och skyldighet för staten att inlösa densamma hembjudna partier. Dessa bestämmelser gällde till den 1 juni 1920. Då den nya rikliga skörden började komma i marknaden och kvarnarnas lagerlokaler samtidigt voro fyllda uppehöll man en spärr mot varje utförelse, som nödgade odlarna att vraka bort eller utfodra sin råg. Den nuvarande regeringen beviljade viss export i början av november, men då var det redan i det senaste laget och den 27 december upphävdes exportförbudet generellt, varjämte ju kan erinras om att innevarande riksdag ansett nödigt att genom utvidgning av glidtullsystemet stimulera brödsädesodlingen. Jag frågar: finns det någon enhetlighet eller konsekvens i en sådan brödsädespolitik? Är det icke fast mera ett rusande från den ena ytterligheten till den andra och tillbaka igen under en ganska kort tidsperiod?

Jag anser därför, att utskottets anmärkning i den förevarande punkten är fullt befogad. Då herr Larsson i Västerås framställde yrkande om att punkten med *ogillande* skulle läggas till handlingarna, så kunde jag ha viss anledning att tillspetsa mitt yrkande i motsatt riktning nämligen att punkten med *gillande* lägges till handlingarna, men jag skall avstå däriifrån och yrkar därför endast att punkten lägges till handlingarna.

Medan jag har ordet anhåller jag få beröra en annan sak, som i viss mån hör samman med den debatterade punkten. Om herrarna se efter i utskottsmemorialet, så finnes däri angivet, att såväl folkhus-

hållningskommissionens och kvarnkontrollnämndens gemensamma utlåtande som lantbruksstyrelsens yttrande över exportansökningen äro *hemligstämplade*. Nu finnes det i vissa paragrafer i regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen rätt så utförliga bestämmelser angående hemliga handlingar, men jag kan för min del icke se att i någon av dessa grundlagsparagrafer gives stöd för åtgärden att hemligstämpla sådana utlåtanden, som här äro ifråga. I den mån som mina ord kunna nå kommande regeringar skulle jag därför vilja anhålla, att hemligstämpeln användes med stor varsamhet och icke i större omfattning, än som står i överensstämmelse med gällande grundlag. Jag har velat fästa uppmärksamheten på denna sak, ehuru den icke varit föremål för formlig anmärkning från utskottets sida.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Herr B r o a n d e r: Herr talman, mina herrar! Utskottets ärade ordförande och även herr Nilsson i Tånga hava försökt göra gällande att utskottsmajoriteten gjort sig till tolk för kvarn- och producentintresset, under det att de hävdad, att den dåvarande regeringen genom att motsätta sig rågexport hösten 1920 gynnat landets självförsörjning. Anklagelsen mot utskottsmajoriteten anser jag ej behöva något svar, men det är så långt ifrån — enligt min mening — att regeringen då gynnade landets självförsörjning att om icke det missgrepp, som hösten 1920 begicks av dåvarande regeringen vid behandlingen av frågan om export av råg, i någon mån reparerats av den nyttillträdande regeringen i elfte timmen, hade detta missgrepp för vårt jordbruk och för landets självförsörjning kunnat få de mest ödesdigra följder. Jag vill understryka, att skadan av den vägrade rågexporten av den nya regeringen endast i någon mån kunde repareras; ty innan exporttillståndet hann givas, hade stora massor råg utfodrats och exportpriset avsevärt nedgått. Jag vill i detta sammanhang taga fasta på ett påstående av herr Nilsson. Han påstod att lantbrukssällskapet ansökan saknade även formellt fog, i det att sällskapet ej disponerade någon råg, och då det icke förelåg någon ansökan från någon lantmannaförening. Det borde väl ändå vara herr Nilsson såsom dåvarande jordbruksminister bekant om nu detta undgått utskottet, att en ansökan förelåg från Svenska lantmännens riksförbund, vilken avslogs samtidigt som Lantbrukssällskapets ansökan.

Hurudan var den dåvarande situationen? Av utskottets memorial framgår, att kvarnarna den 1 september lågo inne med ett råglager av cirka 40,000 ton. En rik rågskörd var till allra största delen bärgad, och en likaledes rik veteskörd var dels bärgad, dels under bärgning, och i de stora veteproducerande länderna funnos hopade lager av vete, varför söktes avsättning.

Priset på majs var cirka 35 kronor per 100 kg. och på korn 35 å 42 kronor allt efter kvalitet under livlig efterfrågan, under det att råg endast undantagsvis kunde vinna någon som helst avsättning och då till ett pris av 32 å 33 kronor. Samtidigt kunde i en del av våra grannländer erhållas ett pris för råg av i början av hösten 45

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

kronor och ännu i oktober av 42 å 43 kronor, och man ropade där efter brödsåd.

Medan man ännu väntade på exporttillstånd, höllo lantmännen på sin råg, men så snart det blev bekant, att exporttillstånd vägrats, blev den första följden, att råg i stor omfattning utfodrades, såsom varande det billigaste fodermedlet. Jag har från min verksamhet exempel på att jordbrukare, som redan levererat sin råg, togo denna tillbaka för att utfodras och i stället levererade den vårsåd, som var avsedd att utfodras och för denna fick mera betalt än för råg.

Om regeringen var medveten om situationen var det oförklarligt, att rågexport icke beviljades. Det var ett slag i ansiktet till de många andra under kristiden på landets jordbrukare. Var åter regeringen icke medveten om situationen så är detta oförlåtligt.

Genom sin åtgärd tryggade icke regeringen tillgången på brödsåd, utan den tvang jordbrukarna att avsätta sin råg på ett förlustbringande sätt, antingen genom utfodring eller försäljning till underpris.

Nu påstå reservanterna, att de höjda myndigheterna varit tveksamma i sin tillstyrkan, och att det vid här ifrågavarande tidpunkt var omöjligt att erhålla fullt tillförlitliga uppgifter angående årets skörd, och att därför skäl förelegat att vägra exporten.

Härtill vill jag svara, att detta skäl möjligen i någon mån kunde vara bärande, då F. H. K. och lantbruksstyrelsen avgävo sina första yttranden i början av september, men redan då var rågen i huvudsak bärgad och en stor del av vetet. Däremot vill jag bestämt påstå, att detta skäl saknar allt fog redan då den första ansökan avslogs eller den 17 september och i all synnerhet var detta fallet, då de senare ansökningarna avslogos den 19 oktober. Då åtminstone hade man fullt klart för sig, huru skörden utfallit. Det är uppenbart att regeringens åtgärder i denna fråga icke skola bedömas efter förhållandena vid tidpunkten för ansökan utan efter förhållandena vid tiden för avslagen.

Hade regeringen då inhämtat nya uttalanden från vederbörande myndigheter, hade utan tvivel all tvekan då varit borta hos dessa myndigheter, och denna tvekan var f. ö. försvunnen, då utlåtanden avgävos över de i punkt 7 omnämnda exportlicenserna.

Vad blev nu följden av regeringens handlingssätt?

Då exporttillstånd äntligen blev meddelat av den nya regeringen långt upp i november, hade stora mängder råg redan utfodrats och rågpriset i våra grannländer hade redan nedgått till 39 å 40 kronor och sjönk hastigt tidvis ända till 32 å 33 kronor. I genomsnitt torde högt räknat hava erhållits 37 kronor för den exporterade rågen.

För den sammanslutning av jordbrukare som jag har den äran att representera, Gotländska Lantmännens Centralförening, och som under hösten låg inne med cirka 40,000 deciton råg, varav sedan exporterades cirka 18,000 deciton, betydde det försenade exporttillståndet lågt räknat en förlust av över 100,000 kronor. För landet i sin helhet saknar man hållpunkter för att tillförlitligt kunna bedöma förlusten, men om all den råg, som utfodrats, kunnat exporteras och för

den råg som senare exporterades det i början av hösten gällande rågpriset kunnat utfås, är jag övertygad om att allra minst 10 miljoner mera kunnat erhållas för förra årets rågskörd.

Samtidigt svälte folket i våra grannländer under det att våra svin utfodrades med råg och rågmjöl.

Hela denna historia bottenar i samma oförståelse för jordbrukets intressen, som under hela kristiden i högre eller lägre grad vid olika tillfällen tog sig uttryck i olika former från de styrandes sida.

Om trycket på jordbruket och därvid begångna felgrepp kunnat förklaras under kriget och då vi voro avstängda från tillförsel utifrån, är det mig däremot omöjligt att finna några förmildrande omständigheter, som kunna förklara dåvarande regeringens behandling av frågan om export av råg hösten 1920.

Herr O l s s o n i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Då herr Nilsson i Tånga särskilt var inne på kapitlet om vårt lands självförsörjning med brödsäd och sedan tog det till intäkt för, som han något spetsigt uttryckte sig, att han borde väl icke kunna förebrås någonting, när han sagt nej till den så mycket omtalade rågexporten, så får jag verkligen säga, att skola vi någonsin tänkas kunna komma fram till vårt lands självförsörjning med brödsäd, är det helt säkert alldeles oundvikligt, att staten och dess representanter ägna denna fråga både uppmärksamhet och en smula omvårdnad. Eljest går det icke. Nu har jag mig icke bekant, att den ärade talaren under sin statsrådstitid vid något enda tillfälle haft något annat svar att ge på framställningar från Sveriges jordbrukare än ett bleklagt nej. Jag reserverar mig för, om han möjligen på någon obetydlig punkt har givit dem ja. Men alldeles visst är, att det var på så många flera viktiga punkter, som de fingo ett rent nej. Och på bara negationer lever ingen, icke ens Sveriges jordbrukare. Och därför får jag säga, att när konstitutionsutskottets ärade ordförande menade, att man i stället för att klandra de här åtgärderna, som utskottet gjort, borde vara tacksam därför — ja, jag antager, att den ärade talaren t. o. m. ansåg, att vi borde prisa den Brantingska ministären för detta handlingssätt — så ber jag, att herr Larsson gunstbenäget måtte tillåta, att vi slippa instämma i den där tacksamhetshyllningen. Och jag tycker, att det verkligen är en rimlig begäran. Vi jordbrukare äro tacksamma mot dem, som visa oss rättvisa, som verkligen göra någonting för oss. Men det ha vi sannerligen icke funnit hos den ministären.

Herr S k ö l d: Herr talman! När jag först såg den anmärkning, varom här är fråga, leddes jag till en liten undran, om inte konstitutionsutskottets majoritet möjligtvis hade förväxlat rikets sannskyldiga nytta med böndernas sannskyldiga nytta. Men jag må säga, att sedan jag fått höra herrar Broander och Olsson i Kullenbergstorp, har jag måst lämna den positionen, och nu frågar jag, om man inte förväxlat på det sättet, att det är de politiska böndernas nytta, som konstitutionsutskottet syftar på. Särskilt är

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

det angrepp anmärkningsvärt, som herr Olsson i Kullenbergstorp riktade mot herr Nilsson i Tånga. De tillhöra ju som bekant samma valkrets. Jag har vidare fått bestyrkt denna min uppfattning av ett visst yttrande av herr Broander. Om jag inte uppfattat herr Broander felaktigt, yttrade han ungefär följande, att om inte den sittande regeringen i sista stund hade vidtagit åtgärder, skulle vår brödsädesskörd till hösten äventyras. Så vitt jag vet, finnes det egentligen bara två slags råg, som odlas här i detta land, och det väsentligaste av dessa är höstrågen, som antagligen var sådd, när den socialdemokratiska regeringen lämnade sina taburetter. Men därutöver finns det en liten mindre kvantitet råg, som sås på våren, men den brukar inte vara så stor, att den betyder något. Jag undrar, om inte herr Broander syftade på, att här sås i kväll ett slags politisk vårråg, som skall skördas vid valen nästa höst.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmaunen givna propositioner å de därunder gjorda yrkandena beslöt kammaren att lägga utskottets i förevarande punkt gjorda anmälan till handlingarna.

Punkten 7:o.

Utskottet hade i denna punkt funnit ett i protokollet över jordbruksärenden den 19 oktober 1920 omförmält ärende vara av beskaffenhet, att anmälan borde hos riksdagen göras mot föredragande departementschefen, statsrådet Nilsson.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Larsson* i Västerås, *Strömberg*, *Ljunggren*, *Thulin*, *Sandegård*, *Sävström*, *Hansson* i Sölvesborg och *Karlsson* i Vadstena, som ansett, att någon anledning till anmälan mot föredragande departementschefen icke förelegat.

Utskottets anmälan föredrogs; och yttrade därvid

Herr *Larsson* i Västerås: Herr talman! Även beträffande denna punkt har jag jämte medreservanter ansett, att det icke föreligger anledning till anmärkning mot föredragande departementschefen. Jag skall inte upptaga tiden vidare. Jag vill bara fästa uppmärksamheten vid att icke heller vid denna tidpunkt var det möjligt att få en fullt säker uppgift rörande skörden.

Jag anhåller att anmärkningen måtte läggas till handlingarna.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt lägga ifrågavarande anmälan till handlingarna.

Härefter anförde:

Herr *Starbäck*: Herr talman! Den reservation jag här vill fästa uppmärksamheten vid är den, som rör Vin- och spritcentralen och det beslut, som Kungl. Maj:t fattade den 5 mars 1920 med anledning av det då framkomna förslaget ifrån Stockholmssystemet, som avvek från det föregående erbjudandet.

Vad jag först och främst vill med stöd av handlingarna bestämt framhålla är, att hela den utvecklingsgång, som betecknar statsmakternas förhållande till Vin- och spritcentralen, så småningom har utvecklats sig till att giva åt detta bolag fullständig monopolställning. Det är ej svårt att klargöra den saken. Herrarna kunna studera ett bevillningsutskottsbetänkande, som i dag utdelats. Ut detta återfinnas såsom bilagor redogörelser dels ifrån kontrollstyrelsen och dels ifrån herr Ivan Bratt såsom representant för Vin- och spritcentralen, d. v. s. den senare redogörelsen är undertecknad även av ordföranden i styrelsen. Jag måste i korthet här uppläsa några rader ur kontrollstyrelsens redogörelse, där det med all tydlighet framgår, vad kontrollstyrelsen har velat se i den utveckling jag nyss nämnde.

*Ang.
fullbordad
granskning av
stateråds-
protokollen.
(Forts.)*

På sidan 38 i det nämnda betänkandet säger kontrollstyrelsen: »Enligt kontrollstyrelsens mening kan man av departementschefens nu anförda uttalanden» — i dåvarande statsrådet Brantings anförande till statsrådsprotokollet den 31 december 1917 — »icke finna annat än att aktiebolaget Vin- och spritcentralen borde av statsverket övertagas samt att såsom följd härav lagstiftningen om partihandeln skulle ändras.» — Vidare citerar kontrollstyrelsen här dåvarande statsrådet Thorssons svar på herr Lithanders interpellation den 11 juni 1919, där herr Thorsson bland annat säger: »Såvitt på mina åtgöranden kan bero, skola förberedelser träffas för att hela frågan må kunna föreläggas nästa års riksdag. Intill dess riksdagen tagit ställning till frågan om partihandelns framtida organisation, bör det enligt min mening icke ifrågakomma, att det nuvarande faktiska läget förändras genom att nya partihandelsrättigheter meddelas. Jag kan följaktligen icke tillstyrka bifall hos Kungl. Maj:t till sådana ansökningar.»

Vidare finna vi uti det kontrollstyrelsens yttrande, vilket såsom bilaga är bifogat förevarande konstitutionsutskottets memorial, ett yttrande, som jag också måste uppläsa:

»Att kontrollstyrelsen hittills avslagit gjorda ansökningar om erhållande av partihandelsrättigheter beror, bland annat, därpå, att styrelsen väntat, att bestämmelserna i rusdrycksförsäljningsförordningen med det snaraste skulle ändras på sådant sätt, att aktiebolaget Vin- och spritcentralen erhöle monopol på denna handel i samband med att stamaktierna inleverades till statsverket.»

Av det nu upplästa torde med all önskvärd tydlighet framgå, att det ämbetsverk, som närmast haft att handlägga hithörande frågor, för sin del varit alldeles övertygat om, att utvecklingen skulle genom regeringen drivas därhän, att hela frågan skulle framläggas för riksdagen och framläggas i den formen, att det skulle vara ett förslag om faktiskt statsmonopol. Emellertid gick det ju ej precis på det sättet. Stockholmssystemet hade såsom innehavare av stamaktierna i aktiebolaget Vin- och spritcentralen, vilka stamaktier representerade röstmajoriteten i detta bolag och i sin ordning representerade röstmajoriteten i de fyra dotterbolag, som anslutits till Vin- och spritcentralen, först erbjudit inlösen av dessa stamaktier till

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Kungl. Maj:t och kronan. Sedermera ändrade Stockholmsystemet sitt förslag, som här också finnes relaterat, därhän, att stamaktierna skulle övertagas av tio personer, som av Kungl. Maj:t godkändes. Av styrelsen, som utgjordes av åtta personer, skulle fyra tillsättas av Kungl. Maj:t, bland dessa ordföranden och vice ordföranden, och av revisorerna skulle hälften utses av Kungl. Maj:t. Slutligen förenades härmed vad som vi talat om förut i dag, nämligen att, sedan vissa detacheringar av vinstmedlen gjorts till reservfonden och till pensionsfonden, vinsten skulle övergå till statsverket. Detta förslag, så förändrat som jag nu sagt, blev också stadfäst genom Kungl. Maj:ts beslut den 5 mars 1920.

I sin kritik av Kungl. Maj:ts beslut framhåller kontrollstyrelsen en del förhållanden, som skulle kunna inträffa, och drager följande konsekvenser: »Även om dessa omständigheter för närvarande te sig såsom väsentligen *teoretiska* — jag understryker detta ord — möjligheter, bör det dock erinras om att sådana förändrade uppfattningar framdeles kunna framträda hos det ämbetsverk, som meddelar partihandelsrättigheter, eller hos Kungl. Maj:t, som prövar anförda besvär däröver, att enligt styrelsens mening en ändring av det faktiska läget på förevarande område påkallar en ändring i lagstiftningen och frågans föreläggande för riksdagen.»

Det vill säga, teoretiskt anser kontrollstyrelsen möjlighet förefinnas, att icke det faktiska monopolet skall existera, men för närvarande — säger kontrollstyrelsen — är det om också icke ett juridiskt så dock ett faktiskt monopol.

Nu frågar jag för min personliga del: Om staten är intresserad av vinsten, om Kungl. Maj:t genom dylik sammansättning behärskar monopolet, finns det då någon sannolikhet för att verkligen dessa framhållna teoretiska möjligheter skola kunna inträffa och att vare sig kontrollstyrelsen, ett kungl. ämbetsverk, eller Kungl. Maj:t själv vid ett eventuellt besvär så skulle ändra dessa förhållanden, att det faktiska monopolet upphävdes? På den frågan måste jag för min del svara ett obetingat nej. Den möjligheten är enbart teoretisk och kan säkerligen ej inträffa. Genom det beslut som fattas har således Vin- och spritcentralens ställning såsom monopol faktiskt stadfästs.

Det är i mycket koncentrerad form en framställning av denna utveckling, som jag här velat fastslå, därför att gång efter annan har ju av riksdagen framhållits farhågorna för denna utveckling. Man har dock sagt, att det är formellt måhända ett monopol, men det är i alla fall flera bolag, och det kan när som helst uppträda ett nytt bolag, åt vilket kontrollstyrelsen lämnar rättigheter. Så är nu enligt min mening icke fallet, och därför har jag och en del utskottsledamöter med mig ansett, att anmärkning bort framställas mot den faktiska monopolställning, som åt Vin- och spritcentralen på detta sätt beredes.

Sedan komma vi till den andra anmärkningen, den som ju är realiter måhända av större betydelse. Det rör sig fortfarande på samma område som större delen av den i dag förda debatten angående konstitutionsutskottets memorial varit förknippad med, nämligen om riksdagens finansiella myndighet. Ty då Stockholmsystemet hade

lämnat sitt första erbjudande, förelåg för staten möjlighet att bli herre över hela Vin- och spritcentralen endast genom att inköpa stamaktiestocken för 400,000 kronor. I § 3 av det avtal, som också finns här avtryckt och som Kungl. Maj:t gick med på, har emellertid stipulerats, att om staten inlöser stamaktierna för 400,000 kronor, så är staten också skyldig att inom tre månader inlösa varje preferensaktie. Sålunda står staten, om den övertager stamaktierna, inför det predikamentet, att den måste utbetala icke blott 400,000 kronor utan dessutom 19,600,000 kronor. Det är detta, som vi reserverar för vår del ansett icke vara fullt överensstämmande med den riktiga värden av statens intressen.

Jag har naturligtvis ingenting annat att tillägga, men jag har velat, till följd av den sena timmen i ytterst koncentrerad form, redogöra för reservationens innehåll.

Herr P e h r s s o n i Göteborg: Herr talman! Jag ville endast uttala några få ord med anledning av den sista av de till detta betänkande avgivna reservationerna. Där ha några av konstitutionsutskottets ledamöter reserverat sig med anledning av Kungl. Maj:ts åtgärd vid genomförandet av en löneroglering att avslå framställningar från trenne pastorat — som med anlitande av 9 § i lönerogleringslagen åtagit sig utgöra vad utöver i samma lag omförmälda tillgångar erfordrades till bestridande av lön för befattningshavare, och vilkas framställningar i ärendet av alla eller av så gott som alla myndigheter tillstyrkts — om att få behålla tjänster, som av församlingarna och av dessa myndigheter ansetts vara för församlingsvärden nödvändiga.

I denna tidiga timma vill jag ej upptaga kammarens tid med att närmare utreda hur, enligt tillgängliga handlingar i ärendet, det förhåller sig med detta beslut. Jag vill endast erinra därom att, sasom jag nyss påpekade, alla hörda myndigheter ha i tvenne fall tillstyrkt denna begäran från församlingarnas sida. I ett tredje fall hava alla myndigheter utom skolöverstyrelsen och folkskoleinspektören avstyrkt sammanslagning av pastorat. De sistnämnda myndigheternas utlåtanden ha alltså fått väga upp alla de andra myndigheternas! Vad som här tagit sig uttryck med avseende å de trenne pastorat, som det här är fråga om, är endast ett symptom av ett allmänt missnöje. Jag har haft tillfälle att vid olika tillfällen ganska nära taga del av detta missnöje.

Det är nämligen så, att på grund av den stränghet, med vilken dessa regleringar och sammanslagningar genomföras, har det med skäl ifrån församlingarnas, domkapitlens och övriga myndigheters sida bestämt uttalats, att församlingslivet lider skada och att det därför är synnerligen av nöden, att man i fortsättningen av dessa regleringar iakttaga, att församlingarna få sin rätt bevarad.

Jag har här åtskilliga yttranden, som det kunde vara av ett visst intresse att i samband med denna fråga citera. Jag har samlat några mera allmänt hållna yttranden, som dels röra dessa pastorat och dels andra, och det visar sig där, hur situationen ter sig på åt-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

skilliga ställen. »I detta pastorat», heter det i ett av dessa utlåtanden, »där prästens själavårdande verksamhet är stor, överstiger arbetet, vad en präst kan prestera. Det synes då uppenbart, att myndigheterna böra tillse, att här som på andra områden tillräcklig arbetskraft anskaffas.» Det synes vara en synpunkt som verkligen borde beaktas. I samma yttrande heter det vidare, att myndigheterna genom sina beslut väl böra »tillse och bidra till att ett framåtskridande äger rum till församlingens och dess medlemmars samskyldiga bästa. Det är det förträffliga härvidlag, att myndigheterna inte behöva tvinga församlingarna till att medverka härutinnan, utan tvärtom dessa gå i spetsen.» I ett annat yttrande från ett annat stifts ansvariga myndighet säges det i detta hänseende, att det är i vissa fall till obotlig skada för församlinglivet, som dessa sammanslagningar skett, så att det icke blott är »stiftstyrelsen som i dylika fall harmas» — så starkt är uttrycket — »utan lika mycket eller ännu mer det laglydiga folket i de förörrättade och illa behandlade församlingarna.» Jag har nämnt detta för att visa, att det icke gäller enstaka fall utan åtskilligt flera fall, än som här framdragits. I detta hänseende har av Lunds domkapitel avgivits ett starkt yttrande, som jag tror, att det kunde vara ett visst skäl att lägga märke till. »Vill man», heter det i detta yttrande, »såra befolkningens i Skåne djupast liggande känslor, kan man ej finna någon härför säkrare metod än genom att uppriva den uråldriga kyrkliga indelningen, vid vilken befolkningen är djupt fästad med pietetens starka band. Därtill kommer att, om ett pastorat med två församlingar, som förut haft egen kyrkoherde, förändras till komministeratur, dessa anse sig ha blivit degraderade, något som de ej bära med tålmod. Och ingen må undra över om dessa ej kunna förstå rättvisan i att de förmenas att hava egen kyrkoherde, då av dem utgöras tillräcklig avlöning åt en sådan.» Nu har en av de ledamöter av statsrådet, mot vilken anmärkning här ansetts böra göras, motionerat i en närliggande fråga, och han har där själv sagt, att Kungl. Maj:t ogärna frångår församlingens uttalade önskemål — han har dock själv frångått ett sådant i detta mycket expressiva fall — men han tillägger, att »i fall där sådant likväl skett, uppväcker det starkt missnöje, vadan man väl framdeles så gott som alltid torde hava att räkna med ett bifall från Kungl. Maj:ts sida till församlingens beslut.»

Jag har velat få dessa ord fogade till protokollet för att därmed visa, att jag delar reservanternas uppfattning i detta hänseende, då jag deltagit i utskottsbehandlingen, ehuru jag råkat icke vara närvarande, när beslut fattades.

Jag har, herr talman, naturligtvis intet yrkande att framställa.

Herr Thorsson: Jag skall icke länge upptaga kammarens tid, men eftersom herr Starbäck förde på tal frågan om Vin- och spritcentralen och mina åtgöranden i denna fråga under den tid, som är ängiven här i memorialet, så skall jag be att få yttra några ord.

Vi få upp hela frågan till förnyad diskussion, när bevillningsutskottets betänkande nummer 39 ang. reglering av parthandeln med rusdrycker samt utskänkning av sådana drycker om några dagar kommer upp till behandling. Herr Starbäck omnämnde emellertid en ekonomisk transaktion som jag medverkat till och som enligt hans förmenande skulle ha försatt statsverket i en sämre ställning, än om statsverket satts i tillfälle att begagna sig av Stockholmssystemets första erbjudande år 1917. Han anförde bland annat att genom den nu träffade överenskommelsen är det icke nog med, att statsverket får lösa stamaktierna med 400,000 kronor, utan på grund av formuleringen av en viss paragraf i överlåtelsekontraktet skulle statsverket även nödgas inlösa preferensaktierna inom viss tid, och detta skulle komma att kosta statsverket 19,600,000 kronor. Han betraktar nu detta som en åtgärd, varigenom statsverkets ekonomiska intressen icke blivit fullt tillgodosedda. Vid bedömandet av denna angelägenhet har jag ställt mig den frågan: äro statsmakterna, vare sig staten övertager de erbjudna stamaktierna i den form, som de erbjödes i aug. 1917, eller enligt det senaste avtalet, befriade från att taga någon hänsyn till preferensaktiernas intressen? Det är ju så, att i den gamla bolagsordningen äro preferensaktierna tillförsäkrade en ränteutdelning intill 7 % och dessutom skulle preferensaktierna inlösas till nominella värdet, i händelse bolaget upplöstes. Då frågade jag mig, kan det tänkas, att staten skall uppträda hårdare mot preferensaktierna än de enskilda innehavarna av stamaktier skulle vilja göra? Om så ej sker ha dessa icke någon anledning att uppsäga sina aktier till inlösen. Jag kan för övrigt aldrig tänka mig annat, än att staten får inkläda sig de förbindelser, som i bolagsordningen äro givna till preferensaktiernas innehavare. Då uppstår frågan: skulle dessa personer ha anledning anse, att deras preferensaktier äro i sämre ställning, sedan statsverket övertagit stamaktierna? Det kan jag icke finna, jag kan icke inse annat, än att även om Stockholmssystemets styrelse år 1917 uttalat den principen, att aktierna borde överlämnas till statsverket, styrelsen ändå vid det slutliga överlämnandet haft skyldighet att bevara de andra aktieägarnas rättmätiga intressen, så långt som bolagsordningen föreskrev. Vill man emellertid ställa sig på den ståndpunkten, att preferensaktierna äro så orätfånget gods, att de utan vidare kunna exproprieras, då kan man ju också vägra att utbetala ränta på dem, men jag vill icke tro, att varken herr Starbäck eller hans medreservanter vilja behandla preferensaktiernas innehavare på det sättet. Jag har i varje fall icke haft den avlägsnaste tanke på en sådan lösning av frågan, utan jag har haft den uppfattningen, att om staten skall göra denna affär, skall staten honorera de förbindelser, som ligga i bolagsordningens bestämmelser och som åligga innehavet av stamaktierna.

Jag har velat framföra dessa synpunkter, herr talman, därför att det enligt min uppfattning är mera en teoretisk spekulation, som reservanterna framfört. Här gäller det en penningplacering av 19,600,000 kronor. Vare sig dessa 19,600,000 kronor ligga hos några enskilda innehavare av preferensaktier eller om staten övertager dessa

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

*Ang.
fullbordad
granskning av
stateråds-
protokollen.
(Forts.)*

preferensaktier, så äro aktierna beläningsbara, och man har då blott att räkna med, huruvida man får detta kapital för 7 % ränta eller man skall betala mera än 7 %. Jag tror, att statsverkets intressen i detta fall tillvaratagits på sådant sätt, att man icke med fog kan säga, att något utelämnats som borde iakttagas för att bevaka statens bästa.

Herr Starbäck förde vidare på tal, att genom den sista överenskommelsen hade monopolställningen blivit än mera markerad. För min del får jag säga, att intill den dag, som statsverket övertager aktierna efter de principer, som kontrollstyrelsen föreslagit, så har det icke skett någon verklig förändring i den monopolställning, som Vin- och spritcentralen intog före undertecknandet av detta papper. Denna uppgörelse har icke medfört någon förändring i Vin- och spritcentralens monopolställning. En annan sak är, huruvida med hänsyn till de inkomster, som det befinnes önskvärt att Vin- och spritcentralen skall lämna statsverket, riksdagen kan finna det vara nödigt att vidtaga ändring i lagstiftningen och säkerställa samhället för alla de spekulationer, som gå ut på att åter lössläppa privathandeln med sprit. Men det är en fråga som riksdagen ganska snart får tillfälle att pröva och som kan prövas oberoende av det av herr Starbäck klandrade avtalet.

Herr Rydén: Herr talman! Då det är andra gången under denna riksdag, som herr Pehrsson i Göteborg tydligen lägger till rätta för en aktion i denna fråga, vilken har inflytande på den kyrkliga organisationen av en del av de pastorat, som ännu återstår att reglera, så kan jag icke underlåta att yttra några ord vid detta tillfälle.

Jag skall icke inlåta mig på den reservation, som här föreligger under punkt 19, i annan mån än att jag vill säga, att de upplysningar, som stå återgivna i reservationen, äro alldeles för knapphändiga för att man på dem skall kunna grunda något bestämt omdöme, huruvida den klandrade åtgärden är riktig eller oriktig. Det fordras en mycket mer ingående kännedom om de olika pastoratens struktur, om jag får använda det ordet, för att man skall kunna bedöma denna sak.

Jag vill dock framhålla, att den omständigheten, att en församling fattar beslut om att åtaga sig de merkostnader, som kunna uppstå därigenom, att församlingen begär att få en präst mer än vad som prövas vara nödvändigt, innebär icke på något sätt något bindande av Kungl. Maj:ts prövningsfrihet. Kungl. Maj:t har rätt att tillmötesgå församlingens hemställan eller att avslå densamma.

Alldeles speciellt måste jag sätta ett stort frågetecken i ett av de förevarande fallen, nämligen den i reservationen först omnämnda Herråkra församling, vars folkmängd, efter vad det vill förefalla mig, är alldeles för liten för att Kungl. Maj:t skulle kunna gå med på att denna församling med egna medel skall få avlöna en hel prästerlig befattning. Folkmängden i denna församling uppgår nämligen endast till 426 personer. Om jag hade haft det ärendet under behandling, skulle jag ha varit ytterligt tveksam, huruvida det över huvud

taget vore rätt att tillmötesgå församlingens hemställan i denna punkt.

Att jag begärde ordet, berodde egentligen därpå, att kyrkoherde Pehrsson alldeles uppenbart både under remissdebatten och i dag försöker förhindra en förnuftig reglering av de pastorat, som ännu icke äro slutgiltigt fastställda i överensstämmelse med 1910 års principer, framför allt i Lunds stift. Han föredrog här ett yttrande, som jag mycket väl känner till från skrivelser, som jag mottagit från stiftets biskop, och som visar, att man i ledande kyrkliga kretsar i Skåne, där kyrkorna ligga så tätt intill varandra och församlingarna äro så orimligt små, reser ett hårdnackat motstånd emot att ordna en kyrklig organisation och indelning, som är i överensstämmelse med de principer, som 1910 års prästlönelag utgick ifrån.

I riksdagsskrivelsen vid det tillfället betonades starkt, att man, då det gäller att fördela såväl kyrkans materiella som personliga tillgångar, skulle iakttaga den yttersta varsamhet och tillse, att man icke band sig för annat än oundgängligen nödvändiga utgifter. Detta riksdagens direktiv har iakttagits åtminstone av alla de ecklesiastikministrar, som före och till och med mig hade att handlägga dessa ärenden. Det har funnits ecklesiastikministrar av olika politiska färger, men de ha alla följt samma ledande grundsätser och oavsett partifärg försökt att göra dessa regleringar så, att de stå i överensstämmelse med riksdagens vilja.

Utän att ingå på att yttra mig om de enskilda fallen, därtill jag icke har tillräckligt material, kan jag icke i vad som här är beslutat se något, som alldeles utan vidare strider emot de principer, som hela tiden varit tillämpade. Jag ber också kammaren att med en viss varsamhet höra på herr Pehrssons jämmar över att man går för hårdhänt fram, när det gäller att bestämma antalet präster. Om man tänker på att vi i Norrland ha pastorat, som äro över hundra kvadratmil stora, som reglerats med en kyrkoherde och två komministrar, och att man i lilleputtförsamlingar i vissa delar av Skåne och på Gottland, som någon gång icke äro större än att man — höll jag på att säga — kan ropa från den ena kyrkan till den andra, håller på att få ha en präst för två kyrkor, förstå herrarna, huru saken ligger. Det är ingen rättvisa och reson i att i strid mot riksdagens önskan upprätthålla en sådan kyrklig indelning och administration som den sist nämnda.

Kammaren bör därför också höra ett ord från en sida, som också har erfarenhet på detta område, men som icke ser på saken på det sättet, att därför att biskop, domkapitel och pastorer lyckats få en viss opinion till stånd för att bibehålla hur stort antal präster som helst, det därför kan anses vara ur det allmännas och stora helas synpunkt berättigat att det skall få förbli på samma sätt som förut.

Jag skall i det föreliggande fallet icke uttala något omdöme. Som jag förut sagt, behöver man ha tillgång till hela akten för att se, vad som är riktigt eller oriktigt, och för att kunna avge ett omdöme om saken.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Herr P e h r s s o n i Göteborg: Herr talman! Den siste ärade talaren har förklarat, att han yttrat sig om de ecklesiastikministrar, som ha tillämpat denna lag till och med den tid, då han själv beklädde den platsen. Det är ju likväl nu fråga om tre fall, i vilkas avgörande han själv icke tagit del, som den i konstitutionsutskottet föreslagna anmärkningen gäller. Han ville dock ha sagt, att det i det första av de här nämnda fallen, mot vilka anmärkning riktats, icke skulle varit lämpligt, att församlingen fått sin vilja fram. Jag vill då erinra den ärade talaren och därmed kammaren om att det visserligen är en liten församling, det gäller, men att det dock är en församling, vars läge är sådant, att det är 14 kilometer mellan kyrkorna, och att vägen däremellan är sådan, att den svårigen under en stor del av året kan användas så, att duplikation kan upprätthållas, samt att *alla* hörda myndigheter hava tillstyrkt församlingens begäran. Det är sålunda icke endast biskop och pastorer, som ha velat haft så många präster som möjligt — överdriften i ett sådant yttrande torde vara alldeles uppenbar.

Jag har även under den tid, som den siste ärade talaren var ecklesiastikminister, suttit såsom sakkunnig och därvid nödgats föreslå åtskilliga sådana inskränkningar, som vi ha ansett vara överensstämmande med riksdagens direktiv. Vid sådana tillfällen ha vi varit vana vid, och det vet den ärade talaren kanske bättre än jag, att kammarkollegium begagnat så gott som varje möjligt tillfälle för att göra dessa inskränkningspunkter gällande.

I det föreliggande fallet återigen har, sedan församlingen genom anlitande av § 9 i löneregleringslagen erbjudit sig att själv bekosta de med den till bibehållande föreslagna tjänsten förenade kostnaderna utan något biträde från kyrkofonden, har kammarkollegium gjort det ganska märkliga uttalandet, att det finner, att det i pastoratet kräves två ordinarie präster. Till följd av denna sin uppfattning har kammarkollegium till och med tillagt, att det anser, att »förutsättningen för tillämpningen av 9 § löneregleringslagen och i följd därav för Herråkra församlings åtagande i avseende å komministerns avlöning förfallit».

Detta är väl, synes det mig, ett mycket, mycket starkt stöd för församlingens önskan. I och med detsamma skulle väl också i enlighet med de principer, som helt visst eljest bruka tillämpas, denne komminister i Herråkra efter allt att döma ha blivit komminister för pastoratet. Pastoratet i sin helhet har 2,095 personer, och äger sådana vägförhållanden, som jag förut omnämnt.

För att belysa herr Rydén's yttrande om att man i denna fråga på ett eller annat sätt framkallat en konstlad opinion, vill jag säga, att denna församling icke har nöjt sig med den kungl. resolutionen, ty eftersom där står, att Kungl. Maj:t icke för närvarande anser detta vara nödigt, har församlingen omedelbart återigen ingått till Kungl. Maj:t med begäran om att Kungl. Maj:ts beslut skall upprivas. Dess begäran har, såvitt jag kan förstå, mycket stark motivering och ligger för närvarande, tror jag, hos kammarkollegium.

Detta visar ju uppenbarligen, att just detta fall, inför vilket herr Rydén ställer sig tveksam är väl motiverat. Jag vill erinra om att under herr Rydéns uppehållande av ecklesiastikministerbefattningen har icke något enda sådant fall förekommit som de, som äro påtalade i denna reservation — sålunda innebär detta tillvägagångssätt ett avgjort brytande mot de principer, som synas ha kommit i tillämpning under den tiden.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Jag anser det icke nu vara skäl att ingå på själva principfrågan i dess helhet, men det måste dock tillmätas en synnerligen stor betydelse, att de ansvariga myndigheterna på detta sätt med bestämdhet förklara, att dessa befattningar äro nödiga, och att en sammanslagning skulle bli till skada för församlingens liv och verksamhet, som det heter i ett yttrande, och det sägs något ungefär liknande i ett annat yttrande. De torde väl ändå icke ha varit riksdagens mening, då den fattade sitt beslut, att löneregleringen skulle genomföras till *skada* för församlinglivet.

Vad beträffar Skåne och den jämmer, som hördes från mig, är det icke i detta fall min jämmer, ty jag har ju icke förmånen att vara representant för konungariket Skåne, utan det är den jämmer, som verkligen kommer från dessa församlingar.

Jag kan ju också erinra därom, att det är en rätt allvarsam sak för kommunerna att få det så ställt, att, sedan gudstjänst hållits i kyrkan varje söndag kanske sedan tiden långt före reformationen, skulle det nu genom den i utsikt ställda sammanslagningen ställas så, att det bleve en präst för fyra kyrkor, och att varje församling finge gudstjänsten inställd varannan söndag. Det är häremot, som motståndet reser sig.

Det har icke alls varit reservanternas inom konstitutionsutskottets mening att här uttala några nya principer, utan de ha endast velat påpeka, att man vid tillämpningen av de fastslagna grundsatserna gått för strängt tillväga.

§ 2.

Herr *Lindgren* avlämnade en av honom och herr *Lithander* under tecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 362, angående ytterligare anslag för bekämpande av arbetslösheten samt lindrande av nöd.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 374, blev på begäran bordlagd.

§ 4.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för anskaffande av en motorpatrullbåt för tullbevakningen i Stockholm;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående biträdande skolföreståndarinnan Anna Kruses löne- och pensionsförmåner; och

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen med förslag till tilläggsstat för år 1921 gjorda framställning om tillfällig förstärkning av reservationsanslaget till upprätthållande av patent- och registreringsverkets verksamhet.

§ 5.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 76, angående lag om befrielse för vissa värnpliktiga från skyldighet att fullgöra reservtruppövning;

nr 77, angående förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga från skyldighet att delta i landstörmsövning;

nr 78, angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 210 och 211 i gällande tulltaxa;

nr 79, angående införande i gällande tulltaxa av vissa bestämmelser rörande förtullning från frihamn eller frilager;

nr 80, angående ändring i gällande bestämmelser om glidande tullsatser för vissa slag av spannmål m. m.;

nr 81, angående ändrade bestämmelser rörande omyndiga barns taxering;

nr 82, angående förslag till lag med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän;

nr 83, angående revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse på landet och i stad;

nr 84, angående förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

nr 85, angående lag med vissa bestämmelser rörande arrende av fideikommissjord;

nr 86, angående lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen om fattigvården den 14 juni 1918;

nr 87, angående lag om ändring i vissa delar av lagen om fastighetsbildning i stad m. m.;

nr 88, angående utredning rörande brännvinsförsäljningsbolagens befriande från kommunal skattskyldighet;

nr 89, angående förslag till lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1921 års klass;

nr 90, angående lag om ändring i vissa delar av lagen den 2 december 1892 (nr 108) angående lindring i rustnings- och roteringsbesvären;

nr 91, angående lag om ändrad lydelse av 1 kap. 5 och 8 §§ i lagen den 8 juli 1904 om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap;

nr 92, angående lag om ändrad lydelse av 5 och 6 §§ i lagen den

24 mars 1916 angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff; samt

nr 93, rörande förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående begränsning av rätten att publicera referat och domstolsförhandlingar angående vissa grövre brott;

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 142, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ordinarie reservationsanslaget till truppförbandens övningar för år 1922;

nr 143, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor;

nr 144, angående Kungl. Maj:ts framställning angående om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset i Boden m. m.;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående bestridande av dels ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria dels ock utgifter för vissa för anställandet av försök med elledningsinstrument erforderliga anskaffningar m. m.

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för anskaffning av krigsfartygsmateriel jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för framställning av en ny torpedtyp;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 39, i anledning av väckta motioner angående en ändamålsenlig reglering av partihandeln med rusdrycker samt utskänknigen av sådana drycker;

nr 40, i anledning av väckt motion om ändring i 45 § 3 mom. förordningen angående försäljning av rusdrycker;

nr 41, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 55 § 2 mom. förordningen angående försäljning av rusdrycker; och

nr 42, i anledning av väckta motioner angående minskning av den maximikvantitet spritdrycker, som får utminuteras för kalendermånad;

bankoutskottets memorial, nr 54, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 44 i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphävande av den statens befattningshavare åliggande skyldighet att erlägga avgifter för sin egen samt sina änkors och barns pensionering; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, om skrivelse till Kungl. Maj:t med viss hemställan i fråga om beslut, meddelade av kontrollstyrelsen.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Gustafsson</i>	i Örebro	under	2 dagar	fr. o. m.	den 30 maj,
»	<i>Sommelius</i>	»	»	3	»	» 31 »
»	<i>Janson</i>	i Kungsör	»	2	»	» 30 »
»	<i>Johansson</i>	i Kullersta	»	4	»	» 30 »
»	<i>Ros</i>	»	»	den 30 maj,		
»	<i>Karlsson</i>	i Nynäshamn	»	30	»	och
»	<i>Lithander</i>	»	»	30	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2,19 på natten.

In fidem
Per Cronvall.